

etiam in hoc obseruat stylus fori Ecclesiastici & ita, quæ in foro seculari paratam executionem habent, vendicant etiam si libellum in foro Ecclesiastico, & contra clericos mandari executioni possunt, ut cum Bartol. in l. cunctos populos, numero 29. & Baldo numero. 10. C. de Summa Trinit. & cum alijs pluribus resoluat Rodericus Suarez in l. post rem iudicat. in de claratione, l. Regni, exteñsione 8. & Antonius Canarius in tract. de executione instrumenti, quæstio. 22. plures alios citans, & Doctor Castellus in l. 70. Tauri, col. 7. Conarr. in pract. quæst. capit. 8. num. 3. verficul. quinta consilio, & Didacus Perez in l. 4. titul. 8. libro 3. ordinamenti in gloss. 1086. verficulo vitrum autem, & faciunt quæ resoluat idem Didacus Perez in 3. quæstio. præmissi, libr. ordinamenti, dummodo talis executio coram iudice Ecclesiastico petatur secundum supradictos Doctores, etiam si clericus laici hæreset, adhuc enim executio contractus, & instrumenti publici, quo laicus obligatus est, petenda erit coram iudice Ecclesiastico aduersus clericum laici hæredem, ita resolutum Courten. in pract. quæstio. capitul. 3. dicitur, omnino videndus, & in ibi num. 3. resolutum, quod si lis executiua coepta esset cum defuncto laico apud iudicem seculari clericum eius hæredem teneri eandem prosequi coram eodem seculari, quo in loco agit de intellectu, l. venditor, ff. de iudic. & l. 77. titul. 6. part. 1. & tradit Antonius Galleus in tractatu ad formulam obligationis cameralis in 2. particula, quæst. 21. a numero 2. Caterum in forma modo, & ordine procedendi in hac vice executiua stylus fori Ecclesiastici in pluribus dissentit à stylo fori secularis, quæ in re consulendus erit stylus vniuersiueque diocesis, ergo vero solummodò prescribam formam & stylum qui in hoc frequentatur in tribunali Episcopali & scholastico Salamantino, qui talis est.

Quando vno pide executionem per virtutem de aliqua sententia passata in cosa iudicata, despues de auerle mandado el juez dar la dicha sententia signada en publica forma, presentala ante el dicho juez, y por virtud della pide execution, y carta sobre sententia para que el condenado pague y cumpla. Y quando por virtud de alguna escriptura publica que trayga aparejada execution, de los que diximos in dicta quarta parte, primi Tomi, lleva la

dicha escriptura al notario, y pide que le de carta sobre contrato, y en entrambos casos se la da la carta sobre sententia, ó sobre contrato, en que se manda al reo, que pague al actor lo contenido en la dicha sententia, ó en la dicha escriptura publica dentro de seys dias que le señalan por tres plazos y termino peremptorio, ó al dicho termino parezca ante el juez à dezir y alegar paga, ó quita ó otra excepcion legitima que impida la execution: la qual carta sobre contrato se ha de notificar en persona al reo, y notificada, la parte del actor ha de parecer al termino de los seys dias ante el juez en audiencia publica, y acusa la rebeldia al reo de que no ha cumplido ni parece. Y si el dicho reo no parece à aquella Audiencia, el actor pide se proceda contra el por censuras, y el juez haze, que ha por acusada la rebeldia, y si es el reo lego, ó declaratoria, ó carta de benignidad, si el lego es persona graue, y de ay adelante se procede contra el por censuras hasta braço seglar, en la forma y manera que resolvimos in prima parte huius secundi Tomi, capitul. 3. prope finem. Y si el reo es clerigo, ó estu diante, despues de la carta declaratoria, dale mandamiento para le sacar prendas, ó de prision, hasta que pague el principal con las costas, pero si el reo despues de descomulgado parecio y pido absolucion purgando las costas, mandante dar absolucion, purgandola, y en tónces si es lego, ó clerigo que le compete excepcion de la declinatoria haze parencia declinando, y oylene sobre la declinatoria, como diximos in dicta prima parte huius secundi Tomi, capitul. 4. in verficul. de comparatione rei citati habentis exceptionem dilatoriam, & in capit. 6. in verficul. libellus in exceptione declinatoria fori. Y de la misma suerte que alli diximos, se procede hasta dar sententia interlocutoria en que se pronucia por juez, y encarga al reo los diez dias de la ley del Reyno, dentro de los quales ha de alegar y prouar sus excepciones que impidan la execution, y si la prouare el juez da sententia absolutoria, en la qual declara no auer lugar la dicha execution, y condena al actor en las costas: pero si dentro del dicho termino no prouare alguna excepcion legitima, aunque la prouare despues de passado el termino, no le aprouare, como diximos in dicta quarta parte primi Tomi. Y así el juez da senten-

cia condenatoria contra el reo, en que declara suer auido lugar la execucion pedida, y manda que se proceda por censuras contra el reo, hasta tanto que sea enteramente pagado el actor de su deuda, y de las costas en que condena al reo, el qual si es lego procede se por censuras hasta el brazo seglar: las quales se dan segun y de la suerte que diximos en dicto tertio capitulo, prope finem primæ partis huius secundæ Tomi, y si es clerigo dase carta de benignidad con termino de veynte y quatro horas, para que pague y cumpla, donde no le descomulgan en la dicha carta, y despues de la carta de benignidad se da mandamiento executorio para que se fien bienes por la quantia dello, o en defecto dello prendelle, y se venden los bienes, segun y de la manera que en el fuero Real. Este eslylo se guarda en las dichas audiencias, quando se pide execucion por virtud de sententia, y el reo parece declinando (como auemos dicho) pero quando parece al termino de la carta sobre contrato, no declinando jurisdiccion, la parte del actor acusa la rebeldia al termino de los seys dias de la carta de sobre sententia, o de sobre contrato, y el reo haze parecencia, y luego el actor dize, que atento que no ha cumplido lo contenido en la dicha carta, que pide se le encarguen los quatro dias, y el juez dize que se los encarga, para que dentro de ellos alegue sus excepciones, y passados, la parte del actor parece a la primera audiencia, y dize, que los quatro dias son passados, y el reo no ha prouado excepcion que impida la execucion, que pide se proceda contra el, y el juez manda que se le lleue el processo, y si prouare alguna legitima excepcion el reo dentro de los quatro dias: el juez da sententia absolutoria, como arriba diximos: pero si hallare que no prouo alguna excepcion legitima, da sententia condenatoria, y manda proceder por censuras contra el reo: el qual si es persona grave dase carta de benignidad, y despues si es lego, procede se contra el por censuras hasta brazo seglar, como arriba se dixo, y lo mismo se haze sin dar carta de benignidad, quando es lego, y no persona grave. y si es clerigo, o persona del estudio dase carta de benignidad, y despues mandamiento executorio en sus bienes, o en su defecto de prision, y se venden como queda dicho. Este eslylo se guarda quan-

do se presenta carta sobre contrato, o sobre sententia: pero quando se presenta algun cononimiento particular contra alguno, dase mandamiento para que pague, o parezca personalmente a reconocer a la primera audiencia, a la qual el actor parece, y le acusa la rebeldia, y si el reo haze parecencia, la parte del actor dize, que no ha pagado, ni reconocido, que pide se proceda contra el, el juez dize, que en todo aquel dia reconozca, donde no, que manda que se de declaratoria, y si el reo era lego, y entro declinando, oyenle sobre la declinatoria, y el juez da sententia interlocutoria, en que se pronuncia por juez, y manda que el reo toda via cumpla lo que fue mandado por el dicho mandamiento en todo aquel dia, donde no, que se de declaratoria: y fino reconocido, procede se contra el hasta que reconozca: pero si parecio a reconocer, y nego fer la firma suya, ni deuier cosa alguna, haze se la via ordinaria, como diximos en dicta quarta parte prima Tomi, in capitulo de his, quæ executionem paratam habent in versiculo sexto, quod scriptura, pero si el reo reconoce, la parte del actor parece en la audiencia Episcopal, y dize, que el reo ha reconocido, que acepta su confession, y pide se condene, y el juez manda se le lleue el processo, y visto el reconocimientto, pronuncia auto, en que le condena a que dentro de seys dias pague, y al termino el actor parece en audiencia, y acusa la rebeldia, y pide que se le de executoria de la sententia, y el juez se la manda dar con seys dias de termino, y el actor al dicho termino le acusa la rebeldia, y si parece el reo, encargarle los quatro dias, y fino parece, mandase dar carta de declaratoria si es lego, y procede se por censuras hasta brazo seglar, y si es clerigo dase carta de benignidad, y despues mandamiento executorio en sus bienes, o a falta de ellos que le prendan, y vendense como en el fuero seglar. Pero si parecio a los seys dias de la carta executoria, el actor pide se le encarguen los quatro dias para que alegue, y prueue sus excepciones, el juez se los encarga, y passado el actor parece, y dize, que los quatro dias son passados, y el dicho reo no ha prouado excepcion que impida la execucion, que pide se proceda contra el, y el juez manda que se lleue el processo, y da sententia y se procede de la manera que arriba dixi-

Tertiæ partis Secundi Tomi.

mos, quando se pide por carta de sobre contrato, o de sobre sententia. Esse eslylo se guarda en la Audiencia Episcopal Salmantina, quando se pide por conocimiento, y en algo se diferencia del eslylo de la del estudio, adonde despues que el conocimiento se reconoce, la parte del actor parece y acepta la confesion, y pide se le encarguen los diez dias, y el juez manda se lleue el processo, y llevado, encargale los diez dias, y de alli adelante procede segun y de la manera, como quando se pidio por carta sobre contrato. Y ha se de advertir, que la oposicion que el reo hiziere, y la respuesta a ella, y las sentencias se han de ordenar, y hazer en la forma y manera que diximos in dicta quarta parte primi Tomi, in capitulo del processo executiuo en Romance fulminado, salvo que en quanto alli diximos (me opongo a vna execucion) aca se ha de dezir, me opongo a vna carta de sobre contrato, o a vna mandamiento executorio: y assi mismo si huviere algun tercero opositor que pretenda tener derecho a los bienes del executado, se ha de guardar lo que in dicta quarta parte diximos in capitulo de tertio oppositore, y la oposicion se ha de hazer como alli diximos in dicto capitulo del processo executiuo en Romance fulminado, supradictus stylus, & forma procedendi in via executiva obseruatur in Episcopali, & Scholastica audientia Salmantina: in alijs vero tribunalijs Ecclesiasticis proceditur eadem forma, qua dictum fuit in quarta parte primi Tomi: nam si executio petatur contra clericum, & eius bona, datur mandatum executorium sicut in tribunalibus secularibus, si vero contra laicum in casibus in quibz Ecclesiasticus cognoscere potest, datur mandatum executorium cum inuocatione brachij secularis, & iudex secularis ad requisitionem Ecclesiastici mandat executioni prædictum mandatum, & deinceps proceditur ab Ecclesiastico sicut in tribunali seculari: ac ideo non est, vt hic repetamus, quæ in quarta parte primi Tomi diximus. Si vero alius stylus obseruetur in audientijs Ecclesiasticis, ille obseruandus erit, ac prout de iudicijs consulere debet in primis stylum cuiuscunque regionis, vbi causas protegendas suscepit: à praxi tamen supradicti tribunalium Ecclesiasticorum Salmantinorum caueant iudices Ecclesiastici, nec ea vtan-

tur quando executio realis, vel personalis fieri posuit, cum hodie Concilium Tridentinum, sessione 25. de reformatione, capitul. 3. mandet iudicibus Ecclesiasticis, vt in causis iudicialibus se abstineant à censuris, tam in procedendo, quam in diffinendo negotia.

Y aduertese, que si el reo fuere pobre, y no tuviere bienes bastantes para pagar al actor, o a sus acreedores, y esluviere descomulgado, o preso, si fuere lego el tal reo, podra vsar del beneficio de la cesion de bienes, como diximos in dicta quarta parte primi Tomi, in capitulo de sessione bonorum, y la petition que entonces ha de dar, y el processo como se ha de fulminar, ha de ser en la forma que diximos in dicta quarta parte, capitulo del processo de cesion de bienes, y podra tambien el tal reo vsar del beneficio de la espera de acreedores, como diximos in dicta quarta parte, capitulo de dilacione quinquenij. Y entonces la petition y processo se ha de ordenar, como alli diximos in capitulo del processo de espera de acreedores. Pero si al tal reo fuere clérigo in sacris, o beneficiado que tenga alguna renta Ecclesiastica, y esluviere preso, o descomulgado, y pobre, o no tuviere de que pagar, en tal caso no ha, ni deue vsar del beneficio, y remedio de la cesion de bienes, sino de otro beneficio, y remedio que pone el capitulo Oduardus, de solutionibus, & lex 2. titulo 6. partita primera. Nam licet beneficium cessionis bonorum inter laicos obseruetur, inter clericos tamen obseruari non debet, sed aliud beneficium clericis inopia laborantibus proditum est, ex capitulo Oduardus, de solutionibus, quo succursus est, vt clericus inops pro debito pecuniario non detradatur in carcerem, nec in eo detineatur, nec excommunicetur, sed solummodo cautio iuratoria de soluendo arre alieno cum ad pinguiorem fortunam deuenerit ab eo exigatur, qui quidem text. satis indicat clericum inopem non teneri bonis cedere, & ita firmant Panormitanus, Inola, & Anchirani, ibi, quos cum alijs pluribus refert & sequitur Couarru. libr. 2. Varior. capit. 1. numero 9. & alios refert & sequitur Menoch. in libro 2. de arbitrio, centuria 2. casu 183. numero 30. & Ioannes Gutierrez de iuramento confirmatorio, l. 1. part. capit. 17. numero 44. quamuis, glo. 2. & 3.

& s. in dict. capitul. Oduardus, & ibi Hostiensis, Ioannes Andreas, & Henricus oppositam sententiam teneant, aduersus quos tenent supradicti Doctores electi, vbi Couarruias hanc appellet veriorē & frequentiorē, & idem firmat Baeca in tractatu de inopie debitore, capit. 17. à número 1. & pro hac verā opinione facit, quod clericus non est conueniendus ultra quam facere possit deductis necessariis alimentis secundum glossam Bartolum, & alios ibi in l. miles. ff. de re iudicata, verbo, Facere potest, & gloss. in capitul. Aludeat 10. distinctionem, ac ideo clericus pro debito incarcerationi non potest secundum Panormitanum in dicto capitul. Oduardus, número 3. & communiter omnes ex Domino Antonio de Padilla in l. i. número 7. C. de iuris, & facti ignorantia, & Didaco Perez in l. titulo 3. libro primo Ordinamenti, in versiculo, ex quibus aliud emanat privilegium & ex Ioanne Gutierrez vbi supra número 17. referente Rodericum Suarez, Gregorium Lupum, Couarruiam, Baecam, & alios plures eandem opinionem tenentes, & asserentes se iam ita in praxi obtinuisse nec prædictum privilegium sublatum est per Concilium Tridentinum, sessione 25. de reformatione, capitul. 3. vbi mandatur, quod quando executio realis, vel personalis in actibus iudicialibus fieri potest iudices abstinant à censuris Ecclesiasticis, nam dubitationis illud non est prodece, quando clericus de iure capi possit. Aduertendum tamen est beneficium dicti capituli Oduardus, solummodo competere clericis in sacris, vel beneficiariis, aut deputatis seruitio alicuius Ecclesie, non autem clericis in minoribus ordinibus constitutis, vel scholaribus, vt resoluunt Couarruias libro secundo Variarum capit. 1. número 9. & Iacobus Menochius vbi supra, & Ioannes Gutierrez in dicto capitulo 17. à número 10. Pro qua opinione faciunt quæ resoluimus in secundo præiudicio huius secundi tomi 2. part. in versio quinto cognoscit. Tamen si in scholaribus oppositum teneat Rebuffus in authenticis habitis, Consilius pro patre privilegia 1. quem refutant supradicti Doctores. Aduertendum etiam est clericum non posse renuntiare beneficio dicti capituli Oduardus, & renun-

ciationem de facto ad eis factam nullam esse, secundum Hostiensem & Ioannem Andream in dict. capit. Oduardus, etiam si cum iuramento renuntiatio facta fuerit, secundum Couarruiam vbi supra, quamuis Ioannes Gutierrez contrarium in hoc ultimo resoluat in dict. capitul. 17. número 35. nam negari non potest quia prædictum beneficium indultum sit in fauorē totius ordinis clericalis, vt ipsemet fateatur in dict. capitul. 17. número 34. ergo iuramento renuntiare non potest, argumento text. in capitul. si diligenti de foro, competent. cui ipse non facit satis, sufficit enim in aliquod de decus ordinis clericalis prædictam renunciationem redundare, prout redundat, quamuis non sit tantum opprobrium, quantum versaretur ex renuntiatione fore, præsertim quod in hac specie attenditur ius publicum totius ordinis, cui pacto priuatorum iuramento renuntiare non potest, vt in dicto capitul. si diligenti Aduertendum denique est beneficium dicti capituli Oduardus in pluribus casibus non habere locum, & septem limitationes ad illum textum refert Ioannes Gutierrez vbi supra dicto capitul. 17. número 10. Et praxi quæ circa illud beneficium obseruatur, est quod clericus habens beneficium à iudice petit, quod annuos redditus sui beneficii adiudicat suis creditoribus pro portione quantitatis debita, dimissa sibi congrua portione ex eis, vade alimenta percipere valeat, argumen. text. in capitul. peruenit, de fideiussoribus, hanc praxim præscripsit Stephanus Auzerrius in additionibus ad Capellam Tholosanam in decisio 246. consentiant Couarruias, & Menochius vbi supra. Si vero debitor non sit beneficiarius, sed tantum in sacris constitutus, tunc petit à iudice, vt ab eo recipiat cautionem iuratorum de soluendo & re alieno cum ad pinguiorem fortunam deuenierit, & quod illum absoluat ab excommunicatione, & à carceribus relaxet, iuxta formam text. in dict. capitul. Oduardus, quod iudex facit præcedente ipsius clerici petitione, & confessione debitorum: nam adhuc vt gaudeat beneficio, dict. capitul. Oduardus debet debita confiteri, secundum gloss. ibi verbo, Recognoscentem, & tunc petitio concipienda erit forma sequenti.

Libellus in beneficio cap. Oduardus.

F Viano clerigo presbytero vezino desta ciudad de Salamanca, preso en esta carcel Episcopal, o descomulgado, a pedimiento de fulano y fulano, sobre tanta cantidad de maravedis que les deuo, y confesso deuer, digo que yo soy Clerigo de Milla, y pobre, que no tengo bienes de que poder pagar a los dichos mis acreedores, y asi conforme a derecho no puedo estar preso, ni descomulgado por deudas: del qual priuilegio quiero gozar, y estoy presto de hazer la caucion juratoria, de que los pagare quando Dios me diere con que, y mejorar mi estado, a V.m. pido que auida mi relacion por verdadera, en quanto baste por su sentencia declare yo ser clerigo de Milla pobre, y tal que deuo gozar del dicho priuilegio: y asi declarando mande recebir y reciba de mi la dicha caucion juratoria, que estoy presto de hazer, y soltarme libremente de la prision en que estoy, y absoluiendome de las censuras por V. m. contra mi dicernidas sobre la dicha razon, y sobre ello pido forme fecho cumplimiento de justicia, y el officio de V. m. imploro, y las costas protesto en caso de contradiccion, y juro en forma de derecho, in verbo sacerdotis, por las ordenes de San Pedro y San Pablo, que esto no pido de malicia, &c.

Este pedimiento se haze en esta forma quando el clerigo pobre no es beneficiado, ni tiene renta Ecclesiastica, pero quando tiene beneficio, dize en la peticion que el está preso, o descomulgado, por tantos maravedis que deue a fulano y fulano, y q el no tiene de que les pagar sino es de los frutos y redditos de tal y tal beneficio que tiene, que el haze consignacion de los dichos frutos, y quiere que dellos se paguen los dichos sus acreedores, dexandole a el dellos para su congrua sustentacion, conforme a la calidad de su persona, y que haciendo lo sobredicho conforme al priuilegio que el derecho le concede, de qual quiere gozar, el no puede estar preso ni descomulgado por deudas, y asi pide a su merced lo declare, y mande sequestar y guardar los dichos frutos, nombrando vna persona abonada que los coja y tenga en

fiel deposito, y dellos le de a el cada año tantos maravedis para sus alimentos, y congrua sustentacion, que conforme a la calidad de su persona ha menester, saluo la judicial tassacion de su merced, y de los de mas va ya pagando a sus acreedores por sus antigüedades, hasta que enteramente sean pagados, y le mando soltar y absolver de las censuras en que está, &c.

Destos pedimientos manda el juez dar traslado a los acreedores, para que aleguen contra ellos si quisieren, y despues de auerse alegado por ambas partes, y aver cada vno presentado dos escripturas, si ay algo que conste en prueba, recibe lo el juez a prueba con vn bñue termino, y procedese como en la via ordinaria, aunque mas sumariamente, y el juez da su sentencia conforme a la procellada, &c.

QVAR.

QUARTA PARS.

HVIVS SECVNDI TOMI, DE

forma & ordine procedendi in causis
criminalibus.

EX CAPITULO VNICO SVMMARIA.

1 **E**piscope & eorum Vicarij generales, & foranei, atq; Fycales, qualiter ministerium suum exerce re debeant, & quod sit propriu Episcoporum munus traditur.

2 Clericoru vita, & conuersatio qualis esse debeat, & quomodo Concilium Tridentinu reuocauit omnia que sancita antiquitus erant circa vitam, & honestatem clerico rum.

3 Episcopi inuigilare debent ne clerici sint criminosi, aut in honeste, & qualiter se habere debeant in corrigendis vitijs, & excessibus clerico rum docetur.

4 Episcopi & eorum officiales, non debent procedere ad capturam clerico rum, nisi prius recepta summaria informatione, & aliquo indicio ex ea contra clericum resultante, & que obseruanda sint in sumenda prædicta informatione, & quantadamna oriuntur ex eo quod passim cuiuslibet notario hæc informatio committatur, & quantum in hoc iudices præcauere debeant, latè resoluatur.

5 Clerici incarcerationi non debent pro quolibet delicto, nisi quando qualitas criminis exposcat, & tunc que sint obseruanda, traditur, & nu. 6. in fine.

6 Alguacelli & reliqui ministri laici Episcoporum absque metu excommunicationis capere possunt clericos de mandato iudicis Ecclesiastici, & aliquando absque mandato.

7 Carceris plures species, & quando ad penam, & quando ad custodiã datur, demonstratur.

8 Clericus damnatus ad penam carceris perpetui an restari, & institui possit, traditur.

9 Iudices Ecclesiastici in actibus iudicialibus se abstinere debent à censuris, tam in procedendo, quam in definiendo, quando executio realis, vel personalis fieri possit.

Caput Vnicum.

HOC in loco latè agendum erat de modo & ordine procedendi in causis criminalibus apud Ecclesiastica tribunalia agitandis, nisi à nobis latissimè de hoc actum esset in 5. p. 1. f. 4. tom.

Quartæ parte Secundi Tomi.

tomi, quæ ibi resoluta in præfenti recen-
 daerunt, cum stylus tribunalium sæcula-
 rum procedendi in causis criminalibus se-
 re in omnibus concordant, stylo fori Ecclē-
 siastici, & eisdem modis quibus in foro sæ-
 culari proceditur ad crimina increpanda,
 & puniendā, eisdem etiam proceditur in
 foro Ecclēsiastico ac proinde ne membra
 nas occupemus ad ibi tradita recurrendū
 erit. Quo in loco plura necessaria & vitia
 ad huius praxis instructionē inueniuntur,
 solummodo in præfenti nonnulla animad-
 uestione digna notanda censui, & in primi
 ad monendos censeo Episcopos, & co-
 rum vicarios generales, & thesaurocos, qui
 Episcoporum locum tenent, vicesque ge-
 rant, & poenæ quos totius diocesis mode-
 ratio ac regimen, ex iuris permissiōe de
 Episcoporum mandatis consistit, iuxta
 ea quæ notauimus in præfatione huius se-
 cundi tomi in tertio præfatio, & eorum coad-
 iutores esse, per quos ipsi Episcopi mu-
 nus suum exercere censentur, si scilicet etiā
 qui loco officii Episcoporum, vel vicario-
 rum succedunt, & quod ex mandato
 Episcoporum, vel Vicariorum faciant,
 ipsi Episcopi, seu Vicarii recte videntur,
 ut in dicto præfatio, in quarto
 præfatio dicimus, quod omnes & quilibet
 ministri sibi ministerio diligenter o-
 rentur, quibus laborant, & ministerium
 suum impleant super grege sibi commis-
 so, sicut & apostolus præcipit 2. Timoth. 4.
 Vobis, & mirap. super cap. 43. distinctione,
 & in capitulo aduersus 7. questione 1.
 & in cap. nisi de renunciatione, & in Con-
 cilio Tridentino sessione 6. de reformatio-
 ne cap. 1. Implete autem illud, se posse
 sciant, si summopere curent, & intendant
 inuestigare ac corrigere vitia, delicta, &
 excessus suos & subditorum, cum propriè
 id munus Episcoporum sit, ut in cap. qua-
 liter, & quando, el. 1. de accusatione, &
 in Concilio Tridentino sessione 4. de
 reformatione, capite 1. & 4. postique ip-
 si sint quasi in signum ad sagittam, ut in-
 quit textus in cap. qualiter, & quando, el.
 2. de accusationibus, ac proinde vitam suā
 ita instituire debeant, ut irreprehensibi-
 les, sobrii casti, domui suæ bene præpositi
 sint, & familiares suos instruant, & erudiat
 nequeiosi, vinosi, impudici, cupidi, elati,
 blasphemii, & voluntatum amatorum sint,
 sed vitia fugiant, & virtutes amplectantur,
 & in castitatis, & cultus, & omnibus actibus
 præferant honestatem, quod eos face-

re maxime hortatur Concilium Triden-
 tinum sessione 2. in decreto de modo vi-
 uendi, nam cum integritas præfidentium
 salus sit subditorum, ut inquit Concilium
 Tridentinum sess. 6. de reformatione, ca-
 pit. 1. sic oportet eos vitam instituire, qua
 nihil magis alios ad pietatem, & Dei cul-
 tum instruit, quam vita & exemplum eo-
 rum qui Ecclēsiæ Dei præfident, & in al-
 tiorem locum sublati sunt, in eos enim re-
 liqui tanquam in speculum oculos conij-
 ciunt, & ex eis sumunt quod imitentur, ut
 habetur Matth. cap. 5. Timoth. cap. 2. & in
 capitulo qualiter, el. segundo, de accusa-
 tionibus, in capite 1. distinctione, quam
 diligentiam prælati, & eorū officia-
 les præferti adhibebant in corrigendis
 vitiis, & excessibus clericorum, iuxta
 textum in cap. irrefragabili, in principio,
 de offi. ordinarij, & in Concilio Tridentino
 sessione 14. capite 1. & 4. Nam cum cle-
 rici in sortem Domini sint vocati, vitam,
 moresque suos oportet eos ita componere
 ut habitus, gestus, intellus, sermo, alijque
 rebus nihil nisi graue, moderatum, ac reli-
 gione plenum præferant, & leuis crimi-
 na, quæ maximè in ipsis essent, effugiant,
 ut eorum actiones, omnibus sint in exem-
 plum, ob idque Concilium Tridentinum
 sessione 22. de reformatione, capite 1. reno-
 uant quæ sanctis & Regibus erant à San-
 ctis Pontificibus, & sacris Concilijs, de
 clericorum vita, honestate, cultu, doctrina,
 luxu, comestationibus, choreis, aleis,
 sushibus, & alijs quibuscunque criminibus,
 & eisdem poenæ, vel maioribus arbitrio or-
 dinarij imponendis, decreuit, de quibus ha-
 betur in titulo, de vita & honestate cle-
 ricorum in Decretalibus, Sexto, & Clemen-
 tinis, & in cap. non oportet, el. segundo, de
 consecratione dist. 7. & in cap. credo 2. i. q.
 3. Quam ob rem idem Concilium Triden-
 tinum, sessione 4. de reformatione, cap. 2.
 Episcopi præcipit, quod diligenter inten-
 dant, ne clerici sint criminosi, nec in hone-
 stam vitam agant, nam si prauis moribus
 viuunt, quomodo redarguent liberos de ip-
 sorum vitiis, & qualibet potuerunt eos
 corripere, cum facit tacite respondere pos-
 sint clericos eadem commississe, quæ vici-
 perant, ad quam tamen correctionem, &
 punitionem faciendam Episcopi, & eorū
 vicarii attendere, & considerare debent ea
 quæ eis admonet Concilium Tridentinum
 sessione tertiadecima, de reformatione, ca-
 pit. 1. nempe, quod ut facilius, & cōmodi-
 us

subiectos regere, & in vita, & morum honestate continere possint, illud animaduertent se pastores, non percussores esse, & ita praeesse huius subditos oportere, ut non in eis dominentur, sed illos, tanquam filios & fratres diligant elaborantque, ut hortando, & monendo ab illicitis deterreant, & quando eos peccare per fragilitatem humanam contingat, Apostoli precepto ab Episcopis seruetur, scilicet, ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate, & patientia, quia saepe plus operatur erga corrigendos beneuolentia quam austeritas, plus exortatio quam comminatio, plus caritas quam potestas, & si ob delicti gravitatem virga opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudicium cum lenitate severitas adhibenda sit, exemplo pijs pastoris qui prius morbis ouium leuia fomenta adhibet, & postmodum ubi morbi gravitas postulat ad acriora & grauiora remedia descendit, haec & reliqua concilium Episcopis admonet. Idque etiam habetur apud Apostolum, Timothei. 1. capitulo. & Timothei. 2. capitulo 4. in principio 4. distinct. & in eap. ultimo 49. distinctione, & in eap. 6. ubi subiectus 97. distinctione, & in capitulae secundae, & in 4. capitulo corripantur 24. quaestione 3. Quo circa admonendos Episcopos, & eorum officiales quod quoties in eorum perueniret notitiam aliquod crimen, vel excessum à clerico, vel à laico in casu quod de laici criminibus cognoscere possunt (quorum meminimus in proemio huius secundae tom. in praefatio secundo) ad capturam personalem taximè clericorum non procedant, ante receptam summariam informationem, ex qua aliquod indicium, vel praesumptio resultet contra capiendum, cum ad capturam perueniri non possit absque aliqua informatione, vel indicio, ut resoluiamus in dicta quinta parte, primi tom. §. de captura delinquentis, quod praesertim obseruandum est in captura clericorum, quorum fama ex ea magis laeditur, ut notat Bernardus Diaz in practica criminali, capitulo. 122. in qua summaria informatione sumenda, magnopere obseruante quae in dicta quinta parte, §. de stylo fulminandi processum per viam accusationis resoluiamus, & quae aduertit Bernardus Diaz in dicto capitulo 112. ubi multum iudicibus commendat ne praedictam informationem, & examinationem testium, cuiuslibet notario committant, cum exinde plurimum incommoda

oriuntur, ob idque eurent quod semper Fideles in eorum praesentia crimina denuntiant, ut iudices perpendere possint grauitatem & speciem delicti, & qualitatem personae contra quam fit denuntiatio, ut iuxta eam futura componant, & intelligant quo zelo, & qua probatione denuntiatio mouetur, & an informatio summaria, & examinatio testium, & totum illud negotium committi possit notario coram quo denuntians facit denuntiationem, quia in criminalibus causis summa opera, & diligentia iudices eligere debent personam tabellionis: multum enim interest, quod notarii animus non sit corruptus precibus, aut pretio, aut alia affectione ex quibus solent notarii arcana negotij pandere, testes negligenter examinare, & varijs artibus, & fallacijs ad suam prauiam intentionem iudices ipsos trahere, & ob id delicta aliquando impunita remanent, & aliquando pauperes rei in defensionem, quia in re video iudices nimia ignauia notandos esse, cum in eligendis notarijs praedictam diligentiam non exhibent, immo semper humiliori negotia criminalia committant, necdum cuiuslibet notario sui tribunali, verum etiam cuiuslibet notario rum officiali, quod maxime dolendum est, propter quam plurima nouerunt, & in commoda, quae in damnum Reipublicae, & etiam clericorum ex tali commisione oriri solent, nam cum fere semper pauperes sint praedicti officiales, facili negotio corrumpuntur, & diffidia negotia dissimulant, & sollicitudinem debitam in testibus examinandis non adhibent, reuelantque negotia, & depositiones testium ipsius denuntiantis, ut blanditijs, & precibus testes alliciant ad declarandas, seu restringendas depositiones in iudicio plenario in suorum reorum, quas in iudicio summario fecerant, & ex diverso si clerici denuntiat foris negligentes fuerint in alliciendis praedictis officialibus munere pretio, vel aliquo modo, maxima damna, sumptus, & expensas patiantur, & testes in suis depositionibus excusantes clericos denuntiantes, & in eorum favore dicentes examinare nollunt, quinimo eos multis vexationibus, & molestijs fatigant, & afficiunt, & hinc non ab re in Concilio Trident. Sessione 22. de reformatione, capitulo. 10. tribuitur potestas Episcopis tanquam delegatis sedis Apostolicae inquirendi sufficienti-

Quartae partis Tomi III

ficientiam, & fidelitatem notariorum, & in officio delinquentes ad tempus suspendendi, vel perpetuo privandi usu exercendi notariorum officium, & in leg. 6. tit. 2. lib. septimo Recopilationis precipitur tabellionibus ne suis officiis per substitutos deferantur: ideo ad hanc commissionem notario faciendam iudex diligenter consideret ea quæ docent text. gloss. & Doctores in Clementina de officio, & potest. iud. delegati, ubi Vitalinus in principio, super gloss. 1. notat talem commissionem faciendam esse cum causæ cognitione, & parte citata, & quod prius habenda est cognitio de idoneitate, & honestate examinato-ris, cui fieri debet dicta commissio, & Felinus in cap. cum causam numer. 36. de testib. ponit regulam: scilicet, quod iudex etiam in causa civilis per se ipsum debet examinare testes, & deinde ponit tres fallentias, & in secunda dicit quod quidquid fit de iure hodie tamen de consuetudine inducitur, quod iudex propter multitudinem negotiorum hanc examinationem committit notario, & refert. Angelum dicentem per text. dict. Clementin. 1. iudicē posse hanc commissionem facere sine consensu partium: nam ut inquit Francus in cap. mulieres de iudic. in 6. notabili vltima electio tabellionis ad iudicē, & non ad partes spectat, & quod iudex, potest committere, tam examinationem, quam iuramentum testium, quamvis Bartol. in Authent. apud eloquentissimum, C. de fide iustitia. post gloss. ibi contrarium teneat, ut refert Felinus ubi supra, numer. 29. & 30. qui in num. 21. ponit regulam, scilicet, quod in causa criminali iudex, hanc commissionem facere non potest, & ibi eidem regula addit fallentias, & notat Contrarium lib. 2. Variarum capitul. 13. numer. 10. & Iacobus Menochius de recuperanda possessione remedi. 615. quæstio. 26. numer. 378. & quando iudex talem commissionem fecerit, diligenter considerabit, quæ supra diximus, & de tali commissione constare debet in processu per scripturam manu alterius notarii scriptam, quam illius qui examinavit testes virtute commissionis, secundum Thomam Grammaticum in cōsilio 67. inter criminalia, num. 3. Lambertengū super statutis Mediolani, pag. 366. num. 43. & Audecum in cap. pratorum, cap. 27. num. 19. & nos supra diximus in vltima annotatione ad totum opus, num. 36. Alioquin si in processu non constaret

de tali commissione nullitas induceretur, secundum Iacobum Menochium in consilio 109. num. 43. & nos diximus in prima parte, primi Tomi 8. Temp. num. 136. & huc pertinent quæ ibi resolvimus in numer. 133. Propterea Vicarios admonere, ut in hoc desides non sint, sed per se ipsos testes examinare in causis criminalibus laborent, & omnia quæ in summario iudicio à testibus deposita fuerint, eisdem verbis glossis, vel elegantibus, turpibus, vel honestis per notarium in scriptis redigi faciāt, ut etiam admonuimus in dict. 5. part. cap. 2. de stylo fulminandi processum, per viam accusationis. Quinimo in criminibus grauibz iudices prudētes solent secū adhibere aliquē virum providum, & honestum, in cuius præsentia testes summaria informationis examinent, & ita consulti fieri Bernard. Diaz, in dict. cap. 112.

5 Admonere etiam iudices quod postquā ex summaria informatione clericum culpabilem repererint, non semper illum in carcerem detrahant, & personam eius capiant, nisi gravitas delicti exposcat, cuius poena corporis afflictiva esset, in quo casu locus est capturæ personæ post summaria informationem, ut resolvimus in dicta quinta part. §. de captura delinquentis, alioquin in leuibus criminibus citatio verbalis personalis sufficit, cum in eis fuga timere non possit, quam citationem verbalem personaliter fieri posse in causis criminalibus probat text. in cap. 1. de iudi. lib. 6. quod in leuibus criminibus intelligendū esse resoluit Bernardus Diaz in dict. cap. 111. & idem observandum esse probat, Gregorius Lupus in l. 8. tit. 1. part. 7. iud. gloss. 2. per illam legem quam ita ibi intelligit, & ad hanc citationem verbalem personaliter faciendam iudices debent cautos esse quod in ipsa citatōne exprimant generaliter causam, asserendo personaliter, coram nobis, compareas super criminali causa responsurus de qua increparis, & ita tenet Bald. in l. 1. §. vsus in fine, si. de procurat. Decius in cap. personas, col. 5. vers. Tertius casus, de appellat. & Tiracquel. de poenis temperandis in præfatione, nu. 59. sed si criminis gravitas suaserit clericum personaliter capiendum esse, diligenter iudices erunt, quod clericus capiatur, quide iure propter crimen capi, & in carcerem detrudi potest, iuxta text. in cap. dilectis, & ibi Panormit. & Decius de appellatō. quod tamen intelligendum est verum, nisi talis

clericus nobilis esse, nam tunc in vinculis detineri non deberet, quia nobilis publico carceri mancipari non debet, sed congruentior locus, & honestior est sibi assignandus, ut puta palatium potestatis, aut tota ciuitas, secundum las. in repetitione Ludmouendi, col. 25. de iure iurando, quæ sequuntur Palæ. Rub. in repetitione rubricæ §. 9. num. 13. Matienço in Dialogo rectoris 1. part. cap. 9. numes. 11. & 12. & c. lex 4. tit. 29. part. 7. Scribit optime Gregor. Lup. in gloss. verbo, O me de buen lugar, & in verbo, Lugar seguro. Quinimo etiā si crimen enorme esset, propter quod pena corporis afflictiua veniret imponenda, adhuc tamen nobilis in carcere publico non esset detinendus, sed fides custodibus dare posset, ut eleganter resoluit Roderic. Suar. de fideiussore in causa criminali, colum. milia 14. versic. sed ego illam limitatem. Quod in sacerdotibus obseruandum erit cum per sacerdotium quilibet efficitur nobilis secundum Ioan. Andreā, in cap. eo libentius de seruis non ordinandis, Tiracuellum de nobilitate, cap. 9. & Didac. Perez 1. l. 1. tit. 1. lib. 1. ordinamenti, colum. 209. in fine, hoc tamen obseruari à iudicibus non video, immo pro quocunque crimine in carcere publico clericos detineant, ac ideo multū in hoc aduertere debent, ut statim dicemus, sed si quibilibet suspectus esset de fuga, tunc custodes possent illum in vinculis detinere, ut probat l. 6. tit. 29. part. 7. Ad quam tamen capturam iudices habere debent aliquos, & ministros fideles cum familia competentē, quibus salaria necessaria tribuantur, ut obligentatem donis, & muneribus non corrumpantur, qui licet laici sint, de mandato tamen iudicis absque metu excommunicationis clericos capere possunt, iuxta text. in cap. ut fama de sententia excommunicationis, quinimo ab quo mandato iudicis ad iudicandum delictū committendum clericos capere poterunt secundum Panorm. in cap. cum non ab homine, & ibi Decium, & Aretius de iudicis, quos sequitur Bernard. Diaz in practica criminali cap. 1. 24. & eandem opinionem tenent Iason in principio insitit. de actionibus, col. 14. & in l. 2. ill. de iurisd. quæ omnia iudicibus, & Boetius in l. consuetum, C. quomodo & quando iudex, quinimo clericum de fuga suspectū absque mandato iudicis post delictum commissum, mittit iudicis ecclesiastici laici

capere poterit, sine metu excommunicationis, secundum Panormitanum in cap. si vero de sententia excommunicationis, & Parisium de Puteo in tractatu de syndicato, fol. 66. verbo, Captura numero 10. & communiter omnes ex Segura in l. ab ex hereditatu, nu. 8. deleg. 2. las. in §. 1. n. 69. insit. de actionibus, & Didac. Perez in l. 17. tit. 14. libro secundo ordinamenti, versiculo, casu autem, & si Bartiam, & Aretium contrarium tenentes referat Bernardus Diaz in dict. cap. 1. 14.

Aduertere in super iudices debet, quod postquam constitutus aliquem clericum delictum commississe, capiendumque esse, posse illum ab Ecclesia extrahere si ad eam confugerit, ut resolvimus in dicta quinta part. primi tom. in §. de delinquentibus ad Ecclesiam confugientibus in versicul. trigelimo secundo, & si iuxta qualitatem delicti, & delinquentis, iudices inspexerint in carcere detinendum esse, tunc carere debent, & carceri immundus, nec corporis afflictiuis sit, sed erat assignandus secundum qualitatem delicti, & personæ ipsius delinquentis, ut diximus in dicta quinta parte, primi tom., §. de Captura delinquentis, in versicul. qui carcer delinquentibus, qua in re iudices considerare debent, quæ resoluit in proposito Bernard. Diaz in practica criminali cap. 1. 6.

7 ubi constituit triplicem speciem carceris, alterens quod aut carcer assignandus est ad solam custodiā delinquentis, ut probatur in laud. damnum, §. solent, fide potest. n. 1. Cade custod. reor. quocasu solus sit delictus custodum, & securitas loci attendenda est, sine eo quod communicatio amicum, & alia solatia in carceris tollantur. Hæc enim carceris prohiberis non debent, ut in l. 2. in gloss. C. de custodia reorum, & in l. 6. tit. 29. part. 7. ex causatamen, ut puta ante confessionem receptam aliquando iubatur custodibus ne permittant aliquem carceratis loqui, ne instruantur ad negandum, secundum Greg. Lup. in dict. l. 6. in gloss. fin. qua in re causatos debere esse iudices admonet, quod quādo aliquis clericus penam tonsuræ coram iudice Ecclesiastico se offert timens iudices seculares, per quos aduersus eos inhibitionem, in carcere tutissimam detineant, & in carcerem solitum cum detrudant, non vero dimittant sub fideiussoribus, aut in Ecclesia, vel monasterio ponant, nam preter incommoda plura, quæ inde evenire solent,

solent, & quæ notat Benar. Diaz in dict. c. 116, & Covar. in practica quæst. capit. 33. n. 11. & iudic. & seculari talis clericus capi possit, iuxta textum in l. 7. titulo 8. libro 2. Reformation. & nos diximus in 2. prælectio 2. tomum velle quarto cognoscit in finis & quod tunc iudices eurent exigere à iudice seculari informationem criminis quam aduersus clericum habet, vt ex ea facilius inestruere possint, vt etiam aduertimus in d. proce. in princip. Aut enim carcer assignandus est iudicandus ad custodiam, sed etiam corporis afflictione, quia iudex iussit d. sola pœna carceris delictum punire, vt in specul. si familia, ff. de iurisdictione omnium iudicum, c. 1. de sportul. & tunc carcer restrictor & asperior dandus erit, vt pœna commensuretur delicto. Aut tertio carcer in pœnam criminis per sententiam assignandus est, & tunc dandus erit eo modo quod inducit pœnam condignam delictum nam hęc de iure civilis & regio carcer non datur ad pœnam, sed ad custodiam, vt in l. in re dubile, C. de pœnis, & in l. aut damnum, §. solent, ff. de pœnis, & in l. fin. C. de accusatio. & in l. 16. tit. 7. & in l. 1. c. 6. tit. 9. part. 7. tamen de iure canonico carcer ad pœnam datur, iuxta textum in capitulo quomodo de pœnis, lib. 6. & in capitulo, vel omnibus, de hereticis, libro 6. & in capitulo, nominus, de verborum significacione, & in Clementina 2. de hereticis, quibus locis constat, pœnam perpetui carceris iudicis imponi posse de iure canonico, & hoc Innocentius in capitulo quæstione 4. quando, el segundo, summo. de abeu. f. 1. & Barto. l. imperium, num. 6. ff. de iurisdictione omnium iudicum, quod etiam intelligit verum esse Baldus in repetitione l. 1. columna 92. C. de sacrosanctis Ecclesiis, in illis casibus & delictis, in quibus de iure civilis imponitur pœna mortis, quem sequitur Panor. in cap. totz, de pœnis, quorum intellectum probat Aretinus in cap. cum non ab homine, col. 9. de iudic. quando propter delicti atrocitatem latro imponitur pœna mortis cum alijs quæ qualitate atrocis, vt puta ignis, fustigatio, traditio in ad bestias, membrorum lacerationis, vel humilio di, non alias, nisi in casibus à iure expressis, & Ardenum sequuntur Bernardus Diaz in practica criminali, capitulo 119. & Greg. Lup. in l. 4. tit. 1. part. 7. in glo. 1. vbi refert Baldum, & Bernardum Diaz, afferentes, clericum damnatum pœna perpetui carceris intella-

bilem esse actiue & passiuè, sed hodie attet. 4. Tauri, bene posse clericum sic damnatum testari, & institui firmat Bernard. Diaz in dicto capitulo 129. cum quo transit Gregor. l. 1. in dicto loco, Covar. tamen in rubrica de testamentis 3. par. numero 2. 7. contendit etiam ante prædictam l. 4. Tauri, & ea non stante, clericum sic damnatum testari posse. Alias species carceris constituunt Baldus in l. si captiuus, numero 1. C. de Episcopis & cler. & Angel. in tractatu de malef. in verbo, forma publica, num. 85. & Bosius in practica criminali, titulo de carcere, numero 27. & Thomas Cerdan. in tractatu de la visita de carcel, cap. 4. Supradictis consideratis à iudicibus Ecclesiasticis, carcer imponendus erit clerico delinquenti, qui postquam in carcere fuerit detrusus, si delictum requirit bona eius coram tabellione ex mandato iudicis ab aliquaculo erunt confiscanda, & per inventarium penes aliquem tertium deponenda, quod intelligi debet, prout resoluimus in dicta parte 1. primi tomus in §. de captura delinquentis, in fine, vt recitulum Bernard. Diaz in practica criminali, cap. 124. agente quidā clericus pœna confessionionis bonorum puniri possint, & postmodum iudex siue per viam accusationis procedat, siue per viam denunciationis siue inquisitionis, allimere debent eius confessionem, quia in re obseruandum erit, quod resoluimus in dicta 4. parte primi tomus in §. de confessione delinquentis, & deinde iudices in causa procedere debent forma & ordine quo resoluimus in dicta quinta parte primi Tomi, fragar per viam inquisitionis, vt ibi diximus in cap. de modo procedendi per viam inquisitionis, si verò agatur per viam denunciationis, vt diximus ibi in cap. de modo procedendi per viam denunciationis, & si per viam accusationis procedatur, vt diximus ibi, §. de stylo fulminandi processum per viam accusationis, cum §. 67. sequentibus, & processus erit fulminandus utroque casu eo modo, quo ibi resoluimus tam in libellis necessarijs obsequendis, quā in alijs vsque ad sententiam, & tunc, vel diffinitiuam, ad quæ ibi resoluti recurrentium erit, atque adeo supradictam istam tractatu prænotasse sufficiant, interim tamen iudices Ecclesiastici os admonens, quod maxime eurent, se abstinere à censuris Ecclesiasticis, tam in procedendo, quā in definendo in his causis criminalibus, quando executio realis, vel personalis fieri possit. alio-

alioquin si facile prædictæ executioni, locus non esse, tunc eis licebit censuris Ecclesiasticis aduersus delinquentes procedere, præcedente saltem bina monitione, etiam per edictum, si id rex postulauerit, & si hoc ita iudices obseruauerint satisficient mandato eisdem iniuncto à Concilio Tridentino, sessione 25. de reformatione, cap. 3. Sed si reus delinquens absens, & cōsumax

fuert, tunc in casibus in quibus de iure canonico contra absentem procedi potest (quorum meminimus in dicta quinta parte primi Tomi, §. de modo præcedendi contra reum absentem in principio) tūc enim erit fulminandus processus, prout stylus eiusque tribunalis obseruauerit, qui sunt ita diuersi, quod longum esset recensere vniuscuiusque stylum.

Finis quartæ partis huius secundi Tomi.

QVIN-

QVINTA PARS
HVIVS SECVNDI TOMI,
de forma, & modo procedendi in secunda
instantia apud tribunalia Ec-
clesiastica.

Ex capite vnico summaria.

- 1 **A**ppellatio an Principis rescrip-
to, vel lege tolli possit cum ius-
ta causa, vel sine ea, & an in
Principe presumatur, vel de ea
constare debeat, & an tunc in a-
liquo casu appellari possit, tradi-
tur.
- 2 Appellatio interposita in casibus
prohibitis à lege, vel Principe,
habet effectum deuolutiuum tan-
tum, non suspensiuum, ac ideo
tunc inuocata, & attentata per
iudicem à quo non reuocantur
ante omnia per iudicem ad quem
licet alias reuocari debeant.
- 3 Appellatio ab interlocutoria in om-
nibus instantijs, & in vtroque
foro sublata est, & ibi explicatur
Concilium Tridentinum, & re-
gula Chancellaria Pij Quinti, &
Gregorij XIII. & etiam intra
quod tempus finiri debeat.
- 4 Appellatio gradatim est interpo-
nenda, non omisso medio, nisi ad
Papam, Nuntium, aut Principem,
vel eius Chancellarias, &
quid in appellatione interposita
à Vicario Episcopi, & à Prala-
tis alijs inferioribus subiectis Epis-
copis, & quid quando prelati ha-
beant iurisdictionem secularem,
traditur.
- 5 Appellatio in foro Ecclesiastico in-
tra decem dies à die intimacionis
sententie interponi debet, quod
tempus, & relique iuris dilatio-
nes ex iusta causa possunt à iudi-
ce restringi, & prorrogari.
- 6 Apostoli appellationis sunt petendi,
& intra quod tempus peti de-
beant, & cuius expensis sunt dan-
di declaratur.
- 7 Appellans tenetur suis expensis om-
nia acta processus ad superiorem
describere, & si reus eis vti velit,
pro rata soluet eas, & intra quod
tempus notarius teneatur acta
exhibere appellanti, & qua pæ-
na iudex teneatur, si impedierit
in acta appellanti tradantur,
& ibi Concilium Tridentinum,
explicatur.
- 8 Appellatio in foro Ecclesiastico
coram quo iudice interponi de-
beat.
- 9 Libellus appellationis in foro Ecce-
lesiasti-

fiatifico Hispanie compositis.
 10 In libello appellationis a diffinitiva causa grauaminis non sunt exprimenda, sicut in appellatione ab interlocutoria.

11 Appellatio quando remaneat deserta, ex eo quod appellas intra terminum non se presentat aut coram superiore, vel non petijt apostolos, vel non suit prosequurus appellationem.

12 Appellans coram superiore cum te sit monito sue appellationis debet se presentare petens ab eo, ut det sibi mandatum inhibitionis, citationis, & compulsionis.

13 Superior appellanti coram se presentanti dat solummodo mandatum citationis & compulsionis, inhibitionem differt donec actus processus ad se deducatur, & ex his videat an a sententia diffinitiva fuerit appellatum.

14 Inhibitio contra iudicem a quo, quando, & in quibus casibus dari debeat a superiore, traditur, & ibi declaratur Concilium Tridentinum sessio.

15 de reformat. cap. 3. & sess. 24. de reformat. cap. 10. & sess. 25. de reformat. cap. 14. circa non admittendam inhibitionem superioris contra inferiorem in causis criminalibus.

15 Libellus grauaminum in foro ecclesiastico coram iudice appellationis portigendus, Hispanie compositis.

16 Reuocatio attentorum in quacunque parte litis ab appellante peti potest, licet tunc sit quod in ipso libello grauaminum petatur.

17 Libellus responsorius appellati in foro ecclesiastico Hispanie compositis.

18 Appellatio ab interlocutoria ex-

ilis processus prima instancia, & non ex nouis secunda iustificari debet.
 19 Iudex ad quem pronuntians se iudice in causa appellationis interposita ab interlocutoria retinet et a cognitionem negotij principalis, & super isto articulo ante omnia debet proferre sententiam.

20 Iudex ad quem praeuidens appellationem ab interlocutoria esse iniustam debet pronuntiare se non esse iudicem, remittens negotium ad inferiorem, & appellantem in expensis condemnans.

21 Regula quod in secunda instancia non allegata allegabo, & non probata probabo, qualiter intelligatur.

22 Sententia interlocutoria quibus iudex ad quem pronuntiat se iudicem, vel non iudice Hispanie composita.

23 Sententia interlocutoria qua iudex ad quem recipit partes ad probandum, Hispanie composita.

24 Sententia diffinitiva tam confirmatoria, quam reuocatoria Hispanie composita. Et ibi stylus qui obseruatur quando iudex ad quem denegat appellationem.

Caput Vnicum.

Ratmissis ac repetitis in isto tractatu omnibus his, quae in 6. part. 1. Tomi, resoluimus circa remedium appellationis, & eius definitionem, & quo iure esse inuenta: & quatuorplex & quos effectus habeat, & intra quod tempus interponi debeat, & in quibus causis permitta, vel prohibita sit interponi, & qualiter sit interponenda, quae omnia ibi explicauimus in proemio cum sequentibus, & huic tractatui conducunt. Non nullatamen

latum in præfententur prænotanda, & primum prænotare licet, appellationem Principis reſcripto, vel lege tolli poſſe, vt probat tex. in l. 1. §. interdu, ff. à quibus appellare licet, & in c. 1. de reſcriptis, & in cap. paſſoralis, de appell. & in cap. ſuperqueſtionam, §. ſi veto, de offic. deleg. & in l. 13. tit. 2. part. 3. & firmat Panor. Decius, Felix, & Mantua in Rub. de appellationibus, & communiter omnes ex Rebuſ. in conſtit. ſecundo tomo, titulo de reſcriptis, in præſatione, num. 161. Couar. in præſentis quæſt. cap. 23. num. 6. & Pinelo in l. 2. 1. p. Rub. 2. n. 2. C. de reſcindend. venditione. Quod tamen à Principe fieri debet, iuſta cauſa interueniente, alioquin princeps iniuſte faceret, ſecundum Andræam Iſernia, & Mathæum de Afflictis in conſtitutio. Neapolit. in proemio, quæſt. 10. quos reſert & ſequitur Couarruias in dicto capite 23. num. 6. verſiculo 7. illud. Et cauſa iuſta deberet coſtare Principi, aliàs peccaret, ſecundum Couar. vbi ſupra. Qui nimo apparere deberet, alioquin credendum non eſſet principi aſſerenti cauſam ſubſeſſe ex Felino num. 32. Beroio. num. 182. Decio, num. 28. in cap. quæ in Eccleſiarum, de conſtit. Alciato in regul. 3. præſumpt. 8. Nauar. in cap. ſi quando, de reſcriptis, pagina 63. numer. 7. & Menochio in tractatu de recuperanda poſſeſſione remedio 15. quæſtione 26. num. 352. quidquid oppoſitum teneant Petrus Duēnas in reg. 43. Et hinc eſt, quod princeps ex iuſta cauſa tollit appellationem in pluribus caſibus quorum aliquot congerit Petrus Duēnas vbi ſup. Cui veræ & comuni opinionioni non obſtat, ſi dicatur, appellationem de iure naturali eſſe, quatenus eſt deſenſio, vt probat tex. in cap. cum ſpeciali, §. porro, de appellatio. ſed quæ iuris naturalis ſunt à Principe tolli non poſſunt, vt in Clemētina, paſſoralis, §. cæterum, de re iudicata, & in §. ſed naturalia, inſtituta, de iure naturali, ergo, &c. Nam omniſis interpretationibus Baldi, & Panormitani, quas optimè reſutat Pinelus vbi ſupra, reſpondendum eſt, quod ſublata appellatione, per legem, vel principis reſcriptum non cenſetur grauato ſublata omnimoda deſenſio, cum recurſum habeat ad ſuperiorem per viam querelæ, ſecundum gloſſ. 1. in capitulo querelam, de procuratoribus, & in l. 5. titulo 18. libr. 4. Recopilationis, & etiā per viam ſupplicationis, iuxta textum in l. vnica, C. de ſententijs perfectorum præ-

torum, & gloſſa in capite, ex literis, verbo, ſupplicauit, de reſtitutio. ſpoliat. & in l. 1. & 2. cum alijs, titulo 19. libr. 4. recopil. & etiam per viam reſtitutionis, ſecundum gloſſ. in capitulo Apoſtolice, verbo, retractari, 35. quæſtione 9. receptam à Felino, & Ripa num. 35. in capitulo 1. de reſcriptis. Quinimo tunc grauatus appellare poſſet, ſi manifeſtè grauaretur: nam tunc appellatio non cenſetur ſublata, vt firmat gloſſ. in capitulo, ex conqueſtione, verbo, poſſ. de reſtitutione ſpoliatorum, recepta communiter ex Panormitano, ibi, numero 5. & in capitulo inter cætera, num. 3. de re iudicata. Bene verum eſt, quod tunc appellatio non habet effectum ſuſpenſiuum, ſed tantum deuolutiuum, iuxta textum in capitulo Paſſoralis, in principio, de appellationibus, & ibi notant Imola, numero 5. & Peruſinus numero 6. & communiter omnes ſecundum Couarruias vbi numero 7. & idem probat textus in c. Paſſoralis, §. præterea, de officio delegat. dum ibi dicitur, quod quando proceditur appellatione remota, non ſuſpenditur iuriſdictio inferioris per appellationē, donec Papa cauſam committat, ergo à principio appellatio habuit effectum deuolutiuum, & non ſuſpenſiuum. Quo fit, quod licet innouata & intentata per iudicem à quo poſt appellationem à ſententia diſſinita, vel intra tempus à iure conceſſum ad appellandum, reuocanda ſint remedio attentatorum per iudicem appellationis, vel per ipſum iudicem à quo, iuxta textum in capitulo, non ſolum, de appellationibus. libro 6. & ea quæ reſoluit Couarruias in præſentis quæſtionibus, capitulo 23. numero 1. tamen attentata per iudicem à quo in caſibus, in quibus appellatio non eſt admittenda, vel quando proceditur, cum clauſula (appellatione remota) vti in tribuſ ſcholaſtico Salmantino, & in alijs, quibus hoc priuilegium competat, reuocanda non ſunt, eſt quis manifeſtè grauatur, & cauſa cognitio ad ſuperiorem de uoluit per appellationem, quia tunc appellatio non habet effectum ſuſpenſiuum, vt ſupra reſoluimus, ac ideo iuriſdictio inferioris non fuit ſuſpenſa, ita cōcludit Couarruias in dicto capitulo 23. numero 7. Et ita ex ſupradictis conſtat, quod quando per legem, vel Principis reſcriptum appellatio tollitur, non cenſetur ſublata omnimoda deſenſio, ſed ſolummodo iſtemodus deſenſionis per appellationem, non eſſe

esse plures tribuenda non recipit iustitiam
causae, sed solum quod consideratur est, ut
reus plene audiatur: & iustitia fiat, quae
tamen per praedicta remedia fieri poterit
secundum Pinellum ubi supra, nu. 22. Et
hinc est, in pluribus casibus sublatam esse
a iure appellacionem, ut diximus in 6. p. 1.
tomi in proemio, nu. 19. ubi resolvimus
inter aliquos praecipuum esse, quando ab
aliqua sententia interlocutoria appelletur,
& in utroque foro ecclesiastico & secula-

3. rior hoc prohibitum esse, nec dum interlocu-
torijs, latis in prima instantia ab ordinarijs
locorum, verum etiam in latis in 2. & reli-
quis instantijs, pro hac extensione addu-
cetes regulam Chancellarij, 6. Pij Summi
Pontificis Quinti & aliam regulam Cha-
cellariae 35. Gregorij XIII. Summi Pon-
tificis, quam alij adducere solent pro contra-
ria opinione, dum illa regula inquit, quod
in causis in Romana curia pendentibus, &
in futuris, a sententia interlocutoria appel-
lari non possit, ergo per argumentum ab
speciali videtur contrarium dicendum esse
in alijs causis pendentibus extra curiam in
2. & reliquis instantijs, ut patet in instantia
Archiepiscopi Nuntij, & aliorum delega-
ti. Quod argumentum eis non suffragatur:
nam maior ratio prohibitionis appella-
tionis ab interlocutoria lata in secunda in-
stantia Archiepiscopi, Nuntij, vel delega-
ti versatur, quam prohibitionis appella-
tionis ab interlocutoria lata in secunda in-
stantia curiae Romanae, nam secunda in-
stantia Archiepiscopi, Nuntij, vel delega-
ti terminari debet intra unum annum, vel
saltem ex causa intra biennium, ut in capitulo
cum sit Romana in principio, de appellat.
& in Clementina, sicut, eodem titulo, &
ita tempus illius instantiae facilius consu-
meretur, in prosecutione harum appellatio-
num ab interlocutorijs, & negotia cau-
sa principalis in diffinitivum remaneret.
Ceterum secunda instantia curiae Roma-
nae nullo tempore finitur, donec de ali-
quis actus ibi intra annum factus fuerit,
ut resolvimus in tertia annotatione de in-
stantia huius totius operis in versiculo, ex-
terum, ubi etiam diximus intra quem ter-
minum haec instantia appellationis ter-
minari debet, quod huic tractatui multum
conducit, & supradictae resolutioni sunt
ad danda a nobis resoluta in dicta 6. parte,
1. tomi in proemio, num. 28. Praenotandum
etiam est appellacionem gradatim in-
terponendam esse de minori iudice ad ma-

iorem proximum & immediatum, non ve-
ro omissio medio ad alium superiorem di-
stantem, & non proximum, secundum Specu-
latores in titulo de appellat. §. nunc
tractemus, in principio, & facit lex Impera-
tores, ff. de appellat. Quae resolutio vera
est & procedit de iure civili, & in foro se-
culari, tamen de iure canonico, & in foro
ecclesiastico omissio medio ad Papam ap-
pellari potest, ut probat text. in capit. ad
Romanam 2. quæstion. 6. & in capit. si duo-
bus: & in capit. sollicitudinem, de appellat.
& notat Perusinus in cap. dilecti, el. 3. eo-
dem titulo, nisi appellaretur ab subdelegato
delegati Papae: quia tunc ad ipsum delegatum
est appellandum, iuxta text. in capi-
t. si delegatus, §. final. de offic. delegati lib.
6. & notat Perusinus in dicto capit. si duo-
bus, columna penultima. Pari modo in fo-
ro ecclesiastico ad Nuntium & Legatum
Papae omissio medio appellatur, secundum
Panormitanum, & Perusinum in dicto
capitulo dilecti el. 3. & ita praxis observatur,
& etiam omissio medio in alijs casibus ap-
pellatur, quos congerit Maranta de ordine
iud. 6. part. membro 2. à numero 357. Et
quod omissio medio ad Papam & ad eius
Legatum appellari possit, resoluti Couar-
ruias in practica quæstion. cap. 4. num. 9. ubi
etiam concludit, quod in huius regnis His-
paniarum omissio medio ad Regem vel eius
curiam appellari possit, per text. in l. 18. ti-
tul. 2. 3. part. 3. iuxta quam resolutionem in-
telligenda sunt superius adducta. Quo fit
à sententia vicarij generalis Episcopi ap-
pellandum non esse ad ipsum Episcopum,
quia est unum & æquale tribunal, ut resol-
vimus in Secundo Tomo huius operis in
tertio Præludio, ubi diximus à sententia
vicarij foranet Episcopi ad ipsum Episcopum
appellandum esse, quod etiam ad istum
tractatum confert. Fit etiam à praelatis in-
ferioribus & eorum officialibus subiectis
Episcopis ad ipsos Episcopos appellandum
esse, quia sunt proximi superiores, non ve-
ro ad Archiepiscopos, iuxta text. in capit.
Romana, §. ab Archiepiscopo, de appellat.
in 6. quem in noua Concilii Tridentini ses-
sione 22. de reformatione, capit. 7. insuper
ab Episcopis habentibus civilem & secula-
rem iurisdictionem appellandum esse ad
Archiepiscopos, nisi ex consuetudine pri-
uilegio, siue iure alio speciali ad alium sit
appellandum, iuxta text. in dicto capit. Ro-
mana, §. debet, per quem text. defenditur,
l. 8. titul. 3. lib. 1. Recopilationis, dum sta-

Quintæ partis secūdi Tomi.

tuit ab Episcopis habentibus sæcularem iurisdictionem appellandum esse ad ipsum regem, & iuris curiam, non vero ad Archiepiscopos, vel ad alios iudices superiores ecclesiasticos, nam hoc competit Regi Hispaniarum iure quodam speciali ex eo quod cum temporalis & civilis potestas regni Hispaniarum sit penes ipsum solum Regem, ab eoque in alios deribetur (vt resoluimus in prima parte, primi tom. in primo Tempore) consequitur Episcopos & prælatos ecclesiasticos iurisdictionem sæcularem non aliunde habere quam ex Regis cōcessione, semperque apud ipsum Regem mansisse hanc supremam iurisdictionem cognoscendi de appellationibus à iudicibus inferioribus interpositis, & ita in hisce regnis appellandum est à prælatis habentibus sæcularem iurisdictionem ad ipsum Regem, & eius tribunalia suprema, & non ad Archiepiscopos, quia de iure hoc regi competit, & defenditur, ex dicto capit. Romana, 6. debet ibi, siue iure alio, cuius decisionem comprobat Concilium Tridentinum sessione 22. de reformatione, capit. 7. & ita resoluit Conarruu. in practiceis quæstionibus, capit. 4. numer. 2. & Didacus Perez in l. 5. titulo 4. libro primo ordinamenti. Prænotandum insuper est quod in dicta sexta parte, in præmio, numero 14. & 17. resoluimus appellationem in foro ecclesiastico interponendam esse intra decem dies connumerandos à die intimationis sententiæ, quod quidem tempus ex iusta causa à iudice restringi poterit, secundum Panormitanum, & Decium, numero 19. versiculo, potuit, in capit. cum sit Romana, de appellationibus, contra glossa ibi, verbo, Recusis, quinimo prædictum tempus ex iusta causa etiā prout rogari poterit secundum Felinum, numero 4. in dicto capit. cum sit Romana, cuius opinioni non obstat, text. in capit. oblatum de appellationibus, vbi tempus à iure concessum ad prosequendam appellationem nequit à iudice prorogari, etiam ex iusta causa, nam respondeo, quod id eo ibi denegatur potestati iudici prorogandi illud tempus, quia si iuxta causam prorogandi extitisset iam à lege facta est prouisio alterius anni per text. in dicto capit. cum sit Romana, & in capit. ex ratione eodem titulo, obidque iudicis prouisio cessat argumento text. in l. final. C. de pauperis conuenerit. vt optimè aduertit Decius in dicto capit. cum sit Romana, numer. 21. &

Perusinus in capit. 1. §. si quis numer. 5. de exceptionibus, lib. 6. & pro hac opinione facit, quod iudex ex causa omnes dilationes à iure concessas, etiam sine ministerio iudicis coardare & prorogare potest, vt probant Panormitanus Felinus & Decius, numero 13. in dicto capit. cum sit Romana, & Alexand. de re iudicat. ff. l. 2. numer. 5. post Bartolomeum numer. 4. & idem tenet Antonius de Butrio in dicto capit. cum sit Romana numer. 12. vbi eam testatur communem Augustinus Beronius, numer. 61. quæ communis fundatur per text. in capit. iudicis, et 2. ibi si rerum urgentissima 3. quæstio 3. & in l. final. versiculo, nisi recum urgent. C. de dilatione. & si gloss. in dicto capit. cum sit Romana, verborum, recisus sequantur Baldus in Authentica, ei qui C. de temporibus appellat. & Bonifacius in Clementina, quando in, numer. 49. de appellatio. & Gregorius Lupus in l. 2. titulo 13. parte 3. in gloss. 5. vbi simpliciter transijt cum Baldo, & eadem consentit Didacus Perez in l. 1. titulo 16. lib. 3. ordinamenti in gloss. verbo, Cinco dias, in versicul. vtrum autem qui l. in 1. titulo 3. libro 3. ordinamenti in gloss. 5. & in l. 1. titulo 4. libro 3. ordinamenti in glossa, verbo, Dala ley, hoc ad vtamque partem disputat, & tandem concludit, iudicem non posse minuire vel prorogare dilationes à iure concessas sine ministerio iudicis, bene tamen concessas cum ministerio iudicis. Cuius fundamentis satisfieri potest dicendo, procedere nisi iuxta causam interuenerit, ex qua iudex possit breuiare seu extendere prædictas dilationes. Prænotandum rursus est, quod in d. 6. par. 1. tom. in præmio numero 40. prope finem, resoluimus apostolos petendos esse in ipsa appellatione instantes instantibus, &c. sufficereque vno actu, & contextu illos petere quos tamen appellans tenetur petere intra triginta dies connumerandos à tempore, quo incipit currere decennium appellationis, quod est à die intimationis, sententiæ vt supra resoluimus, & quod intra prædictum terminum Apostoli sint petendi probat text. in cap. ab eo, de appel. lib. 6. & in Clementina, quando in, eodem titulo, vbi gloss. verborum Tempore, tenet connumerandum esse illud terminum à tempore quo decennium appellationis currere incipit, nisi iudex à quo breuiorem terminum ad Apostolos recipiendos assignauerit appellanti, quod facere poterit, iuxta text. in dict. Clementina

tinis quantis, & ibi dicitur, quod si intra terminum à iudice præfixum appellans non comparuerit coram iudice, & petierit Apolos sibi tradit, appellatio remanebit deserta, & idem quando iudex statuerit terminum, iuris incertum: si intra eum appellans non petierit Apolos à iudice sibi dari, vel si oblatos recipere recusa uerit. Et plura de istis Apolos vide apud Speculatorem in titulo de Apolos, & Marantam de ordinis iudiciorum 3. par. 6. par. 2. a. num. 208. ubi in numero 213. post glo. in dicta Clement. quantus, verbo Oblatos resoluit, Apolos dandos esse expensis ipsius appellantis, qui etiam hodie omnia ista processus gesta coram inferiori tenetur suis expensis ad iudicem appellantis transferre: & si pars appellata comparuerit, cogenda erit proportionem suam expensas actorum, qua translata fuerint, soluere si illis uti uoluerit, nisi ex loci consuetudine tenetur, ut in terminis solvendi expensas appellanti incumbat. Et notarius causæ copiam prædictorum actuum congrua mercede sibi soluta tenetur exhibere, interea mensum aliquoquin puniendus et arbitrio ordinarij, & si ipse ordinarius participes fuerit huius impedimenti, ne acta integre appellanti tradantur intra tempus debitum, ad dupli poenam quantæ eis fuerit tenebitur, ita decretum extat in Concilio Tridentino sessione 24. de reformatione, capit. 10. prope finem, in versiculis præterea. Quod procedit tam in causis civilibus, quam in criminalibus, de quibus decretum illud loquitur. Cui non obstant alia decreta ipsius Concilij, sessione 13. de reformatione, capit. 3. ubi dicitur, quod in causis criminalibus iudex à quo appellatus fuerit, acta processus teneatur exhibere gratis ipsi appellanti, ut illa producat coram iudice appellationis; ergo videtur, quod non debeant transferri, nec exhiberi expensis ipsius appellantis, nam respondeo, quod illud decretum debet intelligi, scilicet, quod iudex ipse à quo nihil debeat postulare, & recipere pro illa exhibitione actorum, sed gratis teneatur illa exhibere: cæterum expensas quæ

factæ fuerint in itinere, & in translatione ad iudicem appellationis, & quæ ipsi notario causæ pro labore, & suis expensis solui debuerint, pars appellans soluere debebit, & in hac specie intelligitur text. Concilij Tridentini in dicto capit. 20. versiculis præterea, & ita existimo conuenienda esse prædicta decreta Concilij. Pre notandum deinde est, quod in dicta sexta parte primi Tomij, in præfatio, numero 53. resoluimus, appellationem interponendam esse coram iudice à quo: & est intelligendum, quod si iudex à quo appellationem denegat, nec ei deservat, immo in causa procedat innovando tunc appellans mittit mandatum alicui procuratori cancellariæ, ut à Senatoribus Regij præfationem Regiam obtineat, qua præcipiatur notario causæ, quod processum originalem ad prædictam cancellariam remittat, & iudices ecclesiastici exhortentur, quod excommunicatos absolvant per spatium sexaginta dierum. Et processus cancellariam delato, auditores, eo viso, an ecclesiasticus vim intulerit appellanti non deferendo eius appellationi si eis constiterit vim illatam fuisse, proferunt sententiam qua declarant, vim illatam fuisse, & exhortantur iudicem, quod appellationi deservat, alioquin si eis constiterit vim illatam non fuisse à iudice ecclesiastico, eidem processum remittunt, ut in causa procedat, quam cognitionem per vim violentiam auditores regij habent, per ea quæ resoluimus in prima parte 1. tomij, in primo Tempore, numero 3. an versiculis 3. modo dicti auditores ac iudex in fine libelli appellationis ponitur clausula. Y protesto el auxilio real de la fuer. (a) Pre notandum denique, quod erit ad illum traditum illud quod resoluimus in primo Præfatio huius secundum Tomij, in versiculo. Ex prædicta resolutione, num. 13. & in versiculis. Quo fit Archiepiscopus, num. 19. Omnibus supradictis ita constitutis & consideratis erit deueniendum ad formam & modum procedendi in ista secunda instantia appellationis, & in primis libellus appellationis erit concipiendus forma sequenti.

Libellus appellationis.

E. Viano ante v. m. parezco, y digo que en la causa que entre mi y su-
lano se ha tratado y trata, v. m. dio y pronuncio cierta sentencia

contra mí, y en fauor del dicho aduerso, en la qual en effeçto v. m. mandò tal y tal cosa, cuyo tenor auído aqui por repetido, y à el me refiriendo, hablando con el deuido acatamiento, la dicha senten-
cia es nula, y do alguna, injusta muy agrauada, digna de ser emen-
dada y reuocada por el superior. Lo primero, por todas las razo-
nes de nulidad y agrauio que del processo resultan, y se pueden y
deuen colegir, que he aqui por insertas. Lo otro, por todo lo ge-
neral que se fuele dezir y alegar, que he aqui por expreso, y porque
la dicha sentençia no fue dada à pedimiento de parte, ni contra par-
te, en tiempo y forma, ni yo fuy citado para verla dar, ni el proces-
so estaua en estado de se sentençiar, ni se guardò el orden del dere-
cho. Lo otro, porque yo prouè bien y cumplidamente mi intencion
y demanda, y lo que prouar me conuenia para obtener sentençia en
mi fauor, y la parte contraria no prouò sus excepciones y defensio-
nes, y así deuiendo v. m. de dar mi intencion y demanda por bien
prouada, y condenar al dicho aduerso, la dio por no prouada, y le ab-
soluio y dio por libre della. Lo otro, por tal y tal razon, por las qua-
les razones y cada vna dellas, y por las que ante el superior protesto
dezir y alegar, que mas à mi derecho conuengan, sintiendome agra-
uiado, saluo iure nullitatis, y otro deuido remedio de v. m. y de la di-
cha sentençia, y de todo lo demas q̃ en virtud della se hiziere y actua-
re appelo para ante el señor Arçobispo de Santiago, y para ante sus
Vicarios, y para ante quien y con derecho pueda y deua, y pido los
apostolos desta mi apelacion, sapè, sapius, & sapissimè, instanter, in-
stantius, & instantissimè, con todas las instancias y afincamientos que
de derecho se requieren. Y litacita, ò exprellamente denegada me
fuere esta apelacion, añadièdo agrauio, à agrauio, y fuerça, à fuerça,
y apelacion à apelacion, iterum appelo de la dicha tacita, ò expres-
sa denegacion, segun y para ante quien de suso apelado tēgo, y protes-
to el real auxilio de la fuerça, so cuya proteccion y amparo pongo esta
presente causa, y pidolo por testimonio.

10 Singulæ clausulæ prædicti libelli expli-
cantur in dict. 6. part. 1. tom. in præmio, à
num. 45. in versic. expositio libelli appel-
lationis, præterquam illæ clausulæ. Lo pri-
mero, vsque ad illam. Lo otro, por tal y tal
razón, inclusive. In quibus clausulis expri-
muntur causæ grauaminis: nam causa gra-
uaminis in appellatione à sententia diffini-
tina exprimi non debet, sed tantum in
appellatione ab interlocutoria sententia,
vt resoluimus in dicta 6. part. in præmio,

num. 34. in versicul. rursus in appellatione
tamen in prædicto libello exprimuntur,
non de necessitate, sed vt facilius aduoca-
tus, & procurator appellantis instruantur,
& intelligant quid allegare debeant in li-
bello grauaminis coram superiore. Non
fuit etiam explicata illa clausula. Appelo
para ante el señor Arçobispo, quæ procedit
ex his, quæ supra in ista parte resoluimus,
in versic. prænotandum etiam est, nec
etiam illa clausula. Y para ante quien y cò
derecho:

Jericho. & quæ tamen procedit ex resolu-
tione in dict. 6. part. 1. tom. in proemio, nulli
mer. 77. in versicul. Similiter sufficit: Nec
etiam fuit explicata illa clausula, pido los
Apostolos: & c. quæ tamen procedit ex
his, quæ resoluimus supra in ista parte, in
versicul. prænotandum rursus est: Nec
etiam illa clausula: V. protestor et real auxi-
lio, & c. quæ procedit ex his quæ supra ista
parte diximus, in versicul. prænotandum
deinde est: Quæ quælibet de negotiis manentibus

Supradictus libellus appellationis of-
ferri debet coram iudice à quo, vt resolu-
mus supra in ista parte, in versicul. præno-
tandum deinde est, & si iudex à quo ap-
pellationem denegauerit, agendum erit
quod ibi diximus: nisi verò appellationi de-
tulerit, absque intertempus appellati ad pe-
tendos Apostolos: & ad se præsentan-
dum: & ad proseguendam appellationem
coram superiore, appellans intra dictum
terminum à iudice præfixum debet se
præsentare cum testimonio suæ appella-
tionis quem terminum iudex à quo præ-
figere potest appellanti, siue appellationem
denegat siue concedat, vt diximus in
dicta 6. parte, primi tom. cap. 1. de mo-
do procedendi per viam appellationis. in
cancellarijs, 9. umer. 2. & si intra illum ter-
minum appellans non se præsentauerit,
appellatio remanebit deserta, iuxta text.
sic intellectum in cap. personarum, de appel-
latione, nec appellans satisfacit, si iter arri-
piat ad superiorem intra terminum sibi
præfixum secundum Papormitanum in
dicto cap. personarum, num. 8. & Rotam an-
tiquam 337. & Rotam nouam 159. Si ve-
rò terminus esset præfixus solummodo ad
prosequendam appellationem vt in cap.
cum causis, de re iudice, & in cap. ad hæc 32.
de appellat. in cap. ex parte de rescript. sa-
tisfaceret appellans, si intra illum arripe-
ret iter, vel iudices impetraret. iuxta text.
in dict. cap. cum causis: & communiter
omnes, secundum Decium in dict. c. per-
sonarum, num. 8. Ceterum si iudex à quo nō
assignauerit appellanti terminum ad pe-
tendos apostolos, neque ad se præsentan-
dum, neque ad proseguendam appellationem,
tunc appellans tenetur intra triginta
dies apostolos petere cum requisitis debi-
tis, alioquin appellatio remaneret deserta,
iuxta text. in cap. ab eo, de appellat. lib. 6.
& in Clementinis, quoniam, eod. titul. &
intra annum, vel ex causa biennium, tene-
tur appellationem persequi, vt in c. cum

sit Romana, de appellat. & in Clement. 44.
cut, eod. titul. alioquin appellatio remane-
ret deserta, vt in dictis iuribus probatur,
& receptis apostolis, id est, testimonio ap-
pellationis, tunc appellans cum eis se præ-
sentat coram superiore, petens, vt illum
pro præsentato habeat in illo gradu ap-
pellationis, & quod sibi det mandatum in hi-
bitionis contra iudicem inferiorem, & ci-
tationis contra partem appellatam, & com-
pulsionis contra notarium causæ. Et tunc
iudex viso testimonio appellationis, con-
cedit solummodo mandatum compulsionis
& citationis & postquam processus
fuerit ad se delatus, viso processu appella-
tio interposita fuit à sententia diffinitiuā,
visoque testimonio appellationis rursus, &
recte interposita, concedit appellanti in ma-
datum inhibitionis, quo inhihet iudici in-
feriori à causæ cognitione, iuxta text. in
cap. Romana, §. si verò, de appellat. lib. 6.
innotatum à Concilio Tridentino sessio-
ne 22. cap. 7. nisi in casibus in quibus ap-
pellatio de iure prohibita esset etiam à sen-
tentia diffinitiuā: nam tunc non posset
superior contra inferiorem inhibitionem
dare, donec cognoscere coepisset de causa
iusta vel iniusta appellationis, per acta ip-
sius processus. At verò si iam cognoscere
coepisset, bene posset inhibitionem con-
cedere, ne sententia inferioris executioni
mandaretur, vt probat text. in cap. Ro-
mana, §. si autem, de appellat. in 6. quod
eum probat Concilium Tridentinum ses-
sione 22. de reformatione, cap. 7. notat Do-
min. dict. cap. Romana, §. quod si num. 4.
vel nisi appellatio à sententia diffinitiuā
in causa criminali interposita esset, nam
tunc hodie superior inhibitionem con-
cedere non potest, nisi prius visis actis pro-
cessus prima instantia, & ex eis iustificata
causa appellationis, iuxta decretum Co-
cilij Tridentini sessione 13. de reforma-
tione, cap. 3. Et in hunc sensum est acci-
piendus text. eiusdem Concilij, sessio 24.
de reformatione, cap. 10. & sessio 25. de re-
formatione, cap. 14. vbi dicitur, quod non
obstante quacunque inhibitione superio-
ris, sententia Episcopi super visitatione,
aut motum correctionis, aut concubinato
executioni mandetur, debent enim iura
illa intelligi, quando inhibito à superio-
re data esset, absque eo quod prius ap-
pellatio iustificata esset ex actis processus pri-
mæ instantiæ: & tunc in prædictis casibus
in quibus inhibito dari non potest

donec visa fuerit acta processus, & ex eis iustificata appellatio, iudex superior concedit solummodo mandatum compulsorium contra notarium, quod ei mandat, quod acta processus appellanti exhibeat soluta si sibi debita mercede, quod facere tenetur sub pena præscripta in Concilio Tridentino sessione 24. de reformatione, cap. 20. versu. Porro. Et insuper superior concedit appellanti mandatum citatorium, quod partem appellatam citat, ad hoc ut coram eo compareat, & postmodum actis processus primæ instantiæ delatis ad superiorem, & per cum visis, si ex eis apparuerit causam iustificatam esse, tunc dat inhibitionem aduersus inferiorem, & hoc idem obseruandum erit, quando appellatio interposita fuit à sententia interlocutoria in casibus in quibus hodie ab interlocutoria appellari potest, nam superior tunc inhibitionem dare non potest, nisi prius visis actis processus primæ instantiæ, & ex eis appellatio iustificata, vt probat text. in dicta capit. Romana, §. quod si obijciatur, quem text. innouat Concil. Trident. sessione. 22. de reformat. cap. 7. Hoc vltimum verum esse existimo quando appellatum esset à sententia interlocutoria continenti grauamen irreparabile per diffinitiuam, nam tunc in ea specialiter & nominatim causa grauaminis esse exprimenda, vt probatur in cap. 1. de appellat. in 6. iuncta Clementin. appellanti eod. titulo, ac ideo nisi de tali causa ex actis processus prius confesso, superior non poterit inhibitionem dare: tamen si appellatio interposita esset ab interlocutoria habente vim sententiæ diffinitiuæ tunc superior poterit statim visis prius actis processus, etiam si de causa non constet, inhibitionem dare, nam sicut in appellatione à diffinitiuâ, causa grauaminis non debet exprimi, vt in l. Scio, iuncta glo. fin. ff. de appellat. & communiter omnes in cap. cum ecclesia de appellat. ita etiam causi non est exprimenda in interlocutoria habente vim diffinitiuæ per argumentum ab æquiparatis, & ita in terminis tenet Perusinus in cap. 1. numer. 6. de appellat. lib. 6. & communiter omnes secundum Decium in cap. peruenit. el. 2. de appellat. lib. 6. Quod verum est, nisi appellatio in aliquo casu prohibita esset à iure, vel à Principe, quia tunc causa deberet ex primitiua in appellatione à sententia diffinitiuâ, quem in appellatione ab interlocutoria habente vim dif-

finitiuæ, secundum gloss. in dicto capit. Romana, §. si autem, verbo, Mandetur, communiter receptam ex Decio in cap. ad nostram, numero 13. de appellat. tunc enim nisi appellatio prius iustificata esset ex actis processus, inhibitiō non esset danda, iuxta text. in dict. capit. Romana, §. si autem. Cæterum si appellatum fuerit ab alijs sententijs interlocutorijs non habentibus vim diffinitiuam, nec continentibus grauamen irreparabile, superior non debet inhibitionem dare, sed tantum citationem & compulsionem, iuxta decretum Concilium Tridentinum sessione. 24. de reformatione, cap. in versiculo, neque appellationes ab eisdem. Solent tamen nonnulli superiores eo ipso, quod appellans coram eisdem se præsentat cū Apollolis, si appellans est excommunicatus dare mandatum eidem, quo præcipiunt iudici inferiori, quod per quindecim dies, vel per aliud certum tempus excommunicatum absoluat. Similiter idem præcipiunt quando causa criminalis est, & quod inferior super sedeat executioni sententiæ per certum tempus, quod superior ei faciunt, vt interim acta processus ad eos transferantur, & tunc si ex eisdem constiterit appellationem iustificatam esse, tunc in totum inhibent inferiori, & concessio prædicto mandato citatorio, compulsorio, vel etiam inhibitorio in casibus, in quibus inhibitiō dari potest appellans facit illud intimari iudici inferiori ne in causa procedat, & parti appellatæ, vt coram superiore compareat, & etiam notario causæ primæ instantiæ, vt acta processus sibi exhibeat offerendo eidem debitam mercedem pro suis expensis. Et si post intimationem inhibitionis inferiori factam (quando ab eius sententia diffinitiuâ appellatum fuit in aliquo casu prohibito appellari, vel in causa criminali, vt supra resoluius, vel quando appellatum fuit à sententia continente grauamen irreparabile) inferior aliquid innouauerit, & attenta uerit remedio attentatorum erunt per superiorem reuocanda, iuxta text. in capit. non solum, in versu. Illa vero, iunctis verbis eiusdem text. ibi exceptis casibus, de appellat. in 6. & explicat & resolut. Co. uarr. in pract. quæstion. cap. 23. a. num. 21. Illa verò quæ innouata fuerint per inferiorem post appellationem à sententia diffinitiuâ interpositâ casu quo appellari licet, & etiam ea quæ intra decennium ad appel-

landum

landum concessum ante interpositionem
appellationis fuerint innouata reuocanda
erunt per viam attentati, vt probat text.
in dict. cap. 10. solum in princip. & expli-
cat & persequitur Couar. in pract. quæst.
c. 2. 3. per totum, & Herculanus in tract. de
attentatis, si verò notarius noluerit a
processus exhibere, tunc aduersus eum
erunt procedendum poenis in tali casu præ-

scriptis à Concilio Tridentino. sessio. 24.
de reformatione, cap. 20. versiculo, qui no-
tarius. Sed si a
processus appellanti ex-
hibeat, illa eidem concedit clausa, & sigilla-
ta, & cum illis appellanti, vel eius p
tor comparet coram superiore. offerenti
acta prædicta, & porrigens libellum graua-
minum aduersus sententiam inferioris for-
ma sequenti,

Libellus grauaminum.

F Vlanò en nombre de fulano, como mas aya lugar de derecho, pa-
rezco ante V. m. en grado de apelacion, agrauio, nulidad, ò sim-
ple querella, ò como mas à mi derecho conuenga, alegando de la ju-
sticia de mi parte, digo, que siendo por V. m. visto el presente pro-
cesso, hallará que la sentencia en el dada, y pronunciada por el Reue-
rendo Prouisor de tal parte, juez à quo contra el dicho mi parte, y en
fauor de fulano, parte aduersa, es ninguna, y do alguna, injusta y muy
agruaiada, digna de ser emendada, y reuocada por V. m. y della deue
ser dado por libre el dicho mi parte, declarádo el dicho inferior auer
hecho agrauio al dicho mi parte en la dicha sentencia, y que el dicho
mi parte apelò bien, y justamente, en tiempo, y forma: lo qual afsi pido,
y V. m. deue hazer por lo siguiente. Lo primero, por todas las razo-
nes de nulidad, y agrauio que del processo se deuen, y puedè colegir,
que he aqui por expresas, y de nueuo ante V. m. en esta instancia las
digo, y alego. Lo otro, porq la dicha sentencia no fue dada à pedimien-
to de parte, ni contra parte, en tiempo, ni en forma, ni el proceso esta-
ua en estado de se poder sentenciar, ni el dicho mi parte fue citadepa-
ra la ver dar. Lo otro, porq el dicho mi parte prouò bien y cumplida-
mente su intencion con mucho numero de testigos fidedignos, mayo-
res de toda excepcion, y la parte cõtraria no prouò cosa q pudiesse im-
pedir la justicia de mi parte. Lo otro por tal razon, &c. Y afsi deuièdo
el dicho inferior sentenciar en fauor del dicho mi parte, lo cõdenò. Por
lo qual sufriendose agrauiado de la dicha sentencia, apelò para ante V.
m. en tièpo, y forma, y en la prosecuciò de su apelaciò tiene hechas las
diligencias necessarias, como del processo consta. Por que pido à V. m.
que pronúciádose por juez desta causa, declare el dicho inferior auer
mal sentenciado, y la dicha mi parte bien apelado, mandando dar la
dicha sentencia por ninguna, ò alomenos reuocandola como injusta,
y agruuiada. Sobre que pido cumplimiento de justicia, y costas, y el o-
ficio de V. m. imploro, &c.

Circa supradictum libellum erit aduertendum, quod si uideatur inferior aliquid innouauit aliquo ex modis quibus diximus supra in ista parte, post libellum appellationis, in uersicul. supradictus libellus, in fine sibi, & post intimationem inhibitionis, & quod reuocari debeat remedio attentatorum, tunc licet in quacunque parte litis reuocatio attentatorum ab appellante peti possit, ut determinat Rota in decis. 57. de 135 in nouis, quam probant Ioann. Andr. Dominie. Ancharran. & Perusinus in dict. cap. non solum, & prædictam opinionem de iure ueriores esse, nec se unquam de ea uidisse controuerti testatur Couarr. in pract. quæstionibus. capit. 23. n. 1. in fin. & Fran. Herculan. in tracta. de attentatis. capit. 13. in n. 1. tamen tutius, & cautius erit, quod eodẽ libello grauaminum petatur reuocatio sententiæ principis litis, & attentatorum, nec necesse erit in specie peti, quod ante omnia reuocentur attentata, immo satis erit simpliciter peti reuocationem attentatorum. Ita resoluunt supradicti DD. Quo circa quando aliquid innouatum fuerit in prædicto libello grauaminum post illam clausulam, scilicet. Tene hec has diligencias necesse, ut como del processo consta, adicienda erit clausula sequens. *Sin embargo de*

la dicha apelacion, el dicho inferior no innovo en la causa, procediendo a executar su sentencia, o haziendo tal y tales cosas, pues de la apelacion por mi parte interpuella, y en el tiempo que pudiera apelar, o despus que le fue notificada la inhibitoria de V. m. en que le inhibio, para que no se entremetiesse en el conocimiento de la dicha causa, ni innovasse cosa alguna en ella, porq̃ pido a V. m. que reponiendo primero y ante todas cosas todo lo hecho, innovado y atentado por el dicho inferior, V. m. proceda en la dicha causa, y declare la dicha sentencia del dicho inferior por ninguna, o alomenos como injusta la reuocasse, sobre que pido justicia, &c.

Supradictus libellus grauaminum produciatur coram superiore, qui præcipit, copiam eius exhibere appellato, & quod ad primam audientiam respondeat, in qua comparet appellans in casibus contumaciam appellato, ex eo quod non respondeat, & proceditur, sicut diximus in prima parte huius secundi tomi, in capit. quinto, de libelli oblatione prope finem, in uersicul. oblato prædicto libello actionis. Et quando pars appellata uoluerit respondere libello grauaminum appellantis, poterit concipere responsum forma sequenti.

Libellus responsorius ex parte appellati.

FULANO en nombre de fulano, con protestacion que hago, de que por auto, o autos que ante V. m. haga, no sea visto darle, ni atribuyrle mas, ni mayor jurisdiccion de la que en tal caso de derecho a V. m. compete, y essa no declinable, y en respuesta de vn escrito de agravios por parte de fulano presentado, parezco ante V. m. y digo, fiendo por V. m. visto el presente processo hallarà, que V. m. no es juez competente, ni lo puede ser desta causa, ni de otra cosa tocante a ella, por quanto del auto por el Reuerendo Prouisor juez a quo, dado y pronunciado, no se pudo ni deuio apelar conforme a derecho, y a lo nueuamente decretado en el sacro Concilio de Trento, atento que el dicho auto y sentencia fue interlocutoria, y tal que de derecho del no huiesse lugar apelacion: por lo qual V. m. se deve pronunciar por no juez desta causa exonerandose della, y remitiendo el conocimiento al dicho Prouisor, declarando mal apelado por la parte contraria, y condenandola en costas. Y caso confesado que lo fuso dicho

ello lugar no aya, V. m. deve por su sentenciá confirmar la sentenciá dada y pronunciada por el dicho Reuerendo Prouisor en fauor de mi parte, y contra el dicho aduerso, declarando auer hecho justicia, y lo que era obligado, y el dicho aduerso auer mal apelado, lo qual así pido, y V. m. deve hazer por lo siguiente. Lo primero, por todo lo general que se suele dezir y alegar, que he aquí por expreso, y por las demás razones que de la dicha sentenciá y processo se coligen, y por todo lo que por mi parte fue dicho, y alegado, y prouado ante el inferior, lo qual en esta instancia reproduzgo: y porque la dicha sentenciá fue dada conforme á derecho, atento lo alegado y prouado, y la parte aduersa fue citada para la ver dar, y porque el dicho mi parte prouó sufficientemente su intencion, y el aduerso no prouó cosa que aprouecharle pudiesse, y lo que agora de nueuo dize y alega: ya lo tiene alegado y articulado en la primera instancia, y conforme á derecho no ha lugar de lo alegar en esta segunda, porque pido á V. m. en todo hácia segun y como de suó pedido régo, y en lo necesario el oficio de V. m. imploro, pido justicia, y las costas protesto, &c.

1 Melibellus offertur coram iudice, & eius copia datur appellanti, qui si voluerit replicare poterit, cuius replicationis copia datur appellato, quid duplicare poterit, & cum duobus libellis ab utraque parte productis concluditur per partes, & iudex pro conclusio habet, ut diximus in dist. 1. parte l. i. i. romi, in §. sententia interlocutoria, in medio. Et tunc processus defertur ad iudicem, & si viso processu iudex inuenit appellatum fuisse á sententia interlocutoria habente vim diffinitiuam, vel continenti grauam, irreparabile per diffinitiuam constitutáque bene appellatum fuisse ex primis actis, sed solummodo ex primis, ut probat text. in Clem. appellanti, de appell. & Bart. in l. i. cum §. ff. de appell. & in l. i. at prator, num. 4. ff. de minoribus, & pro regula ponit Socin. in regul. 22. & Petrus Duernas in regul. 47. quam ibi limitat septem modis, & in aliquo casu ex limitatis per Socin. & Duernas, aliquid probari debet, iudex appellationis recipit articulum illum ad probationem. Constatque ex primis actis, vel ex nouis (casu quo locum habent) bene appellatum fuisse, tunc iudex proferit sententiam interlocutoria, qua pronuntiat se iudicem esse illius cau-

sa, retinens cognitionem cause principalis, secundum glossam capit. ut debitis honor. verb. Alioquin, de appell. & gloss. 1. in capitulo. Romana, §. fin. eod. tit. lib. 6. Quam sententiam ante omnia iudex superior proferre debet, quia super illo grauamine fundatur sua iurisdicção, ut dict. cap. Romana, §. si vero. & §. quod si obijciatur. Quando enim iurisdicção alicuius fundatur in aliqua qualitate, prius de illa constare debet, & iudex pronuntiare se iudicem illius cause esse, iuxta text. in capitulo, cum in iure de officio deleg. & in capitulo, eod. tit. lib. 6. & in predicta sententia iudex debet in negotio principalis partes ad probationem recipere, quando locus probationi fuerit, sed si ex primis actis processus vel ex nouis, in casu quo locum habuerint, constituerit male appellatum fuisse á predicta sententia interlocutoria, grauamen que non fuisse illatum ab inferiori, tunc iudex appellationis proferre debet sententiam qua cognitionem causam ad inferiorem remittat, in expensis condempnando appellentem, ut probat text. in dict. cap. ut debitis, de appellationibus, & in capitulo, eodem tit. lib. 6. in versic. quod si appellator. Ceterum si iudex inuenit appellatum fuisse á sententia diffinitiuam, & nihil de nouo per partes in hac instancia allegatum fuisse, quod non esset iam allegatum, articulum, & probum

Quintæ partis secundi Tomi.

- 21 **E**um in prima instantia coram inferiori, tunc non recipit partes ad probationem, sed profert sententiam diffinitivam: nam licet regula vulgaris sit, quod in instantia appellationes non allegata allegabo, & non probata probabo, iuxta textum in l. per hanc & ibi DD. C. de temporibus appellationum & in cap. fraternitatis, de testibus, tamen illa regula vera est, & procedit quando non ut probationes non essent super eisdem articulis, vel directè contrariis, sed super novis articulis dependentibus à veteribus facientibus ad causam, ut probat textus in Clementina 2. de testibus, Bartolus in dicta l. per hanc, Panor. & Felin. in d. c. fraternitatis, & tradit Petrus Duen. in regul. 48. fallent. 1. & Ioannes Matien. in dialogo relatoris 3. par. cap. 46. cum nonnullis sequentibus. Sed si iudex inuenerit aliquid fuisse de nouo allegatum super repetita, & deducta in causa principali, vel allegatum in 1. instantia non fuisse articulatum, vel probatum, tunc profert sententia interlocutoria, qua partes recipit ad probationem, & utroque casu sententia erit formanda modo sequenti.

Sentencia interlocutoria, qua iudex pronunciat, se iudicem.

- 32 **E**N Salamanca à tantos dias de tal mes y de tal año, el señor Licenciado fulano, juez Metropolitano del Arçobispado de Santiago auiendo visto el presente processo, que en grado de apelacion, ante el auia venido entre partes, de la vna fulano apelante, y de la otra fulano apelado, sobre tal articulo dixo, que se deuia pronunciar, y pronunciò por juez competente desta causa, y procediendo à hazer justicia en ella, que deuia de declarar y declarò, que el juez à quo, q. della conocio en primera instancia en dar y pronunciar tal auto y sentenciain terlocutoria, que dio y pronunciò, hizo agravio al dicho fulano, y asì declarò bien apelado por parte del dicho fulano, y mal sentenciado por el dicho juez inferior, y que deuia reuocar y reuocò el dicho auto y sentencia interlocutoria: en cuya consequencia dixo, que reteniã, y retuò en sí el conocimiento de la causa principal, y por estar conelusa para prueua, dixo, que recibia y recibio las partes à la prueua con termino y espacio de nueue dias, saluo iure impertinentium, & non admittendorum, y que citaua y citò ambas las partes para que vengan à ver presentar, jurar y conocer los testigos, y las escrituras que la vna parte presentare contra la otra, y la otra contra la otra. Asì lo pronunciò y mandò, y firmò de su nombre, siendo testigos fulano y fulano.

Sentencia interlocutoria, qua iudex pronunciat, se non esse iudicem.

Visto este processo que ante nos pende en grado de apelaciò, entre partes, de la vna fulano apelante, y de la otra fulano apelado, &c.

Falla-

E Allamos que nos deuemos pronunciar y pronunciamos por no juez desta causa, atento que el Reuerendo Prouisor de tal parte, juez à quo que della conocio en primera instancia, en pronunciar como pronuncio tal auto interlocutorio, no hizo agrauio al dicho fulano, ni el del pudo appellar, y procediendo à hazer justicia, y dezimos, que deuemos declarar, y declaramos bien pronunciado por el dicho Reuerendo juez à quo, y mal apelado por parte del dicho fulano: en cuya consequencia remitimos el conocimiento desta causa al dicho Reuerendo juez à quo, para que proceda en ella conforme à derecho: y mas condenamos al dicho fulano en las costas desta instancia justamente hechas, cuya tassacion en nõs reservamos. Así lo pronunciamos y mandamos por esta nuestra sentencia juzgando, &c.

Sentencia interlocutoria, qua partes recipiuntur ad probationem.

E N Salamanca à tantos dias de tal mes y de tal año, el señor Licenciado fulano juez Metropolitano del Reuendissimo señor Arçobispo de Santiago, auiedo visto el presente processo, que en grado de appellacion ante su merced pende, entre partes, de la vna fulano apelante, y de la otra fulano appellado, dixo que se deua de pronunciar y pronuncie por juez competente desta causa, y procediendo en ella à hazer justicia, que deua de recibir, y recibio à ambas las partes à la prouea sobre lo nueuamente alegado, y lo no prouado en la primera instancia, con termino y espacio de nueve dias, saluo iure impertinentium, & non admittendorum, y mandò citar à ambas las partes para ver presentar, jurar y conocer los testigos y escripturas, que la vna parte presentare contra la otra, y la otra contra la otra. Así lo pronuncio y mandò, y firmò de su nombre, siendo testigos fulano, y fulano.

Deinceps in hac instantia procedendum erit forma & modo, quibus diximus in prima parte huius secundi Tomi, in §. sententia interlocutoria, qua iudex pronuntiat se iudicem esse, vsque ad finem totius illius partis. Et est aduertendum, quod etiam in ista instantia potest etiam opponi contra iudicem exceptio reculationis, quæ opponenda erit tempore, modo, & forma, quibus diximus in dicta prima parte huius secundi tomi,

in capitulo 6. de exceptionibus dilatorijs, in principio, in versicul. Est etiam aduertendum, &c. & postquam deuentum fuerit ad conclusionem causæ, & ad citationem partium ad audiendam sententiam diffinitiuam, iudex viso processu, & sententia, & consideratis omnibus ijs, quæ diximus in prima parte primi Tomi, in tempore, o, proferat sententiam diffinitiuam, aut confirmatoriam, vel reuocatoriam forma sequenti.

Senten-

Sentencia difinitiuâ confirmatoria.

Visto este processo que ante nos pende en grado de apelacion entre partes, de la vna fulano apelante, y su procurador en su nombre, y de la otra fulano apelado, y su procurador, &c.

- 24 **F**allamos atentos los autos y meritos del, que la sentencia difinitiuâ en el dada y pronunciada por el Reuerendo Prouisor de tal parte, juez à quo, que desta causa conocio en primera instancia, fue justa, y conforme à derecho dada y pronunciada, y que la deuemos confirmar y confirmamos, segun y como en ella se contiene, y remitimos la execucion della al dicho Reuerêdo juez à quo, para que lleue su sentencia à deuida execucion y effeçto: y mas condenamos al dicho fulano apelante en las costas desta instancia justamente hechas, cuya tassa cion en nos reservamos, y por esta nuestra sentencia difinitiuâ juzgâdo asî lo pronunciamos, y mandamos.

Sentencia diffinitiuâ reuocatoria.

Visto este processo que ante nos pende en grado de apelacion entre partes, de la vna fulano apelante, y de la otra fulano apelado, y sus procuradores en sus nombres, &c.

Fallamos atento lo nueuamente alegado y prouado en esta instancia, que el dicho fulano apelante prouò bien y cumplidamente su intencion, y lo que prouarle conuenia, y por tal bien prouada la damos y pronunciamos, en cuya consecuencia dezimos, que deuemos reuocar y reuocamos la sentencia difinitiuâ en este processo dada y pronunciada por el Reuerendo Prouisor de tal parte, juez à quo, que desta causa conocio en primera instancia, y que deuemos absolver y absolueamos al dicho fulano apelante de lo cõtra el pedido por parte del dicho fulano. Asî lo pronunciamos y mandamos por esta nuestra sentencia diffinitiuamente juzgando sîn costas, &c.

Vnaquæque ex supradictis sententijs intimatur vtrique parti, & pars, quæ senserit se grauam esse poterit ab ea appellari ad Nuncium, vel Sammum Pontificem, vel ad alium iudicem proximum, & immediatum superiorem (si fortè aliquis fuerit) si non fuerint tres sententiæ omnino conformes, alioquin non erit locus appellationi, vt in capit sua nobis, & ibi Paternitanus, Decius, & reliqui, de appel-

latio. & appellatio interponenda erit intra decem dies à die notificationis, eodem modo quo in ista instantia diximus, & si iudex noluerit appellacioni deferre, poterit appellans recurrere ad Chancellariam Regiam per viam violentiæ, sicuti supradiximus in ista præfenti parte. Et interim debet mittere ad impetrandas literas, & breue commissionis à Nuncio Hispaniæ cum relatione negotij sententiæ, grauamini,

nis, & appellationis, & literis commissio-
nis impetratis appellans tunc illas clausu-
las coram aliquo notario præsental iudici
commissiois, petensq; ab eo & requirens
quod i cognitionem causæ acceptet, & im-
pleat quod sibi in literis mandatur, & suū
mandatum inhibitionis contra iudicem
à quo & citationis contra partem appella-
tam, & compulsionis contra notarium co-
ordet. Qui iudex delegatus prædictum
mandatum concedit cum insertione liti-
rarum Apostolicarum, vel præcipiendo
notario, quod literas Apostolicas origi-
naliter intimet, & indicet iudici à quo

vel parti quæ eas videre voluerit: & præ-
dicto mandato intimato iudici, parti, &
notario, deinde in causa proceditur, si-
cut in illa præsentī parte. Ceterum si à
prædicta sententiā non fuerit appella-
tum, vel iam quod fuit, appellatio reman-
sest deserta, & sententiā transacta in rem
iudicatam, poterit tunc executioni man-
dari, sicut diximus supra in 3. parte hu-
ius secundi tomi, & idem erit quando fue-
rint tres sententiæ distinctæ confor-
mes, iuxta text. in Clementin. de re iudi.
& resolu. Covarr. in pract. quæstion.
capit. 29. &c.

Finis quintæ partis secundi Tomi.

TER-

TERTIVS TOMVS IN

quo continentur breue compendium ad hodiernum styllum, de actionibus, & earum formulis, & nonnullis alijs remedijs extraordinarijs.

Ex initio summaria.

- 1 *Studiose agendum est, vt ea que promittuntur, opere compleantur.*
- 2 *In instituendis actionibus qui olim cadebat à syllaba, causa priuabatur.*
- 3 *Noviori iure, quibuscunque verbis proponi potest actio.*
- 4 *Per titulum, C. de formulis sublati, non censetur actio sublata.*
- 5 *Sine actione nemo experitur.*
- 6 *Partem in iudicio sine actione agentem, absque alterius partis petitione ex officio iudex repellere potest.*
- 7 *Necessarium non est nomen actionis exprimi, sed solum simpliciter factum narrari.*
- 8 *Si sententia feratur super libello, in quo factum ita ineptè est narratum, vt ex eo actio colligi non possit, ipso iure nulla.*
- 9 *Si pars non opponat de nullitate sententiae, eo quod ineptitudo in libello*
- versatur, sententia potest executioni mandari.*
- 10 *Intellectus verus ad l. 1. §. 1. ff. si messor falsum modum dixerit, traditur.*
- 11 *In plures significationes accipitur actio.*
- 12 *Nihil aliud est actio quam ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur.*
- 13 *Actionem quadam sine natura quadam datina nuncupantur.*
- 14 *Omnis actio, quae praexistente materia ex qua oriatur, cōinet naturam dicitur.*
- 15 *Datina actio est ea, quae sine materia aliqua sufficiente, ex aequitate praetoris conceditur: verius tamen est in puncto iuris, omnes actiones naturas esse.*
- 16 *Effectus, & differentia assignata per glossam in l. cum praetario, ff. de praetario, verus non est in puncto iuris.*

16 Quedam actiones sunt directæ,
quedam viles.

17 Directæ actiones sunt illæ, quæ in
albo prius descriptæ erant, & ex
merito iuris rigore nascebantur.

18 Viles actiones ille appellantur,
quæ non ex iuris rigore, sed equi-
tate suauitate a iudice concede-
bantur.

19 Idem consequitur quis per actio-
nem vilem, quod per actionem di-
rectam.

20 Differentia inter viles, & di-
rectas actiones, traduntur remis-
sive.

21 Quam plures actionum diuisiones
fuerint a iustis tradite in toto titu-
lo, de actionibus instituit.

Initium

Superiori anno proxi-
mo elapso, dum in florē-
tissimo Salmatienſi gy-
masio publicæ, magni-
que cū audientium aplau-
su, summoque meo
labore, & exacta dili-

gentia præficerem formam, & ordinem
iudiciorum politicus fui, actionum ma-
teriam, & earum libellos ad breue compen-
dium redigere iusta stylum hodiernum.

1 Ideo præteriti anno 1574. vt quod ore
promissi, opere adimpleam, decreui præ-
sentem tractatum præscribere, considerans
quantum conducatur, quamque necessarius
sit negotijs forensibus. Nam licet antiquæ
actionum formulæ, quæ in proponendis
actionibus præscripserunt, quæ ita ob-
seruantur, vt qui cadebat à syllaba, cade-
bat à causa, ne populus, ad libitum ageret,
iuxta textum in l. secundā, §. deinde ex
his, ff. de origine iuris iam, hodie sublatæ
sint, utroque iure peritulum, C. de formu-
lis sublatæ, & per textum in capite dilecti
ne iudicis, sic intelligendum, non tamen
censetur sublatæ actio, prout sumitur pro

2 bat à causa, ne populus, ad libitum ageret,
iuxta textum in l. secundā, §. deinde ex
his, ff. de origine iuris iam, hodie sublatæ
sint, utroque iure peritulum, C. de formu-
lis sublatæ, & per textum in capite dilecti
ne iudicis, sic intelligendum, non tamen
censetur sublatæ actio, prout sumitur pro

3 his sublatæ, & per textum in capite dilecti
ne iudicis, sic intelligendum, non tamen
censetur sublatæ actio, prout sumitur pro

4 iure agendi, summo vique adeo necessaria

5 est, vt sine eā nemo, experiri possit, iuxta
textum in l. si pupilli, §. videamus, ff. de nego-
gest. & in cap. constitutus 47. iuncta glof. 1.
de electione. Quinimo absque actione

6 agens officio iudicis sine partis petitione
à iudicio repellitur secundum glossam, in
l. vbi pactum, C. de transactionibus recep-
tam communiter ex Tiraque llo in l. si in-
quam, §. reuertatur, num. 181. C. de reuo-
candis donation. quæ etiam aptæ in libel-
lo componi debet, non tamen exprimendo

7 nomen actionis, quia hoc necessarium,
nō est, sed solummodo narrando pure & sim-
pliciter factum, ex quo resultat nomen
actionis, iuxta textum in dicto capite dile-
cti, de iudicijs, & glossa in Authentica de

8 exhibendis reis, §. primo, verbo, libellum,
quam sequitur Bartolus num. 18. & Oros-
cius num. 32. in l. 1. ff. de edendo, & hanc
testantur communem opinionem Panor-
mitanus, Decius, & Alciatus, in dicto capi-
te dilecti, & Iason in §. omnium, numer.

9 157. institut. de actionibus explicat Mar-
ta de ordine iudiciorum, sexta parte, mem-
bro quinto, numero quinto. Iuxta quam
resolutionem intelligi debet textus in le-
ge omnes, §. finalis, ibi, proposita actione,

10 C. de Episcopis & clericis, & in lege finali,
C. de interdict. & ex l. edita, C. de edendo,
& in capite experientiar. 11. quæstione 11.
& in capite Octauo 12. quæstione secun-
da, & in capite examinata, de iudicijs, & in

11 capite finali, de libelli oblatione, & in ca-
pite 1. de mutuis petitis, quibus iuribus
probari videbatur nomen actionis ex-
primendum esse, debent enim iura illa in-
telligi de petitione, in qua narratur fac-
tum apte, ita vt ex eo nomen actionis

12 resultat. Alioquin enim si factum inep-
te in libello narraretur, ita quod ex eo nul-
la actio colligi posset, sentententia lata su-
per tali libello inepto nulla esset, secun-
dum glossam in principio, institutus, de
obligation. quam probat Baldus in l. actio-
ri, & in l. in bona fide, C. de rebus credi-
tis, cuius glossa opinio etiam hodie proce-
dit de iure Regio, si inceptitudo libelli à

13 parte opponeretur, secus tamen si opposi-
ta non esset, & de veritate causæ in pro-
cessu constaret, iuxta textum in l. o. tit. l. 17.
libro 4. Recopilat. Nec huic veræ resolu-
tionis obstat l. 1. ibi, nec tenere intentionem,
si si mens for saluum modum dixerit. Nam omisso intellectu Bartol. dicti l. 1. nu-
mer. 19. ff. de edendo, & Felin. cap. exa-
mina, de iudic. & Ripæ, l. edita, C. de
edendo,

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

- edendo, dici potest, quod ideo ibi libellus
viciatur, quia expresse ibi prohibuitur
actionem intentari in honorem agri men-
foris, vt colligitur ex verbis illius text. ibi
beneficij loco, & ibi, honorarium. Ob id
que opera pretium duxi actiones, & earu
libellos in illo tractatu praescribere, iuxta
proxim, quae hodie in tribunalibus fre-
quentatur. Ad cuius rei explicationem bre-
uiter nonnulla erunt praemittenda. Primo,
- 10 quod actio habet plures significationes, se-
cundum Albertum in suo dictionario, ver-
bo, actio, & Alciatum in l. edita, C. de eden-
do, & Benincasium in principio institut.
de actionibus numero 140. & Ambrosium
Calepinum in suo dictionario, verbo, ago;
& verbo, actio. In nostra tamen materia
actio significat ius persequendi in iudicio,
quod nobis debetur, iuxta textum in prin-
cipio, instituta de actionibus, & in l. nihil
aliud, ff. de actionibus & obligationibus,
& notant Bartolus, Baldus, Angelus, &
omnes communiter ex Zasio in principi.
columna 1. instituta, de actionibus, & ibi
Corralius numero 3 & Benincasius, nu-
mer. 172. & 220. Secundo, quod actio alia
est nativa, & alia dativa, secundum gloss. 1.
in l. ex legato nominis, C. de legat. quam
testatur communiter receptam las. in §.
rursus, numero 78. & 79. institut. de actio.
& Orosius in l. fin. ff. de edendo, & domi-
nus Antonius de Meneses à Padilla in l.
naturalis, §. ac cum do, ff. de praescriptis
verb. & Benincasius in praefatione ad tit.
institut. de actio. Actio nativa dicitur, quae
habet persistentem materiam, ex qua ori-
atur, vt puta contractum, vel obligationem
dativa vero dicitur, quae hac materia ca-
ret, sed ex aequitate praeoris datur. At ve-
ro in puncto iuris, verior opinio est, om-
nes actiones tantum nativas esse, cum sine
persistente materia nulla actio reperitur,
secundum Decium, & Alciatum in l. cum
mota, C. de transactio. Forest. in dialogo
47. Duaren. in princip. institut. de actio, ver-
bo, actionem, & ibi Otomanum, num. 14.
- 15 Nec effectus illius communis differentiae
inter nativam & dativam, scilicet, quod da-
tiva ad haereditatem non transit, verus est, secun-
dum Covar. in reg. possessor. 3. p. §. 1. n. 4.
& Manuelem Cost. in tractatu de patruo
& nepote, fol. 8. Tertio, quod actiones
aliquae sunt directae, & aliae viles, iuxta text.
in l. actionis, ff. de actionibus, & obligatio-
nibus, & in l. actio, ff. de negotio gest. & in l. cu-
ratoris, C. eodem tit. & gloss. 1. in d. l. ex lega-
- 17 to. Actiones directae sunt, quae antiquitus
ex contractibus nominatis, vt puta ex em-
ptione, & locatione, & similibus, descrip-
tae erant in albo praeoris, iuxta text. in l. 2.
§. deinde, ff. de origin. iur. & in l. 1. C. de in-
terd. Postea tamen, quia multiplicitas essent
negotia, quam actiones, vt in l. 4. ff. de praef-
criptis, verbo, & plures essent contractus,
qui non haberent certam formam actionum
in albo praeoris descriptam, praeor aequi-
tate & publica utilitate suadente actiones
commodas dedit, quae viles appellantur.
Regulariter tamen directae & viles ean-
dem naturam habent, vt probatur in l. actio,
ff. de negotio gest. & notat las. in l. cum fundus
§. servum, ff. si cert. pet. num. 15. Duaren.
lib. 1. disp. l. 2. & in l. iuris gentium, §. &
ideo, ff. de pac. Baldi in §. fin. ver. viles,
institut. ad leg. Aquil. & Conan. lib. 7. comen-
ta. c. 16. n. 10. & differentias inter viles &
directas congerit Bartol. in l. 1. ff. de actio.
& obligat. & las. in d. l. cum fundus, §. ser-
vum n. 17. & Carolus Ruin. in l. 1. C. qui
admitti, num. 48.
- 20 Quarto, quod Iusticia-
nus in tit. de actio. plures divisiones actio-
num constituit. Primo enim dixit, actio-
nes alias esse reales, & alias personales, in
§. omnium, institut. de actionibus, dixit
etiam, alias esse mixtas, reales, & persona-
les simul. in §. quaedam eodem titulo. Se-
cundo dixit, actiones quasdam esse ciui-
les, & quasdam praeoriarum, in §. sed illae, e-
odem titulo, ubi praeoriae subdistinguit in
reales & personales. De realibus egit in §.
nanque, si cui, vsq. ad §. in personam ciui-
dem tituli. Et de personalibus praeoriarum e-
git à dicto §. in personam, & in quo text.
iuncto §. poenales. Iterum praeoriae perso-
nales subdistinguit in personales praeoriae
rei persecutorias, de quibus egit in §. de co-
stitutis, & in §. actiones, & in §. ite si quis,
eodem titulo, & in personales, praeoriae,
poenae persecutorias, de quibus egit in §.
poenales. Tertio dixit, actiones alias esse
praediciales, & alias non praediciales in
§. praediciales, eodem titulo. Quarto dixit,
actiones quasdam esse rei persecutorias
tantum, quasdam persecutorias rei & poenae si-
mul, in §. sequens illa divisio, de quibus e-
git à §. rei persequenda, vsq. ad §. quaedam.
Quinto dixit, actiones alias in simplicium,
alias in duplum, alias in triplum, & alias
in quadruplum dari, in §. omnes, eodem
titulo, quo in loco de omnibus egit, vs-
que ad §. actionum. Sexto dixit, actio-
nes

alias bonæ fidei esse, & alias stricti iuris, in §. actionū, eodem titu, de quibus ibi egit. Septimo dixit, actiones alias arbitrarie esse, & alias non arbitrarie, in §. præterea, quædam, de quibus ibi egit, vique ad §. sunt præterea. Octavo dixit, actiones alias privilegiatas esse in §. sunt præterea, & ad finem tituli. Quarum omnium naturā, & formulā, sequens ordine Iustiniani, explicabo in sequentibus resolutionibus.

Ex Cap. Primo.

SUMMARIUM.

1. Primum caput de aliquibus actionibus, tam personalibus, realibus, quam mixtis iure civili introductis.
2. Personalis actio est illa, quæ alicuius personam, vel eius heredis non potest egredi.
3. Actio realis est, quæ continet ius in ipsa re, eamque sicut lepra leprosum committitur.
4. Per personalem actionem personam tantum obligatā persequimur, ut vero per reale quocumque rei possessorem.
5. Personalis actio oriatur necessaria, vel contractum, vel quasi contractum, maleficium, vel quasi maleficium adesse.
6. Realis actio tantum nascitur ex iure, quod in re habemus.
7. Per personalem actionem intendit quis dari sibi oportere, quod domini translationem significat.
8. Per realem actionem non novum ius, sed verum quod est declaratur, actor postulat.
9. Sicut personalis actio, sed dictio, ita et realis, vel dedicatio nuncupatur.
10. Mixte actiones tam dicuntur, quæ si mul, et personales, et reales sunt.
11. Speciem de per se non constituunt.

actiones mixte, sed qualitate tantum differunt.

12. Civiles actiones sunt illæ, quæ civili iure prætorie, quæ à prætore introducta fuerunt.

13. Prætores possunt iura, et actiones dare.

14. Sicut civiles actiones perpetuo, ita prætorie per annum durare solent.

15. Quando honoraria actio est res per sequentoria perpetuo durat.

Caput Primum, De nonnullis actionibus personalibus, realibus, & mixtis, à iure civili descendenti-

1. Iximur in initio huius tractatus, actiones esse personales, nonnullas, alias reales, & alias mixtas, & alias inditas esse à iure civili, & alias à iure prætorio cum Iustiniano in §. omnium, iuncto §. quedam, instituit, de actionib. Personalis actio est, quando ius inuenitur in ipsa obligatione, & committitur personam obligatam, vel eius heredis, qui suam personam repræsentat, nec ultra progreditur. Realis vero actio est, quando ius reperitur in ipsa re absque obligatione, & rem ipsam committitur, & datur contra quemcumque rei possessorem. Ita colligitur ex dict. §. omnium, in vericula, namque iuncto, vericula, aut cum eo, & ex l. actionū, genera, in principi. ff. de actionibus, & obligationibus. & tradit l. f. n. 2. & Gomezius n. 13, in dict. §. omnium, ex quibus constat personales actiones differre à realibus. Primo, quia per personales consequimur ius contra solam personam, quæ contraxit, vel deliquit, vel contra eius heredem, iuxta text. in d. §. omnium, & in dict. l. actionum. Per reales verò persequimur rem à quocumque possessore, ut probatur in dictis iuribus, & ita naturam differunt prædictæ actiones. Secundo differunt in origine, quia personalis ori-

h
tur ex

tur ex contractu, vel quasi contractu, ex maleficio, vel quasi maleficio, vt probatur in d. §. omnium, in illis verbis, ibi, vel alijs quibusdam modis secundū Ias. ibi, nu. 33. & Cuiac. Realis autem oritur ex re, vel iure, quod in re habemus, vt probatur in d. l. actionum, in principio, & in d. §. omnium versic. namque, & versic. aut cum eo. Tercio differunt in effectu, quia per personalem actor concludit, quod reus condemnatur ad dandam sibi rem, vel ad dominium transferendum, aut ad aliquid faciendum, vt probatur in dict. §. omnium, versic. namque, & in §. appellamus, institut. de actio. At vero per realem actor petit, quod declaratur dominus illius rei, vt probatur in l. Pomponius, §. sed & is, ff. de procuratoribus, & in l. ex diverso, ff. de reivindicacione. Quarto differunt in nomine, quia personales cōditiones appellantur, reales vero vendicationes, vt in dicto §. appellamus, & in dict. actionum in principio. Mixtæ autem actiones sunt, quæ nec mere reales, nec personales sunt, sed simul reales, & personales, vt puta actio finium regundorum, & omni diuidundo, familiaris eriscunde, vt probatur in §. quædam, institut. de action. & in l. actionis, §. 6. versiculo, mixtæ, ff. de actionibus, & obligationib. Quæ tamen actiones mixtæ non constituunt speciem de se, sed differunt qualitate, secundum Iasonem in dict. §. omnium, numero 27. & in l. 2. numero 2. ff. de verborum, Gomezium in dicto §. quædam, Maynerium in libr. 2. actionum, numero 4. & hanc testatur communem opinionem Iason. in l. si arrogatur, numero 25. ff. de adoptionibus, quauis in specie differre, dicat gloss. in dict. §. omnium, verbo, summa, & alij communiter, quos refert Ias. ibi num. 26. & Alexan. in l. in actibus, ff. de in litem iurando. Rursus actiones inductæ à iure ciuili dicuntur ciuiles, quia ex legibus ciuilibus descendunt, prætorie vero quæ à prætore sunt comparatæ, tantum enim fuit prætoris autoritas, vt iura, & actiones dare posset, iuxta text. in l. 2. §. eo tempore, ff. de origine iuris, & in §. prætorij, institut. de iure naturali. Et actiones ciuiles differunt à prætorijs, quia ciuiles sunt perpetuæ, prætorij vero durant per annum, iuxta text. in l. honorarijs, ff. de actionibus & obligationibus, & in principio, institut. de perp. & temp. actio. Quod verum est, quando prætorie sunt penales, ceterum quando sunt rei persecutorie per

petuo durant, vt probatur in dicto principio, de perpet. & tempor. actio. Et an actiones descendentes ab statutis, & cōstitutionibus Cōditis à Ducibus, Marchionibus, Episcopis, aut correctoribus sint perpetuæ, vel annales, resoluū Ias. in §. sed istæ, à nu. 27. institut. de action. Auilesius in c. prætorum, c. 17. Auendanius in mandatis principum, cap. 5. nu. 9. & 10. & in 6. num. 4. Et de omnibus supradictis actionibus personalibus, realibus, & mixtis à iure ciuili, & à prætorio inductis sigillatim suo loco à nobis erit dicendum, prius à personali incipiendo in genere, &c.

Ex §. Primo.

SUMMARIA.

1. Omnes actiones personales dicuntur cōditiones.
2. Olim qui in personam agebat, suo aduersario prius denunciabat.
3. In personalibus actionibus institutis denunciatio non est hodie necessaria.
4. Cōditionis appellatione omnis actio personalis continetur.
5. Ceteri cōdictio generalis est, competitque ex omni causa, qua quid certum petitur.
6. Cōdictio trahitur ad eas, etiam causas, quibus non eorum exigitur.
7. Personalis actio ad rem propriam, fere nunquam datur.
8. Qui semel est dominus, amplius dominus effici non potest.
9. Ad dandum competit actio personalis.
10. Verbum dare, translationem dominij significat.
11. Contra suum actio personalis competere potest.
12. Omnis actio degenerat contra suum
13. Domi-

13 Dominium in furem translatum
esse fingitur.

14 Personalis actio ex contractu, vel
quasi, aut ex maleficio, vel quasi
maleficio nascitur.

15 Libellus in actione personali ser-
mone Hispano conceptus.

De personali actione.

Actionis actio appellatur
conditio à verbo an-
tiquo, condicere, quod
significabat denuntiare.

Et hinc conditiones om-
nes actiones personales
nuncupantur, ex eo quod
olim, qui in personâ peregre de quantitate suo
aduersario solet, ut certa die in iudicio ad-
fuerit. Nam postquam ex his iudicium fami-
liariter debitorem commouuerat, ut ei sol-
ueret, aduersario non satisfaciente, dice-
bat eisdem, & denuntiatur diem, qua in iu-
dicio sistendum esset. Et à tali prædictio-
ne, & denuntiatione diciationes in perso-
nam appellatæ fuerunt conditiones: quod
nomen adhuc retinent. Licet hodie talis
denuntiatio necessaria non sit, ideo im-
proprie, & abusu actiones personales ap-
pellantur conditiones, quia solummodo
retinent vestigium nominis absque effe-
ctu, iuxta text. in §. appellamus, in l. si de
actio. & resoluunt ibi Otoman. nume. 17.

Münzer. num. 2. Iohannes Corrasius nu-
mer. 5. Brissonius lib. 3. de verborum signi-
ficatione, verbo, condicere. Quia in re obser-
uandum erit, quod licet appellatione con-
ditionis omnis actio personalis continetur,

iuxta text. in l. actionum in principio,
ff. de actioni. & obligat. cum ex omni-
caus contrahitur, quo certum quid peti-
tur, competat certæ conditioni, ut in l. certi
conditio, ff. si certum petatur, tamen etiam
trahitur ad eas actiones personales, quæ cer-
tum nomen non habent: & dicitur condi-
tione incerti, ut puta conditio ob cau-
sam indebiti, siq. causæ, ex lege, & simi-
les secundum Brissonium in dict. l. 3. ver-
bo, ob dictio, & Corrasium in dicto §. ap-
pellamus, nu. 7. Ex qua resolutione collig-
tur vis, & effectus actionis personalis, sci-
licet, quod per eam nemo potest rem pro-

priam petere, iuxta text. in §. sic itaque
diferetis, in l. si de actionibus, ibi si digne
dare oportere. Quod exponi debet, id est,
si agatur actione personali secundum Fa-
brum, & Angelum ibi receptos à Minsingerio
ibidem numer. 2. Quamuis autem exple-
cet Dynus receptus ab Otomano, & Cor-
rasio ibi, & quidquid aliter exponat ibi-
dem Iasson. nume. 15. Et ita ibi constituitur
regula, nempe, quod nemo potest rem
suam ab alio condicere, id est, neminem
actione personali rem propriam petere, quæ
regula etiam probatur in l. fin. ff. usufru-
ctuaris, quemadmodum caueat. Et ratio
prædictæ regulæ est, quia quod proprium
alicuius est, amplius illius fieri non potest,
ut probatur in dicto §. sic itaque, ad quod
textus, ille quotidie allegatur ex Iassone,
ibi numero 3. probatur etiam in l. 3. §. ex
pluribus, ff. de acquirenda possessione, & in
l. non vt ex pluribus, ff. de regulis iuris, &
in l. proprias, C. de legatis. Vnde cum ac-
tio personalis concludat ad dandum, vel
ad faciendum, ut probat text. in dicto §.
sic itaque, ibi, dare oportere, & in §. om-
nium in versicul. namque, ibi, dare, aut fa-
cere, in dicto §. appellamus, ibi, dare, aut
facere: & verbum, dare, importet trans-
lationem domini, ut probat text. in dicto
§. sic itaque, & in l. ubi autem non appa-
ret, §. fin. ff. de verb. obligat. & in l. si ita
distrahatur, in fine, ff. de contrahenda em-
ptione, merito ergo res propria actione
personali peti non potest. Quæ tamen re-
gula fallit in fure: quia in odium furis in-
troducitur, ut quis rem propriam à fure
recondicere possit, iuxta text. in dicto §.
sic itaque, verbo, plane, & in l. fin. ff. quem
admodum usufructuaris caueat. Vbi In-
reconfultus inquit, quod omnis condi-
tione degenerat contra furem, & ita condi-
tione furtiua, quæ est actio personalis rei ta-
men persequutoria competit domino,
qua re peti rem propriam furto subtra-
ctam, vel eius æstimationem. Quod spe-
cialiter in odium furis contra naturam ac-
tionis personalis per conditionem furti-
uam agitur ad dandum. Fingitur enim do-
minium translatum esse in furem, ut actio
ni personali locus sit, ut pluribus actioni-
bus teneri conueniri que possit pro re fur-
to, iuxta text. in dicto §. sic itaque, versicul.
plane, quem ita ibi intelligunt Faber. An-
gel. l. l. nu. 3. & Plateanus nu. 3. & Cor-
rasius nu. 4. Rursus personalis actio desecit
ex contractu, vel ex maleficio, iuxta text.

in dict. §. omnium, & in l. actionum, ff. de actionibus & obligationibus, defendit etiam ex quasi contractu, vel quasis maleficio, vt probatur in d. §. omnium, ibi, alijs quibusdam modis secundum Ias. ibi, nu. 33. Et ita quando aliquis alicui est obliga-

tus ad aliquid dandum, vel faciendum ex contractu, vel ex quasi contractu, vel ex maleficio, vel ex quasi maleficio tenetur actione personali, & per eam conueniendus erit ab actore, & libellus concipiendus erit forma sequenti.

Libellus in actione personali

FVLANO, como mas aya lugar de derecho, parezco ante V.m. y me querello, y pongo demanda contra fulano. Y contando el caso della, digo q̄ así es: Que el dicho fulano, y yo fuymos concertados, en que yo fuesse à la villa de Madrid à lleuar cierto processo, y otros recaudos, y que por el trabajo el me daría, y pagaría diez ducados. Lo qual yo hize, y cumpli de mi parte, y le traxe certificación de la entrega de los dichos recaudos, y por ello está obligado à me dar y pagar los dichos diez ducados en que fuymos concertados. Y aunque por mi ha sido requerido muchas y diuersas vezes, q̄ me pague los dichos diez ducados, no lo ha querido ni quiere hazer, sin contienda de juyzio. Porque pido à V.m. que auida mi relació por verdadera en la parte que baste para el vencimiento desta causa, de lo sobredicho me haga entero cumplimiento de justicia: y por su sentencia, que en tal caso lugar aya, còdene al dicho fulano à que me de y pague los dichos diez ducados: y así condenado à ello le compella, y apremie por todo rigor de derecho. Sobre que pido cumplimiento de justicia, y las costas protesto, y el oficio de V.m. imploro. Y juro à Dios y à esta Cruz, q̄ esta demanda no pongo de malicia, &c.

Singulae clausulae generales huius libelli explicantur, supra in 1. part. 1. tom. in §. Tempore de libelli oblatione, quae omnibus libellis, & formulis actionum conducunt, ac ideo earum expositio in isto tractatu repetenda non est.

Ex §. Secundo.

SUMMARIA.

1. *Soli domino competit actio surtiua contra furem.*
2. *Criminaliter potest sur accusari.*
3. *Quatur actionibus tenetur reus civiliter conuentus.*
4. *Per conditionem surtiuam ipsares*

subtrahitur peritur.

5. *Conditio surtiua domino tantum, actio vero surti ci, cuius interest, competere potest.*
6. *Melius est cōdictione surtiua, quā rei-vendicatione rem exigere.*
7. *Rei-vendicatio contra possessorem tantum competit.*
8. *Conditio surtiua competit contra furem, & eius heredem, etiam si possidere desierunt.*
9. *Etiam si res apud furem sine culpa pereat competit aduersus ipsum cōdictione.*

10 Fur semper in mora legalis esse dici-

11 tur, ut si alius fur sit, non est fur.

12 Etiam si res furciva pereat, eodem

13 nandus est fur, & tanti res aestima-

14 tur, quantum unquam plurimi fur d-

15 die commissi furti.

16 In condicione furtiva tenentur fru-

17 ctus, & percipi, quam percipiendi

18 si fur offerat rem furtivam, & po-

19 stea apud ipsum pereat, condicione

20 liberatur.

21 & apud furem perempta potest, actor

22 agere ad ipsam rem, vel ad eius

23 aestimationem.

24 Libellus in actione furtiva Hispan-

25 na sermone confectus.

§. 2. De actione furtiva.

Via in §. precedenti di-
ximus actionem furti-
uam personalem esse, rei
tamen persecutoria, &
de ea mentionem faci-
mus, ideo libuit ea hic
inserere. Competit enim

ista actio furtiva domino rei ad repetenda
rem propriam furto substractam, vel eius
aestimationem. Et hoc specialiter inductum
est contra naturam actionis personalis in
odium furis, ut pluribus actionibus teneatur.
Nam fur preter criminalem accusatio-
nem, quae impeti potest, iuxta text. in l. fin.
§. de furtis, alijs quatuor actionibus civili-
ter conveniri potest, scilicet, actione furti,
quae datur ad poenam in duplum, si furtum
non sit manifestum, & in quadruplum, si
sit manifestum iuxta text. in dicto §. sic
utque, verfic. plane, & in §. maleficijs, in l. i.

de actione & in §. ultimo, in l. i. de oblig.
quae ex delicto. Itē reuendicatione, & actio
ne ad exhibendum, iuxta text. in l. si pro
fure, §. 1. ff. de condictione furtiva. De qui-
bus actionibus suo loco agemus. Itē & co-
ueniri potest hac actione furtiva, de qua in
praesenti agimus, & in toto titulo ff. de con-
dictione furtiva, per quā rei ipsa furto sub-
lata petitur, ut in d. §. sic itaque, §. plane, &
in l. i. ff. de condictione furtiva. Differunt
tamē inter se, quia ista conditio furtiva da-
tur domino rei tantum, ut in l. fin. ff. usufructu-
arius, quemadmodum caueat, & in l. i. ff. de
condictione furtiva, actio vero furti datur
non domino, si sua inter sit, ut in l. manifestis-
simi, §. sed et cum, C. de furtis, & in l. i. ff. de
condictione furtiva. Insuper commodius est
domino agere condictione furtiva, quam
reiuendicatione, ut in l. fin. ff. de reiuendica-
tione. Rursus reuendicatio datur solum-
modo aduersus possessorem, ut in l. actio-
num, ff. de actionibus, & oblig. & in §. fin.
in l. de oblig. quae ex delicto. Conditio
vero furtiva datur aduersus furem, & eius
heredem, tamen si rem subreptam non pos-
sident, ut in l. si pro fure §. ultimo, ff. de con-
dictione furtiva. Praeterea ista conditio
competit etiam si res furtiva casu, & sine
culpa furis pereat ad aestimationem, ut in
dict. l. si pro fure, §. fin. & in l. in re furtiva
ff. de condit. furt. quia fur semper est in mo-
ra, ut in l. inter stipulantes, §. Stichum, ff.
de verborum, & in dict. l. in re furtiva, &
tunc res aestimatur tanti, quanti plurimi vn-
quam fuit a die commissi furti, & veniunt
fructus percepti, & percipiendi, iuxta text.
in d. l. in re furtiva, nisi fur ea obtulerit. &
deinde perierit, quia tunc cessat conditio
furtiva, ut in d. l. in re furtiva. Aduerte ta-
mē quod re perempta in electione actoris
est agere ad ipsam rem tanquā peremptā,
vel ad eius aestimationem, secundum Bart.
in l. stipulationes diuiduntur, ff. de verbo-
rum, quā l. §. receptum ab Alexandr. ibi
& à Musing. in dict. §. sic itaque num. 20.
Et libellus in hac actione furtiva, concipi
poterit forma sequenti.

Libellus in actione furtiva.

25 F Viano parezco ante V. m. y me querello, y pongo demanda contra
fulano, y digo q alsi es. Que en vn dia deste presente mes de Ma-
yo, que se coratō ocho dias del, deste presente año de 1483. El dicho
aduerso entrō en mi casa cō animo de hurtar lo que hallasse, y contra

h 3

mi

mi voluntad tomò y lleuò vna ropa mia nueua de raso negro, que valdria treynta ducados, y la trasportò adonde el quiso: la qual es obligado à me dar y boluer, por ser como es mia, y me pertenecer iure dominij, vel quasi. Y puesto que à ello es obligado, y por mi ha sido requerido, no lo ha querido, ni quiere hazer: porque pido à V.m. del sobre dicho me haga entero cumplimiento de justicia, y si otro mayor pedimiento es necessario auido aqui por expreso, y mi relacion por verdadera, en quanto baste por su sentècia, que en tal caso lu gar aya, condene al dicho fulano à q me de, buelua, y restituya la dicha mi ropa que me lleuò, ò treynta ducados por ella, que valia à su justa y comun estimacion, &c. Y para ello pido cumplimiento de justicia, y el officio de V.m. imploro, y las costas protesto, y juro à Dios y à esta Cruz, que esto no pido de malicia, &c.

Ex §. Tertio.

SUMMARIA.

- 1 Reales acciones, rei uendicationes dicuntur, quæ à verbo vendicare appellantur, & denominantur.
- 2 Vendicare nihil aliud est, quàm propriam rem ab alio possessam in potestatem nostram reducere.
- 3 Realis actio appellatur quando ius sine aliqua persone obligatione in ipsa repetitur. Requisita rei uendicationis competat traduntur.
- 4 Rei uendicationis tantum competit, domino vero, vel quasi.
- 5 Sufficit, rei uendicatio competat, habere quem dominum reuocabile.
- 6 Possessor maioratus potest rei uendicatione experiri, si ab alicuius rei possessione ceciderit.
- 7 Dominium utile habenti competere potest rei uendicatio.
- 8 Qui simpliciter in rei uendicationis libello dominum rei probaturum se dixerit etiam si utile tantum probet, in causa cōtinebit. Dominium du-

plex est, directum, & utile secundum communem Doctorum contra Paulum Cast. Igneum, & Vela cum.

9 Emphyteota potest agere rei uendicatione.

10 Locator ad longum tempus potest rei uendicationem intendere.

11 Sufficit quæ esse dominum tempore sententiæ rei uendicatione obtineat, licet tempore, quo intentauit rei uendicationem, non fuerit dominus.

12 In libello debet actor exprimere aduersarium re possidere, aut eius rei nudum esse detentatorem.

13 Nudus detentator si possessorem in iudicio nominat rei uendicationem libet agere.

14 Verus possessor ibi debet causam prosequi ubi prius capta fuit per detentatorem.

15 Aduersus eum qui dolo desijt possidere rei uendicatio competit.

16 Actor debet certa demonstratione rem super qua agit demonstrare.

17 In libello debet actor postulare, quod dominus rei petita declaretur.

18 Actor potest debet rem sibi cum fru-

fructibus tam præceptis, quam per
cipiendis, restitui.

19 Damnum, & interesse potest pe-
rere actor sibi sarciri.

20 *Fructus interesse, & damnum li-*
quidari debent à iudice in ipsa
sententia condemnatoria.

21 Libellus in actione reali Hispano
sermone composuit.

§.3-Deactione reali

Esas actiones appellatur reivindicaciones, iuxta tex. in l. actionū in princip. ff. de actio. & obligatio, & in §. appellamus in l. de acti. Et nū. videntur reuocari.

2 dicaciones a verbo vindicare, est cum
vindicare rem ab alio possellam in ius po-
telleram que nostra reuocare, vt probat
in l. Quintus. 29. §. argenteo, & §. cui
legatum. ff. de auro & argento legato, &
in l. 66. ff. de reuindicacione. Et inde
vindicationes sunt actiones, quibus rem
nostram esse intendimus. Ita explicant
Otomanus, Masingerus, & Corralius, in
dict. §. appellamus, & Brissonius libro 19.
de verborum signific. verb. vindicatio.

3 Rursus reales actiones sunt quando ius re-
peritur absque obligatione alicuius perfo-
mae, & rem ipsam committitur; daturque
contra quemcumque rei possessorem, ut
in cap. 1. supra, in principio diximus. Et
ad hoc, ut actio realis, id est, reivindicatio
alicui competat requiruntur tres condi-
tiones.

catis, a. quæstione. in præmissis, numer. 7. versic. vndecimo. Sufficere tamen actio-
ni ad hanc actionem habere dominium re-
uocabile, vt in l. non ideo minus, ff. de

reivindicazione. Quo fit possessorem primogenij agere posse reivindicacione pro suo iuramento : si à possessione caderet. ferendum Platium Rubicum in l. 46. Tauri, numero 2. & Anton. Gomez in l. 40. Tauri, numero 76. Quinimo sufficeret actori habere utile dominium, vt in l. 1. superflucio, ff. de reivindicacione, & in l. 1. si. si ager veridigalis, vel emphyteo. & te-

net gloss in §. omnium. verbo. possidet.
institus. de actionib. communiter. recepta.
ex latrone ibi. num. 66. & Gregor. Lup. in
l. i. titu. 28. part. 3. in gloss. verb. el señorio.

- quam sequantur Pandemitan. & alij in cap. Abbate sane, de re iud. Quod verum est secundum id, quod docet Barto. in l. & in eadem, §. actiones, numero 18, ff. de except. rei iud. & l. asin. dict. §. omnium, numero 66. Secundo requiritur, quod actor in libello dicat aduersarium possidere, vel re detinere, vt probat text. in l. officium, ff. de reuendicatione, & in l. 1. C. de alienatione iudi. & in cap. examinata, de iud. & l. 1. titu. 2. part. 5. & firmat glos. in dict. §. omnium, verbo, possideat, & ibi l. as. nu. 76. & Miling. num. 24. & Otomaz. verbi, de aliquo re. Quod verum est, & procedit nisi verus possessor se offerat liti, quis lute reuendicatio cessat contra detentorem, vt in l. 1. C. ubi in rem actio, & in capitulo quoniam frequenter, §. quod si super rebus, vt lite non contestata, & in l. 29. titulo 2. part. 3. Tenebitur tamen verus possessor se offerens huius causam proseguere coram iudice, vbi prius fuit excepta, quando comparet pro defensione velis dominij nominantis eum, secus si pro defensione sui directi dominij, l. reuoluit Couarr. in praeterea, quae stionibus, capitul. 8. numero 2. & probatur in l. 17. et al. 6. partit. 1. Pa- si modo reuendicatio datur aduersus eum, qui dolo desit possidere, vt in l. quod si de dolo, ff. de reuendicat. & in l. 30. titulo 2. part. 3. lib. 2. recop. & in l. 20. titulo 9. lib. 3. recop. Et libellus in actione reali concipiendus est forma sequenti.

Libellus in actione reali.

- 21 **F** Vltimo vezino de tal parte, como mas aya lugar de derecho, parezco ante Vuestra merced, y pongo demanda a fulano vezino de tal lugar, y digo que es asi: Que perteneciendome, como me pertenece, iure dominij, vel quasi, vn prado cerrado, que es en tal parte, de que son linderos de vna parte prado de fulano, y de la otra tierra de fulano, el dicho aduerso sin titulo ni causa que bastante sea, tiene entrado y ocupado el dicho prado, y lo tiene y posee, goza, y desfruta de tanto tiempo a esta parte. Y aunque por mi ha sido muchas y diuersas vezes requerido, que me lo dexe, buelua, entregue, y restituya, no lo ha querido ni quiere hazer sin contienda de iuyzio. Porque pido a V. m. que auida mi relacion por verdadera, en quanto baste, y otro mas y mejor pedimiento necesario siendo por expreso, del sobre dicho me haga entero cumplimiento de justicia: y por su sentencia, que en tal caso lugar aya, me declare por señor, vel quasi del dicho prado, y asi declarado condene al dicho aduerso a que me de, buel-

ua, entregue, y restituya el dicho prado, con mas los frutos, que des-
de el dia que se metio en el dicho prado ha rentado, y podido rentar,
y rentare hasta la real entrega, que estimo en tantas mil maravedis
cada vn año: y mas le condene en todos los daños, y menoscabos que
el dicho prado tiene, despues que el aduerso lo posee. Sobre que pi-
do justicia, y costas, y el oficio de Vuestra merced imploro, y juro en
forma de derecho, &c.

Ex §. Quarto.

SUMMARIA.

- 1 Confessoria, & negatoria actio-
nes, que pro seruitutibus compe-
perunt, & tales sunt.
- 2 Seruitus alia est, personalis, alia
realis, & alia mixta.
- 3 Personalis seruitus est, que debetur
a persona personae.
- 4 Res propria nemini seruire potest.
- 5 Seruitus realis est, que a re rei debe-
tur.
- 6 Libellus in actione reali debet for-
mari in pradio, & no in persona.
- 7 Realium seruitutum quedam vr-
bane sunt, quedam rustice.
- 8 Urbane seruitutes sunt illae, que
sunt constitutae in edificijs habitan-
di causa factis.
- 9 Urbanum praedium non locus, sed
materia facit.
- 10 Rustica seruitus illa dicitur, que
constituta est in praedijs non habi-
tandi, sed fructum percipiendi
causa.
- 11 Seruitus virum sit urbana, vel
rustica ex qualitate praedij do-
nantis cognoscitur.
- 12 Mixta seruitus est, que debetur
a re personae.
- 13 Personalis seruitus cum persona
extinguitur.
- 14 Reales seruitutes dedicari possunt
tanquam reales.
- 15 Seruitutum quedam sunt continuae,
quedam quasi continuae, quedam
discontinuae appellantur.
- 16 Continuae seruitutes sunt, quae factum
hominis non requirunt.
- 17 Quasi continuae sunt seruitutes, quae
post principium non requirunt fa-
ctum hominis.
- 18 Discontinuae seruitutes appellan-
tur, quae semper factum hominis
desiderant.
- 19 Pro seruitutibus confessoria, & ne-
gatoria competit actio.
- 20 Confessoria actio illi competit, qui as-
serit sibi seruitutem constitutam
esse, & deberi.
- 21 Negatoria actio ei accommodatur,
qui seruitutem deberi negat.
- 22 Negatoria, & confessoriae actiones
pro iuribus incorporalibus competunt.
- 23 In libello confessoriae allegari debet,
actor se dominum esse praedij domi-
nantis, & ab alio praedio suo ser-
uitutem debitam esse.
- 24 Praedialis seruitus sine duobus pra-
edij consistere nequit.
- 25 Sufficit, quem esse dominum pra-
edij dominantis, utile, vel quasi

- dominium habere. *¶* **26** *¶* Actio confessoria competere possit sufficit quem ius habere in pradio *¶* **27** *¶* Creditori competere confessoria actio. *¶* **28** *¶* Usufructuarius etsi non proprio, domini tamen nomine, confessoria agere potest. *¶* **29** *¶* Agens confessoria actor demonstrare debet fundum dominatem per duo confinia, *¶* eodem modo servientem. *¶* **30** *¶* Actor si velit confessoria actione experiri allegare debet, se in qua si possessione servitutis constitutum esse. *¶* **31** *¶* Confessoria actio pro virtute constituta, non pro constituenda datur. *¶* **32** *¶* Dicere debet actor confessoria agens se ab adversario servitute rei promitti. *¶* **33** *¶* In libello debet actor petere, quod index declaret servitutem suo pradio ab adversarii fundo debitam esse. *¶* **34** *¶* Actor in confessoria actione insinuanda potest fructus, *¶* et damna postulare. *¶* **35** *¶* In libello confessorie actionis petere debet actor, quod iuris officio ab adversario suisque heredibus caveatur, non fore se ab ipsis in futurum impediendum. *¶* **36** *¶* Creditor usufructuarius, *¶* et alij habentes ius in re, si confessoria experiantur ius quod eis in re competit allegare tenentur. *¶* **37** *¶* Negatoria comperit neganti servitutem debitam esse. *¶* **38** *¶* Quamvis actor sit in possessione ser-
- vitutis, probare tenetur sibi debitam esse. *¶* **39** *¶* Omnis res libera presumitur. *¶* **40** *¶* Agens negatoria, allegare debet, se dominum pradij esse, item pradium liberum esse. *¶* **41** *¶* Si quis negatoria experietur allegare tenetur adversarium inquirere cum ratione servitutis sibi non debite. *¶* **42** *¶* Actor negatoria agens potest petere non solum fructus, *¶* et damna, sed etiam interesse. *¶* **43** *¶* Negatoriam intendens potest a iudice petere, ut ab adversario cautionem exigat, quod nec ipse, nec eius heredes eum amplius inquietabunt. *¶* **44** *¶* Libellus in actione confessoria Hispano sermone formatus. *¶* **45** *¶* Libellus in actione negatoria Hispana lingua compositus.

§. 4. De actione confessoria & negatoria.

ctiones confessoria, & negatoria reales sunt, & pro servitutibus competunt, ut in §. 2. que si agitur de actione pro quarum explanatione constitutum erit, servitutis

tres esse species, scilicet, personale & realitatem, ut probat text. iuncta gloss. in l. 1. ff. de servitutibus, & in l. 1. titulo 34. par. 3. de populo in titulo de servitutibus. verbo, pradi. cap. 1. numer. 1. & Anton. Gomez. 2. tom. variarum, cap. 15. num. 1. Personalis servitutis est, quae a persona personae debetur, ut puta quando dominus alicuius servus eoel sit alteri operas in eodem seruo. Ita exemplificant Faber. & lzf. num. 8. in dicto §. 2. que si agat. Et in isto exemplo intelligi debet

debet dict. l. i. tit. 3. i. part. 3. quamvis Gregorius Lupus ibi, intelligit in seruitute, quam debet seruus domino, quod tamen
 4 falsum est cum in re propria seruitus constitui non possit, vt probatur in l. in re communis, ff. de seruitutibus vrbana. & tradunt las. natuer. i. in dict. §. acque si agat.
 5 Cxpolā vbi supra, cap. 7. & Anton. Gomez in dict. cap. 15. num. 1. Seruitus realis est, quæ debetur re rei, vt seruitus vrbana, & rustica, quæ non debetur personæ, sed prædio, vt l. vnus ex socijs, ff. de seruitut. rusticæ prædij. Et de libellus, & sententia in prædio, & non in persona debet formari, vt in l. qui aliena, §. fin. ibi sententia prædio datur, ff. de negot. gestis, Cxpolā vbi supra cap. 2. num. 1. Et definitionem feruitutis realis ponit Bart. l. i. ff. de seruit. & explicat Cxpolā, dict. cap. 2. num. 3. Menses in rubr. C. de seruitu.
 7 numer. 8. Et seruitutum realium quædam sunt vrbana, & quædam rustica. Vrbana sunt, quæ sunt constitutæ in ædificijs habitandi causa factis, siue in villa, siue in ciuitate, quia prædium vrbani loci non
 9 facit: sed materia, vt in lege vrbana prædij, ff. de verborum significatione. Seruitutes rusticæ sunt, quæ constitutæ sunt
 10 in prædijs causa fructuum percipiendorum factis, vt l. eo iure, §. stabula, ff. quibus modis pignus tacite, explicat Cxpolā vbi supra cap. 11. num. 1. Et distinguit an sit vrbana, vel rustica ex qualitate prædij dominantis, cui seruitus debetur, non est qualitate prædij, debentis seruitutem, vt l. i. §. archa. ff. de seruitut. rusticæ prædij. Cxpolā dict. cap. 11. num. 10. Seruitus vero mixta est, quæ debetur re personæ, vt vsusfructus, vsus & habitatio, & istæ etiam dicuntur personales, vt in l. i. ff. de seruitutibus, quia cum persona extinguuntur, vt l. non solum l. 2. §. tale, ff. de liberat. legat. Dicuntur etiam reales, quia tanquam realis vendicatur, vt in l. vi frui, in principio, ff. si vsus fructus petat. Et de his mixtis agit late Cxpolā, vbi supra cap. 3. cum tribus sequentibus, & Anton. Gomez dict. cap. 15.
 14 num. 2. Rursus seruitutum quædam sunt continuæ, quædam quasi continuæ, & quædam discontinuæ. Continuæ sunt quæ habent causam continuam, & perpetuam, & factum hominis non semper requirunt, licet à principio requiratur ad constituendam seruitutem, vt seruitus aquæ ductus
 16 alij non tollendi, tigni iniuncti. Quasi continuæ seruitutes dicuntur, quæ post

principium non requirunt factum hominis, non tamen semper sunt, in vi actualiter, sed potentialiter, vt seruitus stilicidij, aquæ ductus ex cælo cadentis, quia non semper pluit. Discontinuas seruitutes sunt
 18 quæ semper requirunt factum hominis, vt seruitus itineris, viæ & similes. Hanc distinctionem seruitutum constituit gloss. in l. seruitutes, la grande, ff. de seruitut. & Cxpolā vbi supra, cap. 19. Et præcipuus effectus huius diuisionis versatur circa præscriptionem seruitutum, vt resoluit Cxpolā in dict. cap. 19. & Anton. Gomez dict. cap. 15. à num. 24. & Couar. lib. 1. variarum cap. 17. num. 11. Et quis posse constitutere seruitutes, & quibus possint concedi, & in quibus rebus constituuntur, & quomodo, & qualiter constituantur, explicat Cxpolā late, vbi supra in cap. 14. cum sequentibus. His sit constitutis dicendum est pro seruitutibus proditas esse duas actiones, scilicet, confessoriam, & negatoriam. Confessoria enim datur aduersus eum, qui aliquem impedit seruitute vti: negatoria vero datur neganti se seruitute debere, & ita confessoria competit ad vendicandam seruitutem, negatoria autem ad vendicandam libertatem seruitutis. Ita probatur in l. 2. & in l. loci corpus, §. in confessoria, ff. si seruitus vendicetur, & in dict. §. equæ si agat. Competunt etiam rix actiones pro alijs iuribus incorporeis, vt puta si quis impeditur iure eligendi, decimandi, vel præsentandi, secundum glossam iunctam text. in cap. cum Ecclesia, de causa possessionis, & proprietatis, & gloss. in cap. examinata, de iudic. verbo, possidebas, & gloss. in cap. non est moderamen, verbo, si vendicet. 6. quaestio. 1. & tradunt las. num. 35. Gomez ius, numero 52. in dict. §. acque si agat, & testatur communem Rebuffus in tractat. de decimis, quæst. 9. num. 11. & las. in l. si prius, num. 3. & 4. ff. de noui operis, et contrariam sententiam Couarruias lib. 1. Variarum cap. 7. numero. 16. Et adhuc vt alieni competat actio confessoria requiruntur sequentia.
 23 Primo, quod æt or in libello dicat se dominum vel quasi dominum prædij dominantis esse, prædijque suo seruitutem debere, nam sine duobus prædijs feruitus non constituitur, vt in §. penult. in iustit. de seruit. rusticæ & in l. quoties, §. i. ff. de seruitutibus, & in l. ergo, ff. de seruit. rusticorum. Quo sit actorem debere esse dominum prædij dominantis, vt probatur in l. i. &
 24 2. &

2. & ibi glos. verbo, Alius, ff. si seruit. vend.
 & notant communiter omnes, ex domi-
 35 no Antonio de Padilla. in l. i. C. de seruit.
 & aqua, num. 58. Suficeret tamen domi-
 nium directum, vel utilem, aut quasi domi-
 16 num esse, vt probatur in l. inprovinciali,
 §. si ergo, ff. de noui operis, vel habere ius
 in re dominante, vt est creditor, qui si im-
 27 peditur vti seruitute debita rei sibi pigno-
 rata agere poterit hac actione confesso-
 28 ria, iuxta textum in l. ci, qui, ff. de seruit.
 & in l. creditori, ff. de noui operis. Vusu-
 fructarius tamen proptio nomine hac actio-
 ne experiri non poterit, vt probatur in l. ri
 in principio, ff. si usufructuar. pet. nomi-
 ne vero domini bene agere poterit, vt pro-
 29 batur in l. vnica, versum item Iuliano, ff. de
 remissio & resolut Corral. in l. ci qui, ff.
 de seru. 6. Et an usufructuarius, vel alius ha-
 bens vtile dominium constituere possit ser-
 uientem, tractat glos. & ibi Corral. in l. 3. ff.
 de seru. & Boer. in decis. 181, n. 2. Anton.
 30 Gomin. 4. Tau. n. 84. & Pinel. in l. i. C.
 de bon. mater. 3. p. n. 71. Secundo requiri-
 tur, quod actor per duo confinia debeat
 fundum dominantem, & seruientem, iux-
 31 ta text. in l. forma, ff. de censib. Tertio re-
 quiritur, quod actor in libello dicat, se es-
 se in quasi possessione seruitutis: quia illa
 actio confessoria competit pro seruitute
 constituta, non vero pro constituenda, vt
 32 probat text. in l. licuti, §. si l. qui queratur, ff.
 de seru. vendicet. Et quomodo, & quali-
 ter quasi possessio seruitutis requiri possit
 docet Bart. in l. 2. C. de seru. Iaso in d. §.
 33 æque si agat, num. 41. dominus Anton. de
 Padilla in l. 2. n. 3. C. de seru. & aqua. Quar-
 to requiritur, quod actor dicat, se ab aduer-
 sario impediri vti prædicta seruitute, vt
 34 probatur in l. si quis diuturno. §. si ff. si ser-
 ui vend Quinto requiritur, quod actor à
 iudice petat quod declaret seruitutem de-
 bitam esse suo prædio à prædio aduersa-
 rij, vt in l. licuti, §. si queratur, ff. si serui
 vend. Sexto requiritur, actorem petere fru-
 ctus, & damna, nam hæc omnia in confes-

soria veniunt, iuxta tex. in l. loci corpus, §.
 in confessoria, ff. si serui vendi. & in l. vi
 35 frui, §. in his, ff. si usufruct. pet. Vltimo re-
 quiritur, quod actor petat, vt officio iudi-
 36 cis sibi caueatur per impedientem, quod nec
 ipse, nec sui hæredes in futurum non im-
 pedient eum vti prædicta serui iuxta tex.
 in l. egi, & in l. harum, ff. si serui vend. Est
 aduertendum, quod quando confessoria in-
 37 tentatur à creditore usufructuario, vel su-
 perficario, necesse est dici, se esse credito-
 rem usufructuarium, vel superficiarium,
 & in hac actione libellus erit formandus
 38 modo paulo inferius prescripto. Negato-
 ria actio competit neganti se seruitutem de-
 bere, vt sup. dixi. In qua actione illud erit
 obseruandum, quod licet aduersarius sit in
 quasi possessione seruitutis, per hoc tamen
 non liberabitur ab onere probandi, serui-
 39 tutem constitutam fuisse, etiam si actor
 non probet libertatem suæ rei: quia præ-
 sumptio iuris est, quemlibet fundum libe-
 40 rum esse, vt probatur in l. latius, C. de seru.
 & in l. licuti, §. si l. si queratur, iuncta glos.
 ff. si serui vend. & tradit Tirac. de primog.
 41 q. 7. op. 1. 1. & Alcia. in reg. 2. p. 2. Et ad
 hoc vt competat hæc negatoria actio, re-
 42 quiruntur sequentia. Primo requiritur, quod
 actor se dominum, vel quasi dominum præ-
 dij esse, vt in l. 2. in prin. ff. si serui vendi.
 43 Secundo requiritur, quod dicat prædium
 suum liberum esse, vt in l. loci corpus, §. cõ-
 petit, ff. si serui vendi. Tercio requiritur,
 quod dicat aduersarium perturbare, & in-
 quietare eum ratione seruitutis sibi non de-
 44 bitæ, vt in l. si quis diuturno, §. si ff. si ser-
 ui vend. Quarto requiritur, quod actor
 petat fructus, interesse, & damna, nam etiam
 in hac actione veniunt, vt in dicta l. loci
 45 corpus, §. in confessoria. Vltimo requiritur
 quod petat, quod aduersarius præstet cau-
 tionem de non perturbando, & inquietan-
 do eum super illa seruitute non debita,
 ad quod compelli potest, iuxta textum in
 d. l. harum, & in Legie Et libellus in hac actio-
 ne erit formandus, vt statim dicemus.

Libellus in actione confessoria.

E Vlano parezco ante V. m. y pongo demanda à fulano, y contando
 el caso, digo. Que siendo yo señor de vna tierra, q̄ es en termino
 de tal lugar, que son linderos de vna parte tierra de fulano, y de otra
 tierra

tierra de fulano, y teniendo la dicha mi tierra seruidumbre de camina por vna tierra del dicho fulano, que es junto à la mia para la yr à labrar, sembrar y beneficiar con el carro à carrear el pan y frutos que en ella se cogen, y estando en posesion, vel quasi de la dicha seruidumbre, el dicho aduerso contra todo derecho, sin titulo, ni causa que bastante sea, me ha impedido è impide vsar de la dicha seruidumbre, y no consiente que se palle por la dicha su tierra à la mia à hazer los aprouechamientos necessarios: de lo qual se me han recocado muy grandes daños y menoscabos, y assi en la dicha tierra, como en los fratos della, que estimo en veynte mil maravedis. Yo aunque por mi ha sido requerido que no me impida, ni perturbe en la dicha seruidumbre, antes me dexe passar por su tierra libremente, no lo ha querido, ni quiere hazer sin contienda de juyzio. Porque pido à V. m. que aida mi relacion por verdadera, en quanto baste, y otro mas è mejor pedimiento necessario siendo por expreso, por su sentencià, que en tal caso lugar aya, declare la tierra del dicho aduerso deuenir la dicha seruidumbre de camino à la dicha mi tierra, y estar en quasi posesion della: y assi declarado mande al dicho parte contraria que no me perturbe, ni inquiete en el vso de la dicha seruidumbre, y mas lo condene en los daños, frutos, è intereses y menoscabos, que por auerme impedido el vso de la dicha seruidumbre se me han seguido y recocado, que estimo en los dichos veynte mil maravedis. Saluo en todo la judicial rassion de V. m. sobre que pido cumplimiento de justicia y costas, y el oficio de V. m. imploro: y juro à Dios y à esta cruz que esta demanda no pongo de malicia, &c.

Otro, de su oficio de V. m. el qual para ello imploro, à V. m. pido le compela y apremie à q me de suficiente caucion y fianças, que agora ni en tiempo alguno, el ni sus herederos y successores, ni quien del y dellus viuiere, titulo y causa en la dicha su tierra, no me impidiran à mi, ni à mis successores, ni à quien huuiere titulo y causa en la dicha mi tierra el passo y camino por su tierra à la mia, y nos dexaran passar libremente, y vsar de la dicha seruidumbre. Lo qual le mande V. m. cumpla y guarde so graues penas, en las quales V. m. desde luego à el y à sus successores los aya por condenados, lo contrario haziendo, para lo qual, &c.

Libellus in actione negatoria.

- 45 **F** Viano vezino de tal lugar parezco ante V. m. y pongo demanda à fulano, y digo que assi es. Que teniendo yo, è posseyendo vnas casas mias, y como mias en esta ciudad, à tal parte, de que son linderos

casas

casas de fulano por vna parte, y por otra parte casas de fulano, y por
 delantera calle publica, y siendo las dichas mis casas libres, y no deuié
 do seruidumbre alguna, el dicho aduerso pretende, que deuen serui
 dumbre à otras casas suyas. Y assi queriendo yo alçar y reedificar mis
 cas me ha impedido el edificio, y que no las alce, denunciando me
 lahor nueva, y por el dicho impedimento no las he podido alçar. De
 lo qual en la dicha obra se me han seguido de daños y menoscabos
 cinquenta mil maravedis, assi en los materiales, maestros y oficiales
 como en los alquileres. Y puesto que muchas y diuersas vezes por mí
 ha sido requerido, que no me impida el dicho edificio, no lo ha que
 rido hazer sin contienda de juyzio. Por que pido à V.m. que auida mi
 relacion por verdadera, en quanto basta para el vencimiento de esta
 causa, por su sentencia, que en tal caso lugar aya, del sobredicho me
 haga entero cumplimiento de justicia, declarando las dichas mis ca
 sas ser libres, y no deuen seruidumbre alguna à las casas del dicho ad
 uerso, y mandandole que no me impida el alçar, y edificar mis casas,
 y condenandole en los daños y menoscabos que se me han seguido,
 de auer me impedido el dicho edificio, que estimo en las dichas cin
 cuenta mil maravedis, salvo la judicial traslacion de V.m. sobre que p
 do justicia y costas, y el oficio de v.m. imploro, y juro en forma de de
 recho, &c.

Otrofisi V.m. pido que de su oficio, el qual para ello imploro, con
 dene, compela y aptemie al dicho fulano, à que me de suficiente cau
 cion, y seguro, que aora ni en tiempo alguno, ni ni sus herederos, ni
 quien del, y dellos tuuier en titulo y causa alguna en las dichas sus ca
 sas no impedian à mí, ni à mis sucesores que alcemos, y edifiquemos
 las dichas mis casas, y para ello, &c.

Ex §. Quinto. De actionibus mixtis.

S VMMARIA.

A Crio mixta est illa, que simul
 personalis et realis dicitur.
 In mixtis actionibus dignosci non po
 test, quis actor, aut quis reus dica
 tur.

Mixta actio speciem diuersam non
 constituit, sed tantum qualitate
 ab alijs segregatur.

Eximus sup. in princi
 pio huius actiones, alias
 mixtas esse, que nec
 merè reales, nec merè
 personales sunt, sed si
 mul reales, & persona
 les, vt actio familie cre
 cundæ, & actio communi diuidendo, &
 actio finium regundorum. Et in huius
 actionibus vterque actor & reus est, in
 text. in actionibus, verb. §. fin. ff. de actio.
 & obligatio, & in l. vers. familie, ff. de
 mil. cret. Et qualiter inter se differant ac
 tiones

actiones reales, personales, & mixtæ tradit Miling. in §. quidam. no. 10. instit. de actio. Nontamen constituunt speciem de per se, sed differunt qualitate, vt in præcæto loco diximus, & de vna quaque sigillatim est dicendum. Et ob id licet omnes tres sint bonæ fidei, vt in §. actionum, institut. de actio. non inferimus inter reliquos infra in c. 6. de actio. bonæ fidei.

Ex §. Sexto.

SUMMARIA.

1. §. De actione familie eriscunde.

2. Verbum, Familie eriscunde, exponi debet, id est, hereditatis diuidende.

3. Familie præcipue hereditatem significat.

4. Familie eriscunde actio iure ciuili est introducta.

5. Inter actiones bonæ fidei familie eriscunde actio connumeratur.

6. Iudex in actione familie eriscunde ex bono, quo procedere potest.

7. Actione familie eriscunde conueniunt quamuis bonæ fidei sit possessor, fructus tamen communicare tenetur.

8. Si in re communis hereditatis fructus sumptus fiant inter cohæredes sunt diuidendi.

9. In familie eriscunde iudicio veniunt damna a cohærede illata.

10. Actio familie eriscunde capere non solum hereditatis iure ciuili, sed etiam ex iure prætorio succedentibus.

11. Actio familie eriscunde ex quasi contractu nascitur.

12. Inter heredes tantum familie eriscunde iudicium datur.

13. Utiles actio familie eriscunde datur bonorum possessoribus, & si

deicommissariis.

14. Iudex in familie eriscunde iudicio aequalitatem in diuisione seruare debet.

15. Res diuidenda si comode diuisione non recipiat, potest iudex ex officio integram rem alicui cohæredum assignare, a modo alteri æstimatorem præstari iubeat.

16. Siue ex testamento, siue ab intestato cohæredes esse debent, vt familie eriscunde actio competat.

17. Vt actio familie eriscunde locum habere possit necessario requiritur cohæredem sateri, proponentem suum cohæredem esse.

18. Si cohæres sit in possessione rerum hereditariarum, etiam si aduersarius suum esse cohæredem neget, iudicio familie eriscunde locus fore potest.

19. Libellus in actione familie eriscunde sermone Hispano conceptus.

§. 6. De actione familie eriscunde.

Quo familie eriscunde exponi debet, id est, hereditatis diuidenda: nam familia inter reliquas significationes hereditatem significat, vt in l. pronuntiatio,

§. 1. ff. de verb. signifi. & in l. fin. C. eod. titulo. Heriscere verbum apud veteres sumitur pro, diuidere, vt notat Corrasius in l. frater à fratre, ff. de conditio. indebiti, Brissonius in libr. 5. de verbor. significatio. verbo, eriscunde. Et hæc actio inuenta fuit à iure ciuili, vt in l. 1. ff. familie eriscund. Et est bonæ fidei, vt probat tex. in §. actionum, institut. de actio. Ac ideo in ea iudex habet facultatem ex bono, & equo, vt in l. item Labeo, §. ff. familie eriscund. & in §. si familia, institut. de offic. iudic. ob idq; in ea fructus veniunt, quamuis cohæres

- 7 heres eos bona fide percipit, nam tenetur eos continuiare cohæredibus, vt in l. inter cohæredes, §. fructus, ff. familiaris erciscundæ, & in l. non est, vbi gl. ff. eod. tit. & Rodericus Suarez in l. 8. tit. De las hereditas, lib. 3. fori no. 38. Quod procedit quando ex eis percipiens factus esse locupletior: in quo casu loquitur Rodericus, & resoluit
- 8 Conar, lib. 1. variat. c. 3. nu. 6. Deinde sumptus bona fide facti in re hæreditatis, sunt diuidendi inter cohæredes, vt in l. 3. §. planè, cūl sequenti, ff. eod. mō diuidendo, & in l. his cōsequenter, §. sumptus, ff. familiaris erciscundæ. Quinimo dāna a cohærede data in hac actione veniūt, vt in l. putō, §. sed et si dolo, cūl sequenti, ff. familiaris erciscundæ.
- 10 Rursus hæc actio competit cohæredibus et si cohæredem, vt res inter eos hæreditaria diuisa sit, vt probat tex. in l. 1. & totō m. ff. & C. familiaris erciscundæ. Siue hæredes sint de iure ciuili siue de iure prætorio, licet ipsa a iure ciuili descendat. Dicitur quæmissa, quia habet cōmune dōmīnū cū actionibus realibus ex parte agētis, qui ad rem suam, quam nō possidet, agit, vt d. l. i. habetque cōmūnem obligationem cū actionibus personalibus, quia oritur ex quasi contractu, vt in §. si inter, in l. i. de obligationib. quæ ex quasi contractu. Ad idem enim hæreditatem videntur hæredes contrahere, vt in l. apud Iulianum, §. vltimo, ff. quibus ex causis in poss. eat ac ideo requiritur, quod sint hæredes, siue ex testamento, siue ab intestato, siue ex iure ciuili, siue prætorio, vt in l. 2. in prin. ff. familiaris erciscundæ. Dicitur tamē actio directa
- 13 de iure ciuili, utilis vero de iure prætorio dantur honores possessionibus, & fidei commissariis, quibus hæreditas restituitur ex Senatusconsulto Trebel. vt in l. sed & eius
- 14 ff. familiaris erciscundæ. Et aduertendum est, quod iudex in hac actione adiudicare debet singulas res singulis cohæredibus, & si vna res pretiosior alia adjudicata fuerit, cōdenare debet illū, vt restituat certā quantitatem pecunie alteri, vt æqualitas seruetur, vt probat tex. in d. §. quædam, & in §. si familiaris, in l. i. de off. iudic. & in l. item La beo, vers. i. ff. familiaris erciscundæ, & in l. 1. o. tit. 1. §. part. 6. Quod verum est, & procedit quando diuisio rerum commode fieri non possit, vt probatur in §. eadem in l. i. de off. iudicis, & notat Grego. Lup. in d. l. 1. o. verbo, O los dos, & ad hoc quod hæc actio cōlicet competat requiruntur sequentia. Primò, quod sint heredes, siue ex testamento, siue ab intestato, siue de iure ciuili, siue de iure prætorio, vt in l. 2. in princip. ff. familiaris erciscundæ. Secundo quod illi, cōtra quē hæc actio proponitur fateatur proponentem esse suum cohæredem: alioquin si neget cohæredem esse prius proponenda erit petitio hæreditatis, per quam declaratur hæres, iuxta tex. in l. i. ff. familiaris erciscundæ. Nisi hanc actionem proponens sit in possessione hæreditatis: nam tunc illa possessio sufficit, et si aduersarius neget eum cohæredem esse. Tercio proponens debet petere diuisionem prædictæ hæreditatis cum fructibus, & damnis, in quā veniunt, vt supra diximus, & sic libellus crit concipiendus formā sequenti.

Libellus in actione familiaris erciscundæ

- 19 **E**vlano parezcoante V. m. y pongo demanda a fulano, y digo que es ante. Que fulano en su testamento y postrimera voluntad, con que murio, y passò desta presente vida instituyò por sus vniversales herederos a mi y al dicho aduerso, y como tales quisimos y aceptamos la dicha herencia, y nos metimos y apoderamos en ella, tomando la possession de los bienes rayzes, muebles, y semovientes, deudas, derechos, y acciones, oro y plata, y moneda: lo qual todo ha estado y està por indiuiso, entre mi, y el dicho aduerso. Y porque ninguno es obligado a tener en comunion su hacienda con otro, antes de lo suso dicho suelen resultar renzillas y enojos, y por euitarlos, yo he requerido al dicho aduerso, que par-

que partamos la dicha hazienda por yguales partes, lo qual no ha que-
rido, ni quiere hazer sin pleyto. Porque pido à v.m. que auida mi rela-
ciõ por verdadera en quanto baste, declare por su sentencia, que so-
mos herederos vniuersales del dicho defunto por yguales partes: y
alsi declarados, condene al dicho aduerso à que de su parte nombre
vn contador y partidor, que yo de la mia desde luego nombro à fula-
no, para que el por mi nombrado se junte con el que nombrare el di-
cho aduerso, y ambos à dos juntos hagan la partiça de los dichos bie-
nes, y herécia, partiendolos, y diuidiendolos entre nosotros por ygua-
les partes, dando, y adjudicando à cada vno lo que le cabe de la dicha
hazienda, y de los frutos y rentas della. Sobre que pido cumplimiẽto
de justicia, y costas, en caso de contradiciõ, y el officio de v.m. imple-
ro, &c.

Ex §. septimo.

SUMMARIA.

- 1 **C**omuni diuidendo iudicium
ad diuidendam rem titulo par-
ticulari communem, reditur.
- 2 Nemo in communi stare compen-
dus est cum commune discor-
das pariat.
- 3 Actio communi diuidendo mixta
est.
- 4 Communi diuidendo actio quem-
cunque possessorem singularem se-
quitur.
- 5 Ex quasi contractu nascitur comu-
ni diuidendo actio.
- 6 Bona fidei est actio communi diui-
dendo.
- 7 Communi diuidendo directa actio
ei, qui directum habet dominum
competit.
- 8 Quasi dominium in re communibus
bonis utilis communi diuidendo
actio accommodatur.
- 9 Eodem in communi diuidendo iu-

*dicio procedere iudex debet, sicut
in familia et rescunde actione.*

*io Sicut familie rescunde actio pro
titulo vniuersali communi da-
tur, ita etiam et communi diui-
dendo iudicium pro titulo parti-
culari communibus accommodari
solet.*

*11 Libellus in actione communi diui-
dendo.*

§. 7. De actione communi
diuidendo.

- A**ctio communi diuiden-
do competit ad diuiden-
dam rem communẽ in-
ter aliquos titulo parti-
culari: quia nemo inuit⁹
cogitur esse in commu-
nitione cum alio, vt pro-
bat in l. fi. C. communi diuidendo. Et
illa actio est mixta, vt probat textus in §.
quodã, instituta de actionibus, nam exem-
plo actionis realis ratione dominij inten-
ditur, & sequitur quemlibet possessoreẽ ti-
tulo singulari, vt probatur in l. per hoc iu-
diciũ. ff. communi diuidendo, & in l. i.
C. eodem tit. Et cum actione personali par-
ticipat, quia habet personales prestatio-
nes

- 5 nes, & ex quasi contractu nascitur, vt in
 §. item si inter instituta de obligationib.
 6 quæ ex quasi contractu. Estque bonæ fidei,
 vt probat text. in §. actionum, instit. de ac-
 7 tionib. Et est duplex, directa, & utilis: di-
 recta enim competit ei, qui habet directū
 dominium rei cōmunis: vt in l. si quis pu-
 tans, in prin. ff. communi diuidendo. Vti-
 8 lis vero competit habenti quasi dominium
 iure cōmuni, vt probatur in l. communi
 diuidendo, cum suis §§. ff. communi diui-
 9 dundo. Et in hac actione sunt obseruanda
 omnia, quæ obseruari debent in actione

familiz eriscunda, vt probatur in §. eadē
 instit. de officio iudicis, & in d. l. si quis
 putans. Dissentit tamen in pluribus ab ac-
 tione familiz eriscunda, vt notant Iaso-
 num. 52. & Mifingerius n. 36. in d. §. quæ-
 dam. Et præcipua differentia est, quod illa
 datur pro diuidenda re cōmuni pluri-
 bus pertinenti titulo vniuersali: hæc vero
 datur pro diuidenda re cōmuni pluribus
 pertinenti titulo particulari, vt puta, si vna
 res legata sit, vel donata duobus, iuxta text.
 in l. 2. C. cōmuni diuidendo. Et libellus in
 hac actione erit formandus modo sequenti.

Libellus in actione communi diuidendo.

F Viano parezco ante V.m. y pōgo demanda à fulano, y digo que es
 asfi. Que à mi y al dicho aduerso juntamente nos fue hecha dona-
 cion de vna casa à tal parte por fulano, la qual tenemos por indiuiso.
 Y porque ninguno es obligado à estar en comunidad con otro por
 las renzillas, ie inconuenientes que dello suelen resultar, he requeri-
 do muchas vezes al dicho fulano que partamos y diuidamos la dicha
 casa, el qual no lo ha querido, ni quiere hazer. Porque pido à V.m. que
 auida mi relacion por verdadera en quanto baste, y declarando la di-
 cha casa ser comun entre mi y el dicho aduerso, condene al sobredicho
 à que de su parte nombre vn oficial perito en el arte de carpinte-
 ria, que yo estoy presto y aparejado de nombrar otro. Y asfi nombra-
 dos V.m. mande à los dichos oficiales, que dentro de vn breue termi-
 no partan y diuidan por yguales partes la dicha casa, adjudicàdo à ca-
 da vno de nosotros lo que le conuenga. Sobre que pido justicia, y en
 lo necessario, &c.

Ex §. Octauo.

S V M M A R I A.

- 1 **F**inium regundorum actio ijs
 cōpetit, qui prædiorum rustica ha-
 bent: daturq; ad novos terminos cō-
 stituendos, aut antiquos reparandos.
- 2 Mixta est finium regundorum
 actio.
- 3 Fines magis fundo quàm persone
 adiudicantur.

- 4 Actio finium regundorum oritur
 ex quasi contractu, vel ex quasi
 delicto.
- 5 Finium regundorum actio duplex
 est, alia directa, alia utilis.
- 6 Actio finium regundorum non po-
 test competere pro constituendis si-
 nibus in prædijs urbanis.
- 7 Actio finium regundorum datur
 etiam in rebus incorporalibus.
- 8 Ad iudicis officium spectat agros
 personaliter inspicere.

9 Pro-

9 Propter incommodam terminorum
divisionem iudex potest maiorem
fundus partem alicui assignare, dum
modo alteri estimatio præstetur.

10 Quatuor sunt à iure adinuencare
media pro finibus constituendis.

11 Si post licentiam constata aliquis ter-
minum alicuius propria auctorita-
te occupavit tenetur ad eius restitu-
tionem, cum de suo tantun-
dem.

12 Qui terminum constitutum moue-
rit pœna 10. aureorum plectendus.

13 Vt actio finium regundorum com-
petat necessarium est, actorem pro-
bare, prædictum in illo termino
tributare, si sub iudicio furionege-
tur.

14 Actor probare debet mensuram

15 A grimen for ad terminos constitu-

16 Idos constitutus iurare debet sponte

17 secundum veritatem, sed secundum

18 credituratem suam ad obzabz

19 ra iudex debet secundum agrimen for

20 ris sententia iudicare.

21 Declaratio a finibus finium regun-

22 dorum, fecit vno Hispano compa-

23 y fra.

24 y fra.

25 y fra.

26 y fra.

27 y fra.

28 y fra.

29 y fra.

30 y fra.

31 y fra.

32 y fra.

33 y fra.

34 y fra.

35 y fra.

3 interesse, Et est mixta, realis, & personalis.

Realis enim, quia restituitur domino quod

4 suum est & sequitur fundum, & magni fun-

do, quàm personarum fines ad iudicatur, ut in

5 l. sed & loci, §. si aliter, ff. finium regund.

6 Personalis vero est, quia ex quasi con-

7 tritu, vel ex quasi delicto vicinorum ori-

8 tur, cum nunciat producere fines vltro-

9 citroque latus quàm par sit, ut probatur

10 in l. 1. finium regund. & notat Benicofius

11 in §. quædam, instituta de actionibus, nu.

12 527. Et ista actio est duplex, directa & vti-

13 lus, ut notat Misingerius in d. §. quædam,

14 numero 42. & Benicofius in §. actionum,

15 536. In ista de actionibus. Et est stricti iu-

16 ris, ut firmat glossa in dicto §. actionum, ver-

17 bo, communi diuidendo, & ibi Laso & Be-

18 nicofius. num. 534. Et solummodo datur

19 pro constituendis finibus in prædictis rusti-

20 cis, non vero in vrbis, iuxta text. in l. 4.

21 §. fin. vers. hoc iudicium, ff. finium regun-

22 do, nisi adificium esset loco termini: nam

23 tunc idem iudicatur de adificio quod de

24 termino, ut in l. 1. ff. finium regund. & ex-

25 plicat Benicofius in d. §. actionum, num.

26 537. Datur etiam in rebus incorporalibus,

27 ut puta proponendis finibus, in iurisdic-
tionibus, & territorijs, ut probatur in cap. su-

28 per eo, de parochijs, & notat Misingerius

29 in dicto §. quædam, num. 45. Et est aduer-

30 tendum, quod si prædicta non fuerint di-

31 stincta suis terminis, iudex personaliter ac-

32 cedere debet ad ea, & per agrimenforem

33 sumptibus partium ea diuidere, & termin-

34 os ponere, iuxta declarationem agrimen-

35 foris, ut probatur in l. si irruptionem, ff. si-

36 finium regund. & in cap. quia indicante, &

37 ibi Panormitanus de præscriptionibus, &

38 in textu iuncta glossa ibi, verbo, adhibi-

39 tos, in l. si duobus, ff. si menfor fallum mo-

40 dum dixeris, & ibi Bartol. & Bald. & in l.

Cuo finium regundo-
ra copit plicum ter
prædicta rustica confi-
ni, & datur contra vicini-
um possessorem ad co-
stitutionem actorem
terminorum, vel repa-
rationem antiquorum, & ad præstandum

41 pars prædicti ablata fuit, iuxta text. in l. 2.

42 §. fin.

- 10 §. fin. cum l. sequenti, §. finium regundo-
rum, & in §. si finium, in l. i. de offic. iud.
& in l. 10. t. 7. r. par. 6. Advertendū etiam
est pro si- bus constituendis quatuor reme-
dia in are prodita esse. Primum, est con-
11 di- q. ex l. si confiteri, C. finium regund.
ad elicit, quando possit litem contestatam
aliquis occupavit aliquid de termino alie-
no, tunc ad restitutionem eius, cum tan-
12 tūdem de suo tenetur. Secundū est actio
l. Agrariae poenalis quinquaginta aureo-
rum in eum qui terminum eiecit, vel mo-
ueri, vt in l. 1. & 2. ff. de termino moto.
Tertium est accusatio criminalis Adriani
Imper. de quo in l. 1. & 2. ff. de termino mo-
to. Quartum est, hanc nostrā actio finium re-
gundorum, quā ad hoc, vt competat ali-
13 si quis neget, actorem habere pradium in

- illo termino, actor ante omnia ostendat se
pradium habere. Secundo requiritur, quod
14 actor probet mensuram praeiorum, & su-
pradictis probatis iudex mittere debet a-
grimensores, qui tenentur facere iuramen-
tum de bene se gerendo in illa agrimen-
sura, secundum Bald. & Salicet. in l. hac edi-
15 ctali, §. his illud, C. de secund. nup. Quod
iuramentum debet esse de credulitate, nō
vero de assertionē veritatis secundum co-
mūem ex Felino in cap. proposuisti, de
16 probat. Et facta relatione per agrimenso-
rem, iudex tunc profert sententiam, qua
praecipit mensuram & declarationem agri-
mensoris seruari. Quae praxis probatur, &
procedit ex l. 3. C. finium regun. Sed ho-
die in aliquibus tribunalibus alia praxis
obseruatur, & vt melius percipi possit eam
sermone Hispano praescribā, quae talis est.

Q Veriendo alguno apear sus heredades que tiene en algun lugar, para saber las yugadas que tiene, y por adonde van sus lindes y mojonos, y las tierras que son suyas, haze vn pedimientō a la justicia en la forma siguiente por via de auto.

E N Salamanca a tantos dias de tal mes, y de tal año, ante el se-
ñor Licenciado fulano teniente de Corregidor en la dicha ciu-
dad, y en presencia, y por ante mí el presente escriuano, y testi-
gos infraescritos, parecio presente fulano vezino, de la dicha ciudad,
y dixo: Que por quanto tiene tantas yugadas de heredad, y muchos
prados de yerua en tal lugar desta jurisdiccion, que le conuiene apear
las dichas heredades y prados para saber lo que hazen, y por donde
van sus lindes y mojonos, atento que entiendo, que los vezinos y he-
rederos del dicho lugar le tienen ocupada mucha parte de lo que co-
mune, que pedia y pidio a su merced mandasse hazer el dicho apeo, y
nombrasse personas antiguas que sepan los limites y mojonos, y co-
nozcan las dichas heredades, para que se hallen a hazer el dicho apeo.
Y para ello pido justicia.

Presentada esta peticion, el juez responde, que nombre los seño-
res que tienen heredades en el dicho lugar que confinen con las que
quiere apear, o en las comarcas del dicho lugar q el esta presto de ha-
zer justicia. Y luego el q quiere hazer el apeo, presenta vn memorial
ante el juez donde nombra los señores y herederos que tienen here-
dades en el dicho lugar, o en sus comarcas q confine co las suyas, y entō
ces el

el juez manda que se notifique à los dichos señores, que para tal dia fulano quiere apear las heredades, y prados que tiene en tal lugar, q parezcan, y se hallen presentes à ver hazer el dicho apeo: donde no, que en su ausencia se hará, y les para tanto perjuizio, como si estuvieran presentes. Y manda anfi mesmo, que desto se ponga en los lugares publicos acostumbrados vna carta de edicto general: por la qual el juez manda hazer saber à todas las personas que pretendén algun interese, como fulano quiere apear tales heredades, y prados, que para tal dia se hallen presentes à ver hazer el dicho apeo, señalando el dia en que se ha de hazer. Y hecho esto pasa el termino del edicto, y citacion, el que pide el apeo parece ante el juez, y acusa la rebeldia à los citados, de que no han parecido à contradizeir el dicho apeo, que piden à su merced lo mande hazer. Y entóces el juez manda, que se de mandamiento para que el Concejo nombre dos personas antiguas que sepan de las heredades, y hagan el dicho apeo, y que nombradas vengán primero ante el dicho juez à jurar, ò la misma parte se las nombra, y el juez las ha por nombradas, y recibe dellas juramento, de que han bien su oficio, segun y como entendieren, y creyeren conforme à sus consciencias, adjudicando à la dicha heredad lo que le pertenezce, y no quitando de vno para dar à otro. Y hecho el dicho juramento, los nombrados comienzan à hazer el apeo, y declaran como tal tierra es de tal heredad, y quanto haze en sembradura, y por donde van los mojones, y lindes, y los señalan, haziendo mojones de nuevo. Y así prosiguen hasta acabar el dicho apeo, y si ay alguna contradicion en ello, porque otro dize, que es la tierra suya, y que la linde va por otra parte, le ha de averiguar primero aquella duda en juyzio plenario. Y sino huviere alguna contradicion, el apeo se acaba, y es titulo suficiente para el dueño de la heredad, aiento que las partes fueron citadas.

Circa superiorem praxim est aduertendum, quod citatio quæ fit partibus procedit, ex l. 3. C. finium regund. & ex traditis per Panormitan. in capit. quia indicante, num. 6. de prescriptionibus. Et edictum citationis procedit ex ijs quæ notat glo. in extrauag. ad reprimendum, quomodo in sese mai. crim. verbo, per edictum, cum in presenti citentur vicini illius loci, & etiam incerti contraditores, quorum interest: quo casu est locus citationi per edictum, vt in l. si eo tempore, C. de remis. pig. & tradit Felinus in cap. quoniam frequenter, §. porro, vt l. ite non contestata. Deinde iuramentum agnitionis procedit ex ijs quæ

notat Felinus in cap. quia indicante, de prescriptionibus, nu. 1. & Decius in cap. proposuisti, num. 1. §. de probat. & quæ adione teneantur agnitiones, si dolo, vel lata culpa intulerint grauamen partibus, tradit glo. 1. in d. c. quia indicante, & ibi Panormitan. n. 2. & 4. & Felin. num. 2. Et prædicta agnitionis iuramentum fieri debet expensis communibus, etiam si vna pars contradicat eidem secundum Salicetum in l. 3. finium regund. & Felin. in d. c. quia indicante, nu. 1.

Tertij Tomi.

Ex cap. Secundo.

SUMMARIA.

- 1 **P**retoria dicitur actio, eo quod a pretore fuerit adinuenta.
- 2 Pretores non solum actiones, sed etiam iura reddere poterant.
- 3 **Ius** & actiones a pretore introducuntur honoraria alio nomine vocantur.
- 4 Honorabilem magistratū gerebat, & administrabat pretor.
- 5 Pretoris officij in reddendis actionibus per quam utile erat.
- 6 Aequitatem semper preculis habent pretores.
- 7 Pretoriarum actionē quedā reales, quadam personales dicuntur.
- 8 Pretoria actiones alie sunt rei persecutoria, alie pœna tantum.

& Orosius in l. i. de officio pretor. n. 13. Fuitque valde necessarium, pretores ius, & actiones dare, quia cum pretor præiudicaret aliquod negotium emergens, pro quo actio data non erat à Iureconsultis æquitate suadente disponebat, & actionem præstabat, semper enim pretor preculis equitatem habebat, ut probatur in l. quod si Ephesi §. fin. ff. de eo quod certo loco, & explicat Gomecius, num. 22. & l. 1. n. 26 in d. §. sed ista. Et qualiter differat pretoria à civilibus, diximus supra in cap. 1. in princip. circa finem. Et harum actionū pretoriarum quasdam esse reales, & quasdam personales dixit Iustinianus in d. §. sed ista, & quasdam esse personales rei persecutorias pœne tantum, dixit in §. in persona iuncto. §. pœnales, in l. tit. de actionib. De quibus omnibus ordinatim, & resolutivè pro iuvenum instructione à nobis erit dicendum in sequentibus resolutionibus, inchoando ab actionibus pretorij realibus.

Ex §. Primo.

SUMMARIA.

Cap. 2. De nonnullis actionibus pretorij.

Xemplo Iustiniani habemus egimus de quibusdam actionibus à iure civili inductis pro illa secundà diuisione, quā fecit in §. sed ista, in l. i. de actionibus. Vnde cōtinuando prædictā diuisionē opportune agendum erit in præfenti de actionibus pretorij, quæ ideo pretoria appellantur, quia à pretore comparatæ fuerunt. Tanta enim fuit pretoris auctoritas, quod iura, & actiones dare posset, ut probatur in l. 2. §. eo tempore, ff. de origine iuris, & in §. pretorij, in l. i. de iure natur. quod ius honorariū appellabatur, & actiones honorariæ: quia pretores gerebant magistratum honorabilem, ut probatur in d. §. pretorum, & in l. i. in honorariis, ff. de actionib. & obligatio. resoluunt Fortunius Garcia in l. iuris gentium, §. pretor ait, num. 3. & 4. ff. de pact.

- 1 **P**ubliciana sic fuit denominata, eo quod à Publicio fuerit inducta.
- 2 Actio Publiciana ei competit, qui nondum est dominus effectus.
- 3 Habilis titulus, & iustus ad domini translationem requiritur, ut actio Publiciana cōpetere possit.
- 4 Si à pupillo, vel furioso quis rem habeat, Publicianam incendere non poterit.
- 5 Qui emit à minore bona fide existimans maiore esse, utri potest Publiciana.
- 6 Qui emit à furioso, quem sana mētis esse existimat, Publicianam habet.
- 7 Intelligitur verè ex in l. 2. §. si à pupillo

Publiciana sic fuit denominata, eo quod à Publicio fuerit inducta. Actio Publiciana ei competit, qui nondum est dominus effectus. Habilis titulus, & iustus ad domini translationem requiritur, ut actio Publiciana cōpetere possit. Si à pupillo, vel furioso quis rem habeat, Publicianam incendere non poterit. Qui emit à minore bona fide existimans maiore esse, utri potest Publiciana. Qui emit à furioso, quem sana mētis esse existimat, Publicianam habet. Intelligitur verè ex in l. 2. §. si à pupillo

pillo, ff. pro emptore, & intellectus
aliorum reuocantur.

8 Qui a furioso, quæ sunt meris credi
dit esse rem cuius attendat ei veri
tate, publicianam non intendit.

9 Emens a furioso, credens eum inum
bracæ quietis, estimatione, & opi
nione considerata, publicianam
habere potest.

10 Res ex titulo pignoris præcarij, aut
commodati decemtis non posuit
publicianam exercere.

11 Officiu iudicis competit de centra
tionibus ad rerum restitutionem.

12 Non dominus debet esse is, qui pu
blicianam intendit.

13 Per traditionem a vero domino fa
ctam iur. genus domini acqui
rimus.

14 Quod nostrum est non potest amplius
per usucapionem nostrum effici.

15 Ibi cessat publiciana ubi usuca
pio locum habere non potest.

16 Vtilis dominus non publiciana, sed
rei vindicatione agit.

17 Publiciana intendens probare de
bet titulum, & traditionem rei.

18 Solo iuramento proprio probantur,
quæ in conscientia consistunt.

19 Ex iusto titulo resultat bona fides

20 Traditionis tempore bona fides ha
bere debet actor, ut publiciana
in iudicio deducatur.

21 Duobus temporibus requiritur in
emptoris contractu bona fides
ab emptore.

22 Actor in libello publiciana petere
debet, quod re ad se pertinere iure
domini, vel quasi declaratur.

23 Dicere debet in libello publiciana,

actor, aduersarius, aut possidere;
aut dolo possidere desisse.

24 Publiciana non potest contra ritulo
possidentem competere.

25 Libellus in actione publiciana
Hispana lingua confectus.

§. 6. De actione publiciana rea
li, pratoria.

Publiciana actio sic ap
pellatur, quia à Publi
cio prætoris primo fuit
in alio proposta: com
petitque habenti à non
domino ex iusto titu
lo, rem non dum visu

captam, si eius possessionem aliquo mo
do amisit, ut probat text. in §. namque si
eius institut. de actio. & in l. 1. ff. de Publi.
& tradit gloss. in cap. Abbate sane, verbo,
domini, de re iud. lib. 6. De qua actione
vitra DD. in prædictis locis tractant Inno
cent. & Panor. n. 8. & alij in cap. de eâ
suetudine. Et ad hoc ut alicui competat hæc

actio requiruntur sequentia. Primo, quod
actor habuerit rem illam ex titulo iusto, &
habili ad transferendum dominium, siue
lucratiuo, siue oneroso, ut probatur in d.
§. namque; si cuius ibi ex iusta causa, & in l. eâ
qui, §. 1. & in l. quæcunque, ff. de Public.

4 Quo fit, quod qui re habuit à furioso, vel à
pupillo sine autoritate tutoris non habe
bit Publicianam, ut in d. l. quæcunque, §.
fin. in ff. & in l. 2. §. si à pupillo, ff. pro em
ptore. Ceterum qui à minore emit, credet
esse maiorem, habebit Publicianam, iux
ta textum in l. 2. §. si à pupillo, ff. pro em
ptore, quia iustissimus error, de quo ibi,
causat bonam fidem, & ita usucapionem,
& Publicianam. Nam ibi magis attendi
tur eximatio emptoris, quam rei veritas.

Et ita in dicto §. si à pupillo, legendum
est (ut hic plus non sit in re, quam in exi
miatione) quemadmodum optime aduer
tit gloss. ibi, verb. in re, tametsi aliter intel
ligat Dusa. in additio. ad Pand. Flor. & non
aduerstat Canon. lib. 3. commentar. capit.
17. nume. 2. Pari modo qui à furioso emit
credet esse sane mentis, habebit Publici
iuxta textum in dict. l. eum qui, in princ.

6

Cui resolutioni non obstat tex. in dict. c. si a pupillo, in fin. Nam reiecto intellectu finali, glo. in dict. l. cum qui, et communiter accipitur, ex Fulg. glo. & Cumano in d. §. si pupillo, quia diuinat, dicendum est, quod quando attenditur rei veritas contra-
 7. ctus non valet: at ille non debet aliquem
 8. producere effectum, l. 4. §. cōdemnatum, ff. de re iudicat. l. non potuit, §. non quauis, ff. de contra tabulas, & per consequens nec vfucapionem, neque euictionis actionem, nec Publicianam, nec accessionem possessionem, vt text. in §. si a pupillo, in fine, inquit. Quando vero attenditur existimatio, & bona fides emptoris, tunc gratia
 9. utilitatis, quia communis error ius facit, vt in l. Barbaricus, ff. de officio pratoris, bona fides, & vfucapio, & Publiciana produ-
 10. citur. Et hoc discrimen inter rei veritatem, & existimationem voluit constitue-
 11. re Iureconsultus in dicto §. si a pupillo, di-
 12. cens, quod utilitatis gratia vfucapio proce-
 13. dat, licet emptio non valeat, vt ita magis attendatur existimatio emptoris, & eius bona fides, quam rei veritas. Fide-
 14. etiam ex suprā dicta resolutione, quod qui habuit rem ex titulo pignoris praeiarii, vel commodati Publicianam non habet, quia non sunt tituli habiles ad translationem domini, vt in dicta l. quaecunque, & 7. datur tamen ei officium iudicis ad restitu-
 15. tionem, vt in l. & non tantum, & ibi glo. ff. de petitione hereditatis, verbo, Non facile. Secundo requiritur, quod res fuerit tradita auctori a non domino, vt in l. 1. ff. de Publiciana. Nam si tradita fuisset a vero domino translatum fuisset domi-
 16. nium in auctorem, vt in l. traditionibus, C. de pactis, & ita cessaret vfucapio, vt in l. sequitur, §. lani, ff. de vfucapionibus, & per consequens non daretur Publiciana, vt in dicta l. cum qui, in principio, & tra-
 17. dunt Romanus, Alexander, & Ias. in l. rem quae nobis, ff. de acquirenda posses-
 18. sione, & Ias. in dicto §. namque sicut, nu-
 19. mero 17. Quo fit, quod si auctor rem iam praescripisset non posset agere Publici-
 20. nam, cum iam dominus rei effectus esset, vt probatur in dicto §. namque sicut, ibi, nec dum dominus, & in dicta l. 1. ff. de Publi-
 21. ciana. Fit etiam habentem utile dominium non posse agere Publicianam, sed reuendica-
 22. tionem, vt in l. 1. ff. si ager veigialis. Non ta-
 23. men requiritur, quod auctor probet rem si-
 24. bi traditam esse a non domino, sed tunc dicere debet se titulum, & bonam fidem

habere, & rem sibi traditam fuisse: tene-
 25. turque probare titulum habilem, & tradi-
 26. tionem, non tamen bonam fidem, cum in
 27. intellectu, & conscientia consistat. Et quae
 28. in conscientia consistunt per nostram sim-
 29. plicem assertionem cum iuramento proba-
 30. bantur secundum glo. magnam in dict. §. namque sicut, & glo. in cap. significasti, & de homicidio, verb. si est ita. Ex titulo nam-
 31. que habili bona fides resultat, vt probatur
 32. in l. penult. C. de euictionibus, & in cap. si diligenti, de praescriptionibus, & tradit
 33. Couar. in regula possessor, 2. par. §. 8. n. 2.
 34. Tercio requiritur, quod auctor habuerit bo-
 35. nam fidem tempore traditionis rei sibi fa-
 36. cta, quantum venditor malam habuerit, vt
 37. in dict. l. cum qui, §. praeor, & notat gl. in
 38. dict. cap. Abbate sane, verbo, dominum. In
 39. contractibus enim emptionis, & venditio-
 40. nis bona fides requiritur tempore contra-
 41. ctus, & traditionis rei, vt firmat glo. in dicto
 42. §. praeor, nec mala fides tradentis noc-
 43. ebit accipienti, vt probat text. in dicto §. praeor, & resolut Couar. in dicta re-
 44. gul. possessor, 2. par. §. 11. num. 6. Nec re-
 45. quiritur, quod auctor in libello dicat se ere-
 46. didisse venditorem non esse dominum il-
 47. lius rei, tempore, quod sibi eam vendidit
 48. secundum Fabrum, & communiter om-
 49. nes ex Couar. in dict. §. 1. r. num. 6. quid-
 50. quid gloss. magna recepta a Iassone ibi nu-
 51. mero 8. in dict. §. namque sicut dicat. Quar-
 52. to requiritur, quod auctor in libello petat
 53. declarari rem sibi pertinere iure domini, vel
 54. quasi secundum gloss. in dict. cap. Ab-
 55. bate sane, verbo, dominum, & omnes commu-
 56. niter ex Iassone in dict. §. namque sicut, nu-
 57. mero 70. Vltimo requiritur, quod auctor in
 58. libello dicat aduersarium possidere, vel do-
 59. lo de hisse possidere, secundum gloss. mag-
 60. nam, in dict. §. namque sicut. Est tamen ad-
 61. uertendum, quod licet reuendicatio com-
 62. petat contra titulum possidentem, vt in l. offi-
 63. cium in fine, ff. de reuendicatione. Publi-
 64. ciana tamen non datur contra titulum
 65. possidentem, vt in l. siue autem, §. si duo-
 66. bus, ff. de Publiciana, quod accipienda erit,
 67. iuxta gloss. magnam, ibi. Et est ratio, quia
 68. quando aliquis possidet cum titulo, habet
 69. duo, titulum, & possessionem: ac ideo
 70. nimirum si excludat agentem Publici-
 71. cianam, habentem solummodo titulum, se-
 72. cundum Bartolum, & omnes ex Iassone
 73. in dict. §. namque sicut, numero 19. Et libellus
 74. in hac Publiciana erit concipiendus forma
 75. sequenti.

Libel-

Libellus in actione Publiciana.

Fulano pareço ante V. m. y pongo demanda à fulano, y digo que asseri que yo compre vnas casas de fulano, que son en este lugar à tal parte, de que son linder on tales, por precio de mil ducados, los quales le pague, y el me entregò las dichas casas. Y al tiempo que se celebrò la dicha venta, el dicho fulano vendedor era auido y tenido por señor de las dichas casas, y como tal las tenia, y poseya, y alquilaua, y lleuaua los alquileres della. Y despues que el me las entregò, y yo con el dicho titulo, y buena fe, y aprehendi la possession de ellas, he decaydo de la dicha possession, y tiene y posee el dicho aduerso las dichas casas, sin titulo ni causa que bastante sea. Y aunque por mi ha sido pedido y requerido muchas y diuersas vezes à que me las de, buelua, entregue, y restituya con los frutos y rentas que ha gozado, y con los daños, y menoscabos que tienen, no lo ha querido, ni quiere hazer sin pleyto. Porque pido à V. m. que auida mi relacion por verdadera, en la parte que baste para el vencimiento desta causa, y por expreso otro mas, o mejor pedimiento, que necessario sea por la sentencia, que en tal caso lugar àya, del dicho aduerso me haga entero cumplimiento de justicia, declarando pertenecerme las dichas casas, in re dominij, vel quasi, y condenando al dicho aduerso, à que me las de, buelua, entregue, y restituya, libres, y desembargadas, con mas los frutos, y alquileres que han rentado y podo rentar en tantos años que ha que las tiene, y los que rentaren hasta la real entrega, que estimo en cada vn año en tantas mil marauedis, con mas los daños y menoscabos que las dichas casas tienen despues que vinieron à su poder, que estimo en tantas mil marauedis. Saluo en todo la judicial cassacion de V. m. sobre que pido justicia, y costas, y el oficio de V. m. ployto. Y jufo, &c.

Ex §. Secundo.

SUMMARIA.

Rescissoria actio contraria est Publiciana.

Ec tantum ei, qui dominij habet, competit actio rescissoria.

Rescissoria actio ei competit, qui necessaria non voluntaria absentia ab

suit ad rem propriam ab alio, rescissoria actio vendicandam.

Actio rescissoria hereditibus absentis datur.

Quoties equum praeori visum fuerit restitutione alicui dari, rescissoria actio accommodatur.

Rescissoria actio competit absenti contra praesentem, et e converso.

Absentiarum quinque sunt genera.

8 Et

que quoties prator videbitur æquum esse
 restitutionem dari: veluti si quis non neces-
 sario, sed causa iudiciorum, vel peregrina-
 tionis absentis factus fuerit, vt in l. nec non,
 ff. ex quibus causis maiores. Et datur præ-
 sentem contra absentem, vt probatur in dict.
 §. rursus. Et etiam datur absentem contra præ-
 sentem, vt indicat text. in dict. §. rursus,
 ibi, quod genus actionis, & ibi ex eo no-
 tant Dynus, Bald. Fabri & Miling. num. 3.
 7 Pro cuius cognitione constituendum est
 quinque esse genera absentiarum, vt do-
 cet gloss. magna in l. fin. ff. de restitutione
 in integrum, & notant Iason, num. 1. Go-
 mezium num. 4. Miling. num. 24. & Anto-
 Villo num. 1. in dict. §. rursus. In tribus pri-
 oribus generibus absentiarum laesus absens
 restituitur: in alijs duobus posterioribus
 denegatur restitutio, secundum Bart. &
 alios in dict. l. fin. Ias. nu. 7. & Miling. nu.
 25. vbi supra. Præterea erit constituendū
 secundum DD. communiter, esse duplex
 remedium rescindens & rescissorium. Res-
 cindens est, per quod officio iudicis, vsuca-
 pio, vel laesio rescinditur, & laesus ponitur
 in eo statu, quærat tempore quod laesio
 contigit: tantum enim affert restitutio
 quantum absolute laesio, iuxta text. in l. sed
 et si per prætorem, §. si feriz, & §. sed cum
 11 feriz, & §. quoties, ff. ex quibus causis ma-
 iores. Rescissorium autem est actio rescissoria
 quæ competit rescisso vsucapionis ob-
 staculo ad vendicandam rem vsucaptam,
 secundum gloss. in dict. §. rursus. & Barto-
 lum in l. lib. h. lib. §. sed quod simplici-
 ter, num. 7. & §. ff. ex quibus causis maio-
 res, & Panormitan. in cap. cum ex literis,
 num. 19. de in integrum restitutione. Sed
 12 verior opinio est, vnicum tantum esse re-
 medium scilicet rescissorium, quo vtrum-
 que consequimur, vt optimè aduertit Oto-
 man. in dict. §. rursus, verb. rescissa. Man-
 13 rius lib. 2. actionum, cap. 6. & Brissonius de
 verbo, signifi. verb. rescissa. Et ita in libello
 14 vtrumque petitur, vt praxis hodie obseruat.
 Itaque actio rescissoria duplex est, scilicet
 restitutio, & restitutio. Restitutio
 est, quando à principio nulla actio co-
 petebat alicui, competere tamē, si præsens
 15 fuisset. Et quia per istam absentiam ius il-
 lud amissum restituitur per prætorem, ac ideo
 dicitur in restitutio, quia de nouo à præto-
 re fuit instituta, cum antea non compete-
 ret. De qua est optimum exemplum in l.
 Iulian. §. fin. & in l. si quis Titio, & in
 l. qui stipulatus, ff. ex quibus causis ma-

iores, & in l. quantus, §. si cum essem, ff. ad
 16 Velleianum. Restitutio est, quæ à prin-
 cipio alicui competebat, extincta tamen
 per vsucapionem. Quo casu rescissa vsuca-
 patione propter iussum impeditum, illa
 quæ restituitur, & rescissoria dicitur, pro-
 prius appellari debet restitutio, & de
 hac nos loquimur. Et ad hoc vt alicui com-
 17 petat, requiritur sequentia. Primo, quod in-
 tentor intra quadriennium, vt probatur
 in l. fin. C. de temporibus in integ. & in l.
 18 26. tit. 29. part. 3. Quamuis olim intra an-
 num utilem intentari deberet, vt proba-
 tur in dict. §. rursus, & in l. in honorarijs,
 §. rescissa, ff. de action. & obligat. Et an qua-
 driennium curat à tempore scientie resol-
 uit Couarr. in regula possessor. 3. part. §. 3.
 num. 3. & Rebuffus ad l. Gallias, tit. de re-
 19 stitutione art. 2. gloss. 2. Secundo requiri-
 tur, quod actor in libello dicat se laesum ef-
 20 se, siue propter propriam absentiam, siue
 propter absentiam aduersarij. Qua in re
 aduertendum est, quod quidam datur præ-
 sentem contra absentem non consideratur
 distinctio absentiarum, de quibus in l. fin. ff.
 de restitutione in integrum. Quia tunc so-
 lummodo consideratur, quod præfens non
 habuit quem conuenire posset. Quando
 vero datur absentem contra præsentem, tunc
 distinctio absentiarum consideranda erit
 21 secundum Dynum, Ang. Ias. nu. 6. & Mi-
 sin. num. 21. in dict. §. rursus, vel sufficit,
 quod actor in libello dicat se laesum esse
 propter aliam iustam causam, vt in l. i. ver-
 item si qua, & in dict. l. sed et si per præto-
 rem, §. item inquit, ff. ex quibus causis ma-
 22 iores, & resoluit Couarr. in dict. reg. pos-
 sessor. 4. par. §. 3. num. 2. Tercio requiritur,
 quod actor inpleat officium nobile, iudi-
 cis ad rescissionem laesionis: quia hoc me-
 dum officio iudicis expeditur, non vero
 ius actionis, vt probatur in l. si quis stipu-
 23 latus, ff. ex quibus causis maiores. Nam re-
 stitutio, quæ competit maioribus & equiva-
 rat restitutioni minorum, vt in l. fin. C.
 24 de temporibus in integrum restitut. Sed re-
 stitutio minoris officio iudicis expeditur
 in l. quod si minor §. fin. ff. de minoribus,
 25 & in cap. 2. de offi. iud. Quarto requiritur,
 quod actor in libello petat, quod laesio res-
 cindatur, vt in dict. l. sed et si per prætorem,
 §. si cum feriz, & §. quoties. Quinto requi-
 26 ritur, quod actor hanc actionem proponat
 contra vsucipientem vel præficientem,
 vt in dict. §. rursus, & in d. l. fin. C. de tē-
 poribus in integrum, vel contra tertium posses-

possessionem. Nam cum remedium restitu-
tionis sit in rem scriptum transit in quem
cunque possessionem, ut probatur in l. in
causa, §. interdum, ff. de minoribus. Sex-
to requiritur, quod actor proponat hanc
actionem in euentum vsucapionis rescisse,
ut probatur in dict. §. rursus, ibi, rescissa, &

in l. in honorarijs, ff. de actionibus & obli-
gat. Vltimo requiritur, quod si remedium
rescissorium fuerit reale actor petat se de-
clarari dominum illius rei: si vero fuerit per-
sonale petat quod declaretur debitor em ef-
se sibi obligatum. Et libellus erit concipi-
endus forma sequenti.

Libellus in actione rescissoria.

F Vltimo parezco ante V.m. y pongo demanda à fulano, y digo: Que
el dicho aduerso se ausentò desta ciudad, y estuuò ausente tantos
años, y al tiempo que se ausentò lleuò consigo vna fuente de plara de
bestiones sobredorada, que pesaua táros marcos: la qual era mia pro-
pria. Y agora que ha buelto le he pedido que me de y buelua la dicha
mi fuente, y dize que no està obligado à ello, porque la ha posseydo
tanto tiempo, que bastò para vsucapir, y adquirir el señorio della. Y
pues yo he estado legitimamente impedido por su ausencia de no le
auer podido pedir y demandar hasta agora la dicha mi fuente, y à
los impedidos segun derecho les compete el beneficio de la restitu-
cion, por ende à V.m. pido que de su oficio noble, el qual para ello im-
ploro por la clausula general, siqua mihi iusta causa, por aquella via
que mas aya lugar de derecho me restituya in integrum còtra la dicha
vsucapion, quitando de medio qualquier lapso y transcurso de tiem-
po, que me pueda perjudicar, poniendome en aquel punto y estado
en que estaua antes y al tiempo que el dicho aduerso se ausentò deste
lugar, y hecho esto me declare por señor de la dicha fuète, que conde-
ne al dicho aduerso à que me la de, buelua, entregue y restituya. Y en
lo necessario el officio de V.m. imploro, pido justicia y costas. Y juro
à Dios y à esta cruz que esto no pido de malicia, &c.

Ex §. Tertio.

SUMMARIA.

- 1 **P**ersonalis dicitur actio reuocato-
ria in rem scripta.
- 2 Per reuocatoriam actionem reuocā-
tur, omnia in fraudem creditorū
alienata.
- 3 Prius est in bonis debitoris facien-
da excussio, quam ad reuocatoriam

actionem perueniatur.

4 Quocunque modo debitorum patri-
monia diminuantur reuocatoria
agi potest.

5 Duplex est alienatio, simulata, sci-
licet & in fraudem creditorū sa-
cta.

6 Imaginaria alienatio adeo nullius
est momenti, ut nec iuramento
ualleretur.

7 Alienatio, que in fraudem credi-

- orum sit valida est ipso iure.
- 8 Triplex est actio reuocatoria, scilicet Pauliana, Caluisiana, & Fabiana.
- 9 In fraudem creditorum alienata per Paulianam reuocari debent.
- 10 Si quid in fraudem patroni alienetur per Caluisianam & Fabianam actionem reuocandum est.
- 11 Varijs modis contingit alienatio fraudulenta.
- 12 Actionis reuocatoria materia, & quibus & contra quos, & à quo tempore, & quid in hac actione veniat, traditur remissiue.
- 13 Requisita, ut actio reuocatoria caperetur, connumerantur.
- 14 Intra annum debet reuocatoria intentari, vellem & non continuum.
- 15 Velis annus à tempore scientia currit.
- 16 Per priuam est reuocatoria actio, si titulo lucratiuo fiat fraudulenta alienatio.
- 17 Excusis prius debitoris bonis reuocatoria intentatur.
- 18 Creditorem se probare debet agens reuocatoria actione.
- 19 Tam creditori ex contractu, quàm ex delicto competit actio reuocatoria.
- 20 Creditorem ex obligatione tantum personaliter reuocatoria datur.
- 21 In alienatione rei facta titulo lucratiuo requiritur quod fraus alienantis allegetur, & probetur, ut locus sit reuocatoria.
- 22 Si alienatio facta fuerit titulo oneroso requiritur quod fraus alienantis & recipientis allegetur, & probetur, ut reuocatoria locum habeat.

- 23 Lucratiuus titulus dicitur cum gratis aliquid nobis obuenit.
- 24 Titulus onerosus appellatur quando partes ad inuicem aliquid rependant.
- 25 Si patronus reuocauerit alienata à liberto in eius fraudem pretium emptoribus restituere cogitur.
- 26 Si pretium rei alienata in fraudem extat restituendum est emptori, ut reuocatoria agi possit.
- 27 Contra rem in fraudem alienatam accipientem, vel eius heredem, debet intentari reuocatoria actio.
- 28 Contra fraudatorem alienantem potest aliquando reuocatoria proponi.
- 29 Fructus rei alienata, qui tempore alienationis rei cohærebant, & percepti post licem contestatam possunt per reuocatoriam peti.
- 30 In reuocatoria actione non veniunt fructus percepti inter contestationis licis tempus, & alienationis.
- 31 Libellus in actione reuocatoria Hispano sermone formatus.

§. 3. De actione reuocatoria.

ACTIO reuocatoria à prætoribus inducta est personalis, in rem scripta, secundum scriben-tes, eamque inter reales actiones prætorias Iustinianus immiscuit, in §. item si quis in fraudem instituit. de action. non quod sit reales, sed propter similitudinem quam habet cum præcedenti. Nam sicut per rescriptoriam ususcapio valida rescinditur, ita per

per hanc reuocatoriam traditio rei, in fraudem alicuius facta, quæ valida erat, reuocatur, ita obferuant Mifingerius nu. 12. Mai-
nerius lib. 2. actionum, cap. 6. Competit enim ifta actio reuocatoria quoties debitor fraudulenter alienat bona fua, ita vt parum aut nihil penes fe relinquunt, quod fuis creditoribus fatisficiant, tunc à prætoribus accommodatur actio reuocatoria: qua permittitur creditoribus, vt prius facta ex-
3 cufione in bonis debitoris, ac minus idoneis repertis pro fatisfactione, resciffa, bonorum fraudulosa traditione, ea bona petere, perinde ac fi alienata & tradita non fuiffent, fed femper penes debitores remafiffent, iuxta text. in dict. §. item fi quis in fraudem, & in l. 1. ff. quæ in fraudem creditorum in l. 1. C. de reuocandis his, quæ in fraudem & in l. 7. tit. 15. part. 3. Et
4 ifta actio non modo competit creditoribus quando aliquid alienatum & traditum eft in fraudem eorum à fuo debitore, verum etiam quoties fraudulenter minuitur patri-
monium debitoris, quod multis ex caufis contingere poterit, vt colligitur ex l. 1. cū
2 fequentibus, ff. quæ in fraudem credi. Et pro faciliori explicatione huius actionis
constituendum erit, quod alienatio alia eft fimulata, & imaginaria, & alia eft, quæ fit
in fraudem. Prior eft nulla ipfo iure, vt pro-
batur in l. emptor, iuncta glos. 1. ff. de aqua plu-
6 uia arcenda, & in l. nuda, ff. de contrahenda emptione. Nec iuramento talis alienatio confirmatur, iuxta glos. 1. in l. 3. C. plus valere quod agi quàm quod fimul, quàm
7 testatur communiter receptam Alexand. in l. nemo potest, num. 16. ff. delegatis 1. & Alciat. in cap. cum contingat de iure iurando, & Iafion in §. item fi quis in fraudem,
8 in fine de action. num. 7. Quo in loco nu. 8. refoluit quæ exigantur ad probationem alienationis fimulatae. Posterior vero alienatio quæ in fraudem fit valida eft mero
9 iure: ideo per actionem reuocatoriam rescinditur. Quæ actio triplex eft. Pauliana,
10 Caluifiana, & Fabiana. Prior datur ad reuocandam alienationem in fraudem creditorum, & eft, de qua nos loquimur, & titulus, quæ in fraudem creditorum, & text. in dict. §. item fi quis in fraudem, & in d. l. 1. tit. 15. part. 3. Posteriores vero compe-
11 tunt patronis ad reuocandas res alienatas à liberis fuis in fraudem eorum, vt in l. 1. §. fi pluribus, ff. fi quid in fraud. patro. Ita re-
12 foluant Iafion num. 99. in dict. §. item fi quis in fraudem, & Mainierius lib. 2. actio

11 num. cap. 7. Rurfus constituendum erit, quod varijs modis res alienatur fraudulenter erga multos. Aliquando enim alienatur in fraudem patroni, vt in toto titulo, ff. & C. fi quid in fraud. pet. aliquando in fraudem filij arrogati, vt in l. fin. §. fin. ff. fi quid in fraudem patroni. aliquando in fraudem fisci, vt in l. post contractum, & ibi Bartol. ff. de notationibus, & in l. 2. tit. 4. part. 5. & Anton. Gomez 3. tomo variarum, cap. 14. num. 4. Aliquando alienatur à patre vel à matre in fraudem filiorum, vt in l. 1. C. de inoffic. doti, & in l. 1. C. de inoffic. donat. & tradit Iaf. in d. §. item fi quis in fraudem, num. 1. & Palatius Rubios in repetitione, cap. per vestras, notabili 3. §. 22. num. 14. & dominus Antonius de Padilla, in authent. res quæ num. 24. C. communia delegatis, Courr. in cap. Rainuntius, §. 10. num. 7. de testamentis, Tiraquellus in l. fi vnquam, verb. donatione largitus n. 9. C. de reuocandis donationibus, & Auchenarius de exequendis mandatis Principum, cap. 14. num. 6. Aliquando res alienatur in fraudem creditorum per debitorem, & de ifta alienatione eft noster sermo. Et de omnibus his modis alienationis, agunt Iafion à num. 1. & Mifingerius à num. 2. in dict. §. item fi qui in fraudem. Et huius actionis reuocatoriae materiam (quæ Paulina appellatur) ponit & explicat Mifingerius in dict. §. item fi quis in fraudem à numer. 19. Et quibus competat & contra quos, à quo tempore, & quid in ea veniat, refoluit Mainierius lib. 2. actionum, cap. 9. cū duobus fequentibus. Et ad hoc quod alicui co-
13 petat requiruntur fequentia. Primo, quod actio reuocatoria intetetur, intra annum
14 vtilem, & non continuum, & ita occurrit à tempore fcientiae, iuxta text. in l. 1. & in l. ait prætor in princip. ff. quæ in fraudem creditorum, & in l. 7. tit. 15. part. 3. & tradit Mainierius lib. 2. actionum cap. 10. Quod
15 verum eft quando alienatio facta eft titulo onerofa, nã quando titulo literario, facta effer, perpetua effer actio, vt in dict. l. ait prætor. §. partum, verificat. hæc actio.
16 Secundo requiritur, quod priusquam reuocatoria intetetur excufio fiat in bonis ip-
17 fuis debitoris, & min* idoneis repertis pro fatisfactione, tunc reuocatoria erit intentanda, vt in dict. §. item fi quis in fraudem, & in l. 1. C. de reuocato. his quæ in fraudem cred. Tercio requiritur, qd actio dicat fe re-
18 ditorem effer, & ei aliquid ex illis bonis de-
19 beri, vt in l. 1. ff. quæ in fraudem cred. siue fit credi-

creditor ex contractu, siue ex delicto, ut in
l. si cum fideicommissaria, §. creditores, ff.
qui & a quibus, & in l. 1. tit. ul. fin. partit. 3.
20 Quando requiritur, quod sit creditor ex
obligatione personalitatum, ut in d. l. 7.
nam si ex reali esset competere ei actio
21 realis. Quinto requiritur, quod si alienatio
facta fuerit iusto lucratio, actor dicat de
bitorem alienasse rem in fraudem, & suffi-
22 ceret sola fraus alienandi. Si vero facta fue-
rit iusta, non solo actor debet dicere utru-
que, sed et alienante. Recipiente in frau-
dem fecisse. Alioquin enim si recipiens
non fuisset particeps fraudis, licet actor ces-
saret, secundum glo. in d. §. item si quis in
fraudem, verb. in fraudem, recepta ex l. si
ibi nu. 27. & Milingerio nu. 35. Et titulus
23 lucrativus dicitur cum aliquid nobis gratis
obuenit, ut puta ex donatione, vel legato.
24 Titulus non profus est quando non gratis,
sed vicisim aliquid rependimus, ut puta, in
exceptione, promissione, & similibus. Ita
explicat l. si iud. §. item si quis nu. 28. ubi
idem l. si Milinger. num. 30. resoluunt,
qualiter fraus presumitur, & probetur. Sex-
to requiritur, quod in casibus, in quibus
25 creditor tenetur restituere pretium empto-
ri, ut in patrono reuocante alienationem
liberti, ut in l. 1. §. si quis in fraudem, ff. si

quis in fraude patro. Et in casu quando em-
ptor erat minor, quod non tenetur, nisi in
quantum factus fuit locupletior. Et in tale
prætor. §. si quis particeps, verb. aut præ-
tor. & in l. qui autem, §. si quid cum pupil-
lo, ff. quæ in fraud. cred. & in l. 7. tit. 1. §. par.
5. Et in casu quo pretium extaret, ut in l.
ex his, §. quæ in fronte cred. Tunc in his
casibus actor debet prius offerre pretium,
iuxta text. in l. singularis, & in l. Iulian. §.
offerri, ff. de actionibus empti. Septimo re-
27 quiritur, quod actor hanc actionem propo-
nat contra accipientem rem alienatam, vel con-
tra eius heredem, & aliquando contra ipsum
28 fraudatorem alienantem, ut in l. fin. §. si nulli
quæ in fraud. cred. quod intelligendū est
iuxta glo. in d. §. item si quis in fraud. Vi-
29 timo requiritur, quod actor petat fructus
rei, qui tempore alienationis cohererebant ter-
re, & partus ancille, quæ prægnans aliena-
ta fuit, fructus perceptos post litē contesta-
30 ta. Fructus vero, qui inter tempus alienatio-
nis & contestationis fuerunt percepti, res-
tui non debent, ut probatur in l. si fraudat-
tor, §. si procurator, verb. non solum, ff. quæ
in fraud. cred. & in l. penult. tit. fin. part. 3.
& explicat Mainierius lib. 2. actionum cap.
1. Libellusque in actione reuocatoria cō-
cipiendus erit forma sequenti.

Libellus in actione reuocatoria.

31 **F**ulano parezco ante v.m. y pongo demanda à fulano, y digo que
es así, que fulano vezino de tal lugar: me está obligado à dar y pa-
gar cien ducados de vn esclauo que le vendi. Y sabiendo el dicho fu-
lano que me deuia los dichos cien ducados, y que no tenía otros bie-
nes de que me pagar sino era vna huerta en tal parte de tales linde-
ros, con dolo y malicia, y para defraudar me à mi, y que no huuiesse
bienes de que podiesse ser pagado de mi deuda, vendio la dicha huer-
ta al dicho aduerso, y se la dio y entregò, y el la tiene y posee, y la com-
prò sabiendo y entendiendo que el dicho fulano la vendia y enage-
naua por defraudar me à mi. Y aunque tengo hecha execucion en la
persona y bienes del dicho fulano mi deudor por los dichos cien du-
cados, no tiene bienes de que yo sea pagado y enterado de mi deu-
da, como consta de este processo executiuo, autos, y sentencias, de que
ante v.m. hago presentacion con la solenidad y juramento, &c. Y así
fiel dicho aduerso como tenedor de la dicha huerta está obligado à
restituirme la dicha huerta: pues la comprò sabiendo que se vendia
para

para efecto de que no huuiesse bienes de que yo fuesse pagado, y aun que por mi muchas vezes ha sido requerido, que assi lo haga, no lo ha querido ni quiere hazer sin pleyto. Porque pido à v. m. que auida mi relacion por verdadera, en la parte que baste para el vencimiento desta causa del sobre dicho, me haga entero cumplimiento de justicia, y por su sentencia, que en tal caso lugar aya reuoque y rescinda la dicha enagenacion y entrega de la dicha huerta, y la ponga en aquel punto y estado que estaua antes que se otorgasse. Y como si la dicha huerta estuuiera en poder del dicho fulano mi deudor, y entre gue sus bienes, mande mejorar la dicha execucion, y llevar à deuido efecto la dicha su sentencia en la dicha huerta y en los frutos della pendientes al tiempo de la dicha venta y entrega, y en los que de aqui adelante cayeren y se cogieren hasta la real entrega, y restitucion, que estimo cada año en tantas mil marauedis: y me mande meter en la possession de todo ello para que sea enteramente pagado de la dicha deuda y costas, sobre que pido justicia y el oficio de v. m. imploro, y las costas protesto. Y juro en forma de derecho, que los dichos cien ducados me son devidos, y no pagados, y que esta demanda nopongo de malicia, &c.

Ex §. (Quarto.)

Sum pignus appellatur.

1 Tacitum pignus appellatur, id, quod à lege absque partium conuentione inducitur.

SUMMARIA.

8 Inuecta & illata sunt tacite hypothecata.

1 *S*eruiiana actio à prætoribus inducitur, ut competat pro rebus coloni in fundo illatis, & inuectis, nec non pro fundi pensione.

9 Fructus fundi locati censentur pro pensione tacite pignoriati.

2 *Q*uasi Seruiiana competit omnibus creditoribus ad pignora pro sequenda.

10 Si tradatur res pignoriata tunc temporis pignus dicitur, sin minus hypotheca appellabitur.

3 Pignus aliud est prætorium, aliud iudiciale, aliudque conuentionale.

11 Pignus passim pro hypotheca usurpatur & e conuerso.

4 Conuentionale pignus conuentione contrahitur.

12 Ex pignore tradito duplex actio oritur pignoratitia, scilicet, directa, & contraria.

5 Conuentionale pignus aliud est expressum aliud tacitum.

13 Actio pignoratitia directa, debitori ad pignus recuperandum competit.

6 Quando expressis verbis de pignore est inter partes conuentio, expref-

14 Si creditor aduersus debitorem age-
re ex-

- re expediat contraria pignoratitia actio accommodatur.
- 15 Tam diu Etā quam contraria pignoratitia actio inter bonæ fidei actiones connumeratur.
- 16 Seruiana actio competit creditori ad persequenda omnia inuecta, et illata in fundo pro pensione tacite hypothecata.
- 17 Interdictum Saluianum datur a praetore pro persequendis colonatibus.
- 18 Inter se differunt Seruiana actio, et Saluianum interdictum.
- 19 Qui seruiana proponit necesse habet rem in bonis pignorantis tempore obligationis fuisse, probare.
- 20 Ut creditor in Saluiano interdicto obtineat sufficit probare rem possedisse debitorem tempore obligationis.
- 21 Seruiana actio contra quemlibet possessorem datur.
- 22 Cautus est Saluiano interdicto ex perini, quam Seruiana actione.
- 23 In fundo rustico res illata ita demum erit obligata, si dominus fundi eas cognouerit, et inuectas resciuerit.
- 24 Non requiritur domini scientia, ut res inquilini sint obligatae.
- 25 Colonus est qui praedium rusticum conduxit.
- 26 Qui in ciuitate urbanum praedium conducit inquilinus appellatur.
- 27 Nemo rem conductam alicui loco re prohibetur.
- 28 Res illata a secundo conductore in praedio urbano tacite videtur etiam domino pignori dari.
- 29 Res in praedio rustico a secundo co-

- ductore inuecta non sunt domino obligatae.
- 30 In actione Seruiana libellus non est necessarius.
- 31 In Seruiana actione summarie, capris statim pignoribus iudice procedunt.
- 32 Ut hypothecaria cooperat actio creditori obligatam sibi rem esse oportet.
- 33 Si creditor agat Seruiana contra debitorem pignus possidere, sufficit probare tempore obligationis, debitorem rem possedisse.
- 34 Rem in bonis debitoris fuisse tempore obligationis probare tenetur Seruianam intendens.
- 35 Excuso prius principali debitore deuenitur prius ad tertios pignori possesores.
- 36 Antiquiore iure in electione creditoris erat vel personali, vel hypothecaria actione experiri.
- 37 Si pactum de non alienando pignori fiat a creditore, etiam non excusso principali, potest deuenire ad tertios possessores.
- 38 Quando tertius est possessor praedij, super quo annus redditus est constitutus, etiam non excusso principali potest ad ipsum perueniri.
- 39 Excuso debitoris principalis, circa tertio possessore fieri debet.
- 40 Pecunia omnis solata esse debet ut pignoratitia directio locum habeat.
- 41 Sufficit litpendente pecunia solui, ut procedat pignoratitia.
- 42 Libellus in actione hypothecaria Hispanice compositus.
- 43 Libellus in actione pignoratitia dire-

Et Hispana lingua consecutus.
 44 *Libellus in actione pignoratitia contra debitorem.*

**Ex §. Quarto. De actione
 Seruiana, Hypothecaria,
 Pignoratitia, Directa
 & contraria.**

DVæ aliz actiones reales à prætoribus fuerunt inuenta, quarum prior pro persequendis rebus coloni, vel inquilini pro mercede, vel pensione obligatis domino prædij specialiter conceditur. Seruianaque appellatur, & eius distinctionem, & naturam optime explicant Masingerius numer. 92. & Otomanus verbo de rebus coloni, in §. item Seruiana institut. de action. Posterior vero omnibus alijs creditoribus conceditur ad pignora, hypothecarum persequendas, & quasi seruiana, vel hypothecaria nuncupatur. Cuius distinctionem explicant. Mainerius libro secundo actionum, capit. 12. Masingerius numer. 33. & Otomanus verbo, crediti foris pignora. in dicto §. item Seruiana, & pro harum actionum perfecta cognitio ne constituendum erit, quod pignus, aliud est prætorium, aliud iudiciale, & aliud conuentionale, & vultum quodque explicat gl. in l. 1. in princip. verbo, traditum, ff. de pignoratitia actione, lazo, & Masingerius numero 2. in dicto §. item Seruiana, in hisce vero actionibus intelligitur de pignore conuentionali, & est illud quod ex conuentione partium descendit, duplex, quod est expressum, & tacitum. Expressum dicitur, quando verbis expressis inter partes de pignore conuenit. Tacitum vero, quando tacita partium conuentione, legisque sitatione contrahitur, ut accidit in rebus inuestitis, & illatis in fundo, vel domo à conductore, vel inquilino, quæ tacite censentur obligatæ pro mercede, vel pensione fundi, vel domus ut probatur in dicto §. item Seruiana. Idemque accidit in fructibus fundi locati, ut probatur in l. in prædij, ff. in quibus causis pignus, vel hypotheca tacite contra, & in l. quæmus, C. in quibus causis pignus, tacite contra. Quinimo potest dominus fundi fructus retinere pro pensione, & prohibere, ne colonus ex-

portet, secundum Baldum in l. xde, C. de locato, num. 1. in fine. Nec conductor facit suos nisi soluta pensione, secundum eundem Baldum in l. 2. C. de rerum permuta. per textum in l. si seruus, §. lo cati, ff. de furis. Cautius tamẽ erit, quod dominus fundi in contractu locationis retineat sibi dominium fructuum, quousque satisfiat depensione, & ita erit præferendus in solutione suæ pensionis ex fructibus fundi, etiam perceptis reliquis creditoribus anterioribus conductoris. Et hanc cautelam menti tene, & ea vtere, quando casus occurrerit. Et eam probat Cæpola in cautela 124. numero 2. Ne gusantius tractatu de pignoribus 4. parte, membro vnicò à numero 33. & in 5. par. membro 1. numero 17. & 18. & Couarr. libro 1. Variarum, cap. 7. num. 3. in fin. Contrahitur etiam pignus tacitum in alijs casibus congeñis à Mainerio libro 2. actionum capit. 16. & pro isto pignore tacito actio Seruiana competit. Rufus, conuentionale pignus distinguitur in pignus, quod nullo consensu partium contrahitur, ut in l. contrahitur, ff. de pignoratitia actione. Et tunc hypotheca dicitur, aut in pignus, quod re ipsa, id est per traditionem contrahitur, & tunc proprie pignus dicitur, ut probatur in dicto §. item Seruiana, & in l. si re alienam, §. 1. ff. de pignoratitia actione. & tradit Alciatus in l. plebs, §. pignus, ff. de verborum significatione. Cōueniens in practica questione. capite 13. numero 7. versic. ex quibus, & Mainerius in d. capit. 16. Constituendum etiam erit, quod licet nomen pignoris, & hypothecæ passim in iure confundantur, & promiscue accipiuntur, ut probatur in l. 2. C. quæ res pignori obligat. post. & in d. §. item Seruiana, tamen in hoc differunt, quod pignus proprie dicitur, quando res mobilis traditur creditori, ut in dicto §. item Seruiana, & in dicta l. si rem alienam, §. 1. Et tunc ex eo duplex oritur actio, pignoratitia directa. & pignoratitia contraria. Directa competit debitori aduersus creditorem soluto debito, ut pignus sibi reddatur, ut probatur in §. finali. Quibus mod. recontrahit. obligat. 14 Contraria vero competit creditori aduersus debitorem, quando malitiose in pignore versatus fuit, dando onerosum pro auro creditori, & per eam debitor compellitur ad dandum aliud pignus, ut probatur in l. prima in fine, & in l. si rem alienam, in principio, & in l. si quis in pignore, §. finali, ff. de pignoratitia actione.

nor. actio. Et utraque directa, & contraria est bona fidei, ut probatur in §. actionum, instituta de action. Hypotheca vero proprie dicitur quando solo consensu paritum contrahitur absque traditione, & ad res immobiles spectat, & ex eo oritur actio hypothecaria, quæ quasi seruiana dicitur, quando expressa conuentione paritum contrahitur, ut in d. §. item Seruiana, & in d. l. si rem alienam, §. 1. Ex quibus sic constitutis constat, quod actio Seruiana specialiter competit creditoribus ad persequendas res colonis, vel inquilinis inmetas, & illatas in fundo, vel domo, quæ tacite censentur obligatæ pro mercede, vel pensione. Et in hac specie fuit aliud remedium inuentum à Prætoribus, scilicet, interdictum Saluianum. Differunt tamen inter se, quia actio Seruiana est realis, & datur ad perfectionem rei pignoratæ, & actor tenetur probare, & docere de dominio debitoris. Saluianum vero interdictum est possessoriū, & intentatur ad adipiscendam possessionem rerum pignoratium, ut probatur in §. sequens, versic. interdictum, institut. de interdictis, & in eo sufficit, quod actor probet debitorem possedisse rem tempore obligationis contractæ, secundum glossam in dicto §. item Seruiana, verbo, quasi receptam communiter ex Iafone, ibi, num. 92. Rursus Seruiana datur aduersus quem cuiusque possessor rem, ut in l. Paulus, §. si, ff. quibus modis pignus tacite, & in l. 2. C. si vnus ex pluribus, aliis differentiis cumulant Mainierius lib. 2. actionum, cap. 12. & Mifingerius in dicto §. item Seruiana, num. 41. Resoluentes, cautius esse in hac specie, actorem intendere interdictum Saluianum. Et est aduertendum, quod res colonis inuedat, & inductæ in fundo sunt obligatæ pro pensione, & mercede, quando expressa conuentione id cautum fuit, vel domino sciente fuerunt tibi illatæ, alioquin minime. Inuectæ verò ab inquilino semper sunt tacite obligatæ, siue dominus scierit, siue ignorauerit, ut probatur in l. certi iuris, C. de locato. Et colonus, & inquilinus differunt in hoc, quod colonus est qui pradium rusticum, siue in ciuitate, siue in villa condixit inquilinus verò, qui pradium vrbianum, siue in villa, siue in ciuitate, ut probatur in l. pignoris, 37. ff. de acquirenda possessione. Ita communiter omnes resoluunt ex Iafone num. 25. Mifingerius numero 5. in d. §. item Seruiana, & Mainierius lib. 2. actionum, cap. 12. contra glossam.

in dicto §. item Seruiana, verbo, colonis. 27 Quinimo si primus condutor locauerit alteri, quod facere potest, iuxta textum in l. nemo, C. de locato, & notat Antonius Gomez 3. tomo variarum, cap. 3. num. 1. r. res illatæ à secundo conductore in pradio vrbano censentur tacite obligatæ domino per textum in l. solutum, §. solutum, ff. de pignorat. actione, sic intelligendum secundum glossam ibi in r. solutione. At vero res illatæ à secundo conductore in pradio rustico non censentur obligatæ domino, iuxta textum in l. si in lege, §. si colonus, ff. locati, quæ iurata componit glossa in d. §. solutum, in r. solutione, quam probant ibi Bart. & communiter omnes ex Iafone in dict. §. item Seruiana, numero 34. & Conano libro 4. Commentariorum, cap. 16. num. 5. 30 tamen si Mainierius lib. 2. actionum, cap. 12. contendat neutro casu res illatæ à secundo conductore esse obligatas domino primo locatori. In ista tamen actione Seruiana libellus, iuxta communem stylium non est necessarius, quia iudices procedunt summarie, capitis pignoribus ad eorum venditionem. Et ad hoc ut alicui competant reliquæ actiones, scilicet, hypothecaria, quæ quasi Seruiana dicitur, & directa pignoratitia, & contraria pignoratitia, de quibus supra egimus, requiruntur sequentia. Primo, quod actor doceat de iure suo, & probet, rem sibi esse obligatam, cum sit fundamentum suæ intentionis, iuxta textum in l. actor quod asseuerat, C. de probationibus. Secundo requiritur, quod si agat contra debitorem possidentem rem sibi obligatam, teneatur probare, debitorem rem illam non solum possidere, verum etiam possedisse tempore obligationis: quo casu sufficeret probare solum possessionem absque dominio, ut probatur in l. inter, §. 1. ff. de pignoribus, & in l. si cum venditor, in principio, ff. de euictionibus. & resoluit Mifingerius in dicto §. item Seruiana, numero 49. asserens, cautius esse etiam in hac specie actorem allegare debitorem dominum esse pignoris, vel saltem in bonis eius esse. 34 Cæterum quando actor agit contra tertium possessorem rei pignoratæ probare debet, quod tempore obligationis debitor erat dominus illius rei, vel saltem, quod res erat in bonis eius, iuxta textum in l. & quæ nondum, §. 1. & in l. si superstitus, ff. de pignoribus, & notat Mifingerius ubi supra, numero 49. Tercio requiritur, quod quando actor agat contra tertium possessorem, prius

excusio nem faciat in bonis ipsius debito-
ris principalis, & minus idoneis repertis:
tunc agat contra tertium possessorem iux-
ta textum in authent. hoc si debitor, C. de
pignoris, & in authent. sed hodie, C. de
actionib. & obligat. & in l. 14. tit. 13. part. 5.
& notat Maior. lib. 2. actionib. cap. 18. Per
36 quæ iura contrahuntur iura antiqua, quibus
electio dabatur creditori, vel agenti contra
principalem actione personali, vel con-
tra tertium possessorem hypothecaria, vt
dicebatur in l. distictis, C. de pignoris.
Quæ iura sunt iam correctæ per prædictas
authent. Quibus non refragatur text. in au-
then. de litigiosis, §. ad hoc autem, colla-
tione §. nam debet intelligi secundum glo.
ubi, vel dic. secundum Ioannem in d. au-
then. hoc si debitor, communiter recepta,
ex Saliceto ibi, num. 2. & Fano de pigno-
ribus, §. par. membro. 1. num. 17. Quod ta-
men intelligendum est, nisi appositum es-
set pactum de non alienando rem hypo-
thecæ obligatam. Nam, tunc nulla facta
37 excusio poterit tertius possessor contine-

niri, vt docet Rodericus Suárez in l. post
rem iudic. in declaratio. l. Reg. limit. 1. nu.
19. receptus à Couar. lib. 3. var. c. 7. num. 6.
38 vbi aliter limitat d. authent. hoc si debitor,
scilicet, quando tertius possessor esset præ-
dij, super quo annuus redditus esset con-
stitutus, vt in celsibus apud Hispanos quo-
tidie fit. Et de isto articulo est videndus no-
39 tissimè Petrus de Salazar in tit. de vsu, &
consuetudine, cap. 11. num. 62. & 63. Et
est aduertendū, quod prædicta excusio fi-
ci debet citato illo tertio possessore, vt re-
40 soluit Ias. in §. item si quis in fraudem, n.
84. & ibi Gometius num. 38. in ff. de actio-
nib. Vltimo requiritur, quod si debitor ag-
gat pignoratitia contraria contra credito-
rem ad reddendum sibi pignus, ante om-
nia debet soluere debitum, iuxta textum
in d. l. 1. §. aliena, §. omnis, ff. de pignor. act.
sufficere tamen, quod lite pendente solu-
ret, quæuis à principio quando intentauit
42 actionem non soluisset, vt in d. l. si rem
alienam, §. fin. Et libelli in his actionibus
erunt concipiendi forma sequenti.

Libellus in actione hypothecaria.

F Vltimo vezino de tal parte, parezco ante V. merced, y pongo de-
manda à fulano, y contando el caso, digo, que yo le presté duzien-
tos ducados por le hazer buena obra. Y para seguridad de la dicha
deuda me hypothecò vnas tierras que son à tal parte, que han por
linderos, &c. Las quales tierras al tiempo, y sazón que me las hypo-
thecò, las tenía, y poseyera por suyas, y como suyas, y estauá entre otros
biénes, y labrandolas, y desfrutandolas, y gozando el fruto de las: y
después acá las vendió, y enagenò al dicho fulano, parte aduersa, y al
presente las tiene y posee. Y yo he pedido al dicho mi deudor los di-
chos dozientos ducados ante el señor Teniente, y fue còdenado à que
me los pagasse, y la sentencia passada en cosa juzgada, y della me fue li-
brada executoria, y se hizo execucion en su persona y bienes, y se ha-
llò que no tenía bienes algunos de que me pagar: y así se declaró por
sentencia de juez competente, segun parece por estas escrituras, pro-
cesso y sentencia, de que hago protestaciò: Y juro à Dios y à esta cruz
q son buenas y verdaderas, y como tales quiero vsar dellas. Y por q las
dichas tierras passarò cò su carga, è hipoteca, yo he reqrido al dicho ad-
uerso q me las dé y entregue, para q yo las téga en prèdas è hipoteca,
hasta

hasta tanto que sea pagado de los dichos dozientos ducados, y nunca lo ha querido hazer. Porque pido à V. m. que del sobredicho aduerso me haga cumplimiento de justicia: y si otras, ò mejor pedimiento fuere necesario le he auido aqui por expreso, pronunciando mi relacion por verdadera en quanto baste por su sentencia, que en tal caso lugar aya, condene, compela, y apremie al dicho aduerso à que me dê y entregue las dichas tierras, para que yo las tenga en prendas, è hypoteca, hasta tanto que me sean pagados los dichos dozientos ducados. Y en lo necesario, &c. Y juro, &c.

Libellus in pignoratitia, directa, contra creditorum.

F Vano pareço ante V. m. y digo, que yo empené vn jarro de plata que pesaua tantos marcos, à fulano por cien reales que me emprestó, el qual le entregué, y el lo recibio iure pignoris. Y puesto caso que le he pagado los dichos cien reales del dicho emprestido, el no me ha querido ni quiere boluer el dicho mi jarro de plata que le empené. Porque pido à V. m. que auida mi relacion por verdadera, en quanto baste, condene al dicho aduerso, à que me buelva, de y entregue el dicho mi jarro de plata, tal y tan bueno como estaua al tiempo que se lo empené. Y para ello, &c. Y juro, &c.

Libellus in actione pignoratitia contraria debitorem.

F Vano pareço ante V. m. y digo, que yo empresté al dicho fulano cien ducados por le hazer buena obra, y para seguridad de la dicha deuda me empené vnas fuentes de plata, diziendo que eran de plata: y despues acá yo hize tocar las dichas fuentes, y son de estaño. Y por ello el dicho aduerso es obligado à dar me otra prenda tal, y tã buena, como las dichas fuentes, si fueran de plata, y de tanto peso, y valor, para que yo la tenga en prendas para seguridad de mi deuda. Y aunque por mi ha sido requerido que así lo haga, no lo ha querido hazer. Por ende à V. m. pido, que auida mi relacion por verdadera, en la parte q̄ baste, condene al dicho aduerso à que tome y reciba las dichas fuentes, y me de otra prenda de plata que valga tanto como valierã las dichas fuentes si fueran de plata. Y para ello, &c. Y juro, &c.

Ex §. Quinto.

SYMMARIA.

§. De personalibus actionibus præ-

torijs, & primo de constituta pe-

cenia.

Actio de pecunia constituta persona-

lis, & prætorie dicitur.

Nuda pactio actionem civili iure

non producit.

Adversus eum, qui se soluturum,

vel pro se, vel pro alijs nuda pa-

cto constituit competit actio de

constituta pecunia.

Vi actio de constituto locum habe-

re possit nudo pacto constitutum

esse debet.

Speciale est, ut ex pacto nudo ac-

tio de constituta pecunia nascatur.

Constitutum est contractus nomina-

tus, elegans habens nomen.

Constitutum potest fieri per inutilem

stipulationem.

Si stipulatio inutilis sit, ex cuius

verbis apparet contrahentes stipu-

latione facere voluisse, non valet

etiam tanquam constitutum.

Si iuramentum interveniat etiã

ex nudo pacto oritur actio iure

civili.

Constitutum præcedere debet de-

bitum civile, & naturale, vel na-

turale tantum.

Si debitum tantum civile præcedat

non potest fieri constitutum.

Fideiussio accedit civili tantum

obligationi.

Constitutum debet fieri post contra-

ctus obligationem.

1. Fideiussio obligationem præcedere,

& subsequi potest.

16. Vi constitutus fieri possit, debitum

præcedere oportet, quod nulla pos-

sit prætorie exceptio elidit.

17. Libellus in actione de constituta pe-

cenia Hispano sermone formatur.

§. De personalibus actioni-

bus prætorijs, & primo

de constituta.

CTIO de constituta pe-

cenia est actio personalis

prætorie, nam prætor na-

turali equitati favens eam

introduxit, ut in l. prima,

in prin. ff. de constituta, præ-

videns ex nudo pacto actionem non oriri de

iure civili, iuxta l. iurisgentium, §. sed cum nul-

la, vetli. igitur nuda, si de pactis, & competi-

tut adversus omnes, qui ex nudo pacto co-

stituerunt se soluturos, quod ipsi prius, vel

alii debebant. Ita ex tex. in §. de constituta,

instit. de actionibus, colligunt omnes, &

explicit Misingerius ibi à num. 3. Ex qua

resolutione constat, quæ requirantur ad

hoc, ut actio de constituta pecunia competi-

tat. Nam primo requiritur, quod constitu-

tum fiat per pactum nudum, alioquin, si

per stipulationem fieret, non competere,

sed actio civilis ex stipulatu, ut in d. §. de

constituta, & notat gloss. ibi, verbo, nulla,

docet Bartolus in l. 1. §. ait prætor. ff. de co-

stitut. pecun. gloss. magna in dict. vers. igitur

nuda, & omnes ibi ex l. asone num. 21.

6. & Misingerius num. 4. Quo fit ex pacto

nudo actionem de constituta oriri: quod

est speciale in hac actione contra iuris

regulas in dicto vers. igitur nuda, firmat gl.

ibi, verbo, nulla, dicto §. de constituta, &

alii communiter ibi, ex l. asone nu. 46. Misinger.

nu. 17. Et plures rationes specialiter

referunt Doct. ibi, ut constat ex l. as. n.

46. & Gom. nu. 34. reprobantes rationem

gl. ibi, ver. nulla, & re. in d. vers. igitur nuda,

docet non esse speciale in constituto

actionem oriri ex nudo pacto, sed ex con-

ditione oriri, quia constitutum est contractus

nominales in dicto nomen specificum, &

elegans

elegans, ac id eo producit actionem. Cuius opinionem in dicto versic. igitur nuda, numero 8. & defendit Gomecius d. §. de constituta, num. 34. Quinimo constitutum fit etiam per stipulationem inutilem, vtdocet glos. mag. in dicto, versic. igitur nuda, communiter recepta, ex Iasone in dicto §. de constituta, num. 24. Dummodo ex verbis contrahentium, non appareat animus stipulandi, quia tunc nec in vim pacti, nec in vim stipulationis promissio valeret, iuxta textum sic intelligendum in l. 1. §. eum qui, ff. de constit. pecun. ex Iasone, dict. §. de constit. numer. 25. & Alest. l. 1. §. si quis ita interroget, ff. de verb. oblig. num. 8. & Oroscio dicto versic. igitur nuda, num. 2. Alios plures casus in quibus actio ex nudo pacto oritur, congerit glos. in dicto §. de constituta, verbo, nulla, quae communiter reprobat, quatenus inquit, actione oriri ex donatione ex nudo pacto, quia non ex nudo pacto, sed ex cōditione ex lege oritur, ex Iasone d. §. de constit. n. 57. Adde quod alium casum, scilicet, ex nudo iuramento, vt resoluat Couar. in cap. quāvis pactum, 2. p. §. 4. versic. quinto, & pax. ioué, & in 1. par. §. 2. nu. 5. & domi. Fran. à Sarmiento lib. 1. selectarum, cap. 3. n. 1. 2. quia satisfaciunt, si quis pro eo, ff. de fidei. iur. & Corraf. in l. admonendi, num. 20. ff. de iure iurand. Secundo requiritur, quod

11 ad hoc, vs competat actio de constituta, q. praecedat debitum naturale, & civile, simul, vel naturale tantum, vel pratorium tantum.
12 Nec sufficit si debitum sit civile tantum, vt in l. 1. §. fin. & in l. 3. §. si quis autem, ff. de constituta pecun. & notat glos. d. §. de constit. verbo, cōstituerint, & explicant Iaso, dicto §. de constit. num. 33. Gomecius ibi num. 21. & num. 28. Missing. n. 9. num. 32. & Nouellus num. 14. in rubr. ff. de verborum obligationib. Et in hoc constituitur discrimen inter constitutum, & fideiussione, quia constitutum non accedit debito civili tantum, fideiussio vero accedit, vt explicat Iaso, d. §. de constit. n. 34. & Gometius à num. 28. Missing. num. 13. Rursus differunt, quia constitutum fit post obligationem contractus, fideiussio ante obligationem, & post obligationem, vt notat glos. in authen. de fideiussorib. §. 1. verbo, fideiussore, quam notat Barbac. in rubrica de fideiussorib. Iaso. l. 1. in principio, ff. de liber. & post. Hippolyt. in rub. ff. de fideiuss. à num. 2. Ultimo requiritur, quod debitum super quo constitutum venit non possit elidi per aliquam exceptionem de iure pratorio, vt in l. 3. versic. lo, si quis autem, & ibi glos. verbo, per exceptionem, ff. de constit. pecun. & Iaso, dict. §. de constit. num. 43. Et libellus in hac actione concipiendus erit forma sequenti.

Libellus in actione constituta.

17 **F**VLANO vezino de tal parte, parezco ante V. m. y pongo de más da à fulano, y contando el caso, digo: Que fulano vezino de tal lugar me deuia duzientos ducados por me los auer prometido, y sabiéndolo el dicho fulano parte aduersa, vino à mi, sin le dezir yo cosa alguna, y se me constituyo por pagador principal de la dicha deuda, y me los prometio de pagar para el dia de Pascua florida, proxima passada deste presente año. Y puesto que el termino es pasado, y por mi ha sido requerido que me los pague, no lo ha querido hazer. Porende à V. merced pido, que auida mi relacion por verdadera, en quanto baste, del dicho aduerso me haga justicia, condenandole à que me dé y pague los dichos duzientos ducados. Y en lo necessario, &c. Y juro, &c.

Ex §. Sexto.

SUMMARIA.

- 1 **§.** De actione de peculio.
- 2 **§.** Personalis, & pratoria est actio de peculio.
- 3 De peculio actione potest conveniri dominus, vel pater ex filij, aut servi contractu.
- 4 Peculium in varias significaciones accipitur.
- 5 Proprie peculium est pusilla pecunia, que voluntate patris, aut domini, filio, vel seruo conceditur, separatum à paternis, aut dominicis rationibus.
- 6 In servis unicum tantum peculium reperitur.
- 7 Filij famul. quatuor possunt habere peculia.
- 8 Filius fam. ex omni contractu obligari potest.
- 9 Sine voluntate patris potest filius convenire cū aliquo artifice, quod ei serviet.
- 10 Pater, & filius, necnon dominus, & servus, una, eademq; persona existimantur.
- 11 Pater pro filio, nec dominus pro seruo, & converso conveniri possunt.
- 12 Si filius, vel servus peculium habeant, ex eorum contractu poterunt conveniri, nedum pater, sed etiam dominus.
- 13 Voluntate patris, vel domini peculium obineri debet, ut actio de peculio locus fiat.
- 14 Tamen in peculio profectio filio-

- rum de peculio actio locum habet.
- 15 Pater, vel dominus non tenetur, nisi quatenus patiuntur vires peculij, ex contractu filij, vel servi.
 - 16 In peculij estimatione facienda prius deducendum est, quod patri, vel domino debetur.
 - 17 Pro peculio castrensi, vel quasi, viventi filio non potest pater conveniri.
 - 18 Filio abintestato mortuo pater eā quam heres de peculio castrensi conveniri potest.
 - 19 In peculio adventitio in solidum debet pater conveniri.
 - 20 Quatenus est in peculio convenitur pater, vel dominus.
 - 21 Si cū filio famul. impubere contractum sit pater non potest conveniri nisi quatenus locupletius factū est peculium.
 - 22 Ut actio de peculio locum habeat contractū fuisse cum filio, vel seruo factum, probare actor debet.
 - 23 Libellus in actione de peculio Hispano sermone confectus.

§. 6. De actione de peculio.

Actio de peculio personalis est pratoria, concediturq; adversus patrem, vel dominum ex filij famul. vel servi contractu, & glossa in §. actiones, insinuat de actionibus. l. si n. 41. & reliqui enumerant alias quinque formulas actionum, partim profluentes ex eodem fonte, partim huc impertinentes, & remissive de vnaq; que earum agit l. si n. 41. & glossa in §. 41. Profecta huius actionis cognitiones habet, ut explicit glossa in rubrica, ff. de peculio, Bald. l. si ff. quod cum eo, col. 2. &

2. & 3. Odomanus yehi. peculium, & An-
brof. Calep in dictionario, verbo, peculium.
In nobis tamen materia peculium est qua
5 si pilla pecunia, siue patrimonium, quod
voluntati patris, vel domini filio famil. per
mittebatur separatim, & rationibus pater-
nis, vel dominicis, iuxta tex. in l. depositi,
verfic. fin. de peculio. Ac ideo peculium in
personis seruorum erat tantum vnicum, &
6 dicitur dominicum. In personis filiorum
est quadruplex, scilicet castrense, quasi ca-
strense, profectitium & aduentitium. Ita
explicat glo. in l. cum oportet, in princ.
C. de bonis quæ lib. & ibi Bart. glof in §. 1.
7 verbi castrensis, in situ, per quas perso-
nas nob. acqui. & glof. magna in l. frater à
fratre, in princip. ff. de cõdit. in debiti. Rur-
sus cõstitue, quod filius familias constitu-
tus in patris voluntate, potest obligari ex
contractu, vel delicto, etiam viuente patre,
vt in l. filius familias 38. ff. de action. & ob-
ligat. & in l. iam ex contractibus, ff. de iu-
9 dic. Et hinc est quod sine iussu patris po-
test conuenire cum aliquo artifice, quod ei
seruiet, testatur Alberic in l. veluti in 26.
l. 1. q. 1. 6. Zaliuni nu. 3. Cladium nu. 3. &
Ioannem Guierrez in tit. de iuramento
confirmatorio l. par. c. 5. nu. 5. & 6. Deni-
10 que constituit quod licet pater & filius do-
minus & seruus censentur vna, & eadem
persona, vt l. fin. C. de impub. & alijs sub st.
11 & in §. ei qui in stitit. de inutilibus stipu-
lat. tamen nec pater ex contractu filij, nec
dominus ex contractu serui, nec è diverso
conueniri possunt, vt in titulo, C. ne filius
pro patre. Nihilominus tamen pretor equi-
12 tate motus introduxit quod illa regula nõ
procederet quando pater vel dominus ali-
quam pecuniam concedit filio, vel seruo,
cum qua ab eis negotiaretur. Nam tunc po-
terunt conueniri ex contractu filiorum, vel
seruorum actione de peculio, nec contrahe-
tes bonæ fidei deciperentur. Quæ actio de
peculio personalis pratoria est & per eam
agimus aduersus patrem, vel dominum, vt solu-
at pro filio viuente, vel seruo, nobis ex

contractu obligato, quatenus est in pecu-
lio. Ita ex tex. d. §. actiones colligitur, &
13 explicat Minsinger ibi, à nu. 13. Ex qua re-
solutione constat quæ requiratur adhuc,
vt hæc actio alicui competat. Nam primo
requiritur, quod voluntate patris, vel do-
mini, filius vel seruus habeant separatim
peculium à rationibus paternis, vel domi-
nicis, vt in l. depositi, verfic. fin. ff. de pecu-
lio. Quo sit respectu peculij filiorum hanc
14 actionem solummodo habere locum in pecu-
lio profectitio & cõpetit vsque ad vires pe-
culij, quatenus est in peculio, vt probat tex.
d. §. actiones, deducitq. pater, vel dominus
16 quod sibi debetur, vel illis qui sunt in sua
potestate, tutela, vel cura, vt in l. si dam-
num, & l. peculium 10. ff. de peculio. In ca-
strensi, & quasi castrensi pater viuente fi-
lio non conuenitur, sed filius ipse conue-
nitur, vt l. 4. & l. actionem, ff. de castrensi
18 peculio. Filio mortuo pater conuenitur tã
quam hæres, vt in tit. C. de hæred. actio-
19 & in tit. ab hæred. & contra. In aduenti-
tio vero pater conuenitur in solidum, tan-
quã legitimus administrator, & non pecu-
lio tenus, vt in l. 1. C. de bonis maternis l.
fin. §. vbi autem, C. de bonis quæ lib. Se-
cundo requiritur, quod peculium extet apud
patrem, vel dominum, vel aliquo modo p. of-
sit satisfieri, quia non possunt conueniri,
nisi vsq. ad vires peculij, & quatenus est
in peculio, iuxta d. §. actiones, & §. sunt,
20 in situ, de actio. Quinimo pater & domi-
nus deducunt quod sibi debetur, aut illis
qui sunt in sua potestate, tutela, vel cura,
vt in l. si sed si damnum, & in l. peculium 10.
cum suis, §. ff. de peculio. Et si cum filio fa-
21 milias impubere fuerit contractum, pater
non conuenitur, nisi quatenus peculium
locupletius factum fuerit, vt in l. 1. §. sed
22 cum impuberem, ff. de peculio. Deniq. re-
quiritur, quod actor probet, quod primus
contractus celebratus fuit cum filio fami-
liar, vel seruo, ex quo principalis obligatio
orta fuit. Et libellus in hac actione de pecu-
lio concipitur forma sequenti.

Libellus in actione de peculio.

23 FVlano parezco ante v.m. y digo que ansies. Que fulano es padre
legitimo de fulano: el qual con voluntad y consentimiento de su
padre tenia a partada mente ciertos bienes con que tratava y grangea-
ua. Y teniendo el dicho trato y peculio yo contratè con el, y le vendi

vn cavallo por cien ducados, y en este mismo tiempo el dicho fustano parte aduersa, comò al dicho su hijo el dicho peculio y bienes con que trauaua y grangeaua, y asì por ello està obligado à pagarme los dichos cien ducados. Y aunque por mi ha sido requerido que lo haga, no lo ha querido hazer sin pleyto. Porque pido à v. m. que auida mi relacion por verdadera, en quanto baste, del dicho aduerso me haga justicia, còdenandole como à reñedor del dicho peculio, à que me de y pague los dichos cien ducados, y para ello, &c. Y juro, &c.

Ex § septimo.

SUMMARIA.

§ De actione in factum ex iuramento descendente.

1 Actio in factum personalis est à pretore inducta.

2 Iuramentum est affirmatio, vel negatio sacre rei actione firmata.

3 Triplex est iuramentum, promissorium, scilicet confirmatorium, & litis decisorium.

4 Cum quid in futurum iuramento promittitur, iuramentum promissorium appellatur.

5 Confirmatorium iuramentum est, quod ad actus confirmationem apponitur.

6 Litis decisorium iuramentum dicitur quod interponitur & prestatitur ad litis decissionem.

7 Iure ciuili ex iuramento promissorio actio nascitur.

8 Officiales & fabriles operas solus libertus promittere potest.

9 Iuramentum litis decisorium triplex est, voluntarium, necessarium & iudiciale.

10 Iuramentum quod à parte parti extra iudicium deferretur volun-

tarium dicitur.

11 Necessarium iuramentum illud appellatur quod in defectum probationum partibus iudex deferret.

12 Iuramentum iudiciale est, quod à parte parti in iudicio deferretur.

13 Ex iuramento iudicali in factum actio oritur.

14 Iuramentum extra iudicium delatum non compellitur pars acceptare, sed potest recusare nec cogitur remittere.

15 In continenti debet iuramentum à parte acceptari ut in facto actio detur.

16 Actualiter iurari debet ut actio ex iuramento nascatur.

17 Ex iuramenti remissione actio in factum oritur.

18 Præstato vel remisso iuramento nihil amplius de causa queritur.

19 De peritio eius qui iurauit non est querendum.

20 Iure iurando dato non admittitur appellatio.

21 Peritio extra ordinarie debet puniri.

22 Ad similem dinem rei iudicari oritur actio in factum.

23 In actione in factum proceditur absque libello per viam executiuam.

§. 7. De actione in factum
ex iuramento.

Hec alia actio personalis, pratoria, que in factum dicitur, ex iure iurando orta. Pro cuius intellectu constituendum est quod iuramentum est affirmatio, vel negatio facta rei attestatione firmata secundum Orosium in Summa tituli de iure iurando, §. 1. receptum à Panormitan. Corseto, & Alciato num. 7. extra in rubric. de iure iurando, consentit Soto tit. de cavendo iuramento ab uso, cap. 2. & in lib. 3. de iustitia & iure, quæst. 1. artic. 1. & Misinger. in §. item si quis postulante inquit. de actio. num. 1. Nauar. in Man. cap. 12. numer. 1. & in eadem inclinatur Covarr. in cap. quavis pactum in initio 1. partis, numer. 2. de pact. in 6. Et iuramentum ex triplex, scilicet, promissorium, confirmatorium, & decisorium litis, secundum Bart. in auth. sacramenta, C. si aduersus venditionem. num. 1. Marantam de ordin. iudic. 6. part. de iuramento & eius differentia, actus 9. num. 1. Promissorium est, quando quid in futurum promittitur cum iuramento: de quo loquitur titulus. in pluribus. c. c. extra de iure iurand. Confirmatorium est, quod adhibetur ad confirmandum actum: de quo loquitur text. in authent. sacramenta puberum, C. si aduersus vend. & in cap. cum contingat, de iure iurando, & in cap. quavis pactum, de pact. lib. 6. Decisorium litis est, quod fit ad item decidendum: de quo loquitur text. in §. item si quis stipulante inquit. de actio. & titulus. C. de rebus cred. & iure iurand. Et nonnulli Doct. constituebant differentia inter hæc iuramenta, videlicet quod ex iuramento promissorio de iure civili nulla oritur actio secundum Bartol. & alios communiter in l. si quis pro eo, ff. de fideiusoribus, per text. ibi. Sed contrarium verius est, imo Iure civili ex iuramento promissorio actionem oriri, secundum glossam in l. 1. C. de oper. liber. vt resolut Covarr. in cap. quavis pactum 1. par. §. 2. num. 7. cum sequentibus, & 2. par. §. 4. num. 15. verlic. quinto & præcipue, de pactis, in 6. & dominus Franc. à Sarmiento lib. 1. select. cap. 3. à numer. 4. eam defendit respondentes text. in dict. l. si quis pro eo, scilicet, quod promissio fuit facta ab eo qui libertus non erat:

9 quia opera officiales solus libertus promittere potest, vt in l. 2. & l. operæ & l. seruus, ff. de operis liber. Præterea iuramentum decisorium triplex est, scilicet, voluntarium, necessarium, & iudiciale. Voluntarium est, quod defertur à parte parti extra iudicium. 10 Necessarium est, quod defertur à iudice in defectum & supplementum probationis. Iudiciale est, quod defertur à parte parti in iudicio. Ita glossa magna in l. 1. C. de rebus cred. & glossa dict. §. item si quis postulante, verbo, non illud, & glossa in rubrica, ff. de iure iurand. & glo. 1. in cap. fin. de iure iurand. & ibi Panormitan & Felin. & l. 1. titulus. 1. part. 3. & de voluntario, & necessario non loquitur text. dict. §. item si quis, sed solummodo de iudiciali iuramento, ex quo oritur actio in factum, quæ personalis, pratoria est, quæ agit is qui (deficiente suo aduersario in iudicio iuramentum sibi in continenti) iurauit aliquid sibi deberi, vel reum res suas possidere. Itacolligitur ex text. dict. §. item si quis, & l. 1. C. de rebus cred. & explicat Misinger. dict. §. item si quis, à num. 15. Ex quibus constat, quæ requirantur, vt hæc actio competat. 15 Nam primò requiritur, quod iuramentum decisorium delatum sit in iudicio. Alias si extra iudicium deferatur, parris non cogitur illud acceptare, aut dimittere, vel defendere, vt in l. i. iurandum 17. de iure iuran. Secundò requiritur, quod quādo fuerit delatum incontinenti sit acceptatum. Alioquin si ex intervallo acceptetur, non proficit nisi de nouo deferatur, vt in l. si quis iurauit. C. de rebus creditis, & iure iuran. 17 Tertiò requiritur, quod actualiter sit iuratum, vt probat text. dict. §. item si quis, vel quod sit remissum à patre: nam sicut ex iuramento oritur actio in factum, ita ex remissione, vt in l. non erit, §. fin. cum l. sequenti. ff. de iure iurand. & in l. factori, C. de rebus credit. Et præstito vel remisso iuramento nihil amplius de veritate causæ querendum est, an debeat, & ex qua causa sed solummodo inquiritur an sit iuratum. Vsq; adeo, quod pars volens probare peritium audienda non est, nec peritio probato ea res tractari debet, iuxta text. dict. §. item si quis, & in l. 1. C. de rebus credit. Quinimo nec appellatus auditur, vt in l. generaliter, §. 1. C. de rebus creditis. Nec obstat l. admonendi ff. de iure iurand. quia loquitur in causa decisa per iuramentum necessarium, vt intelligit Bald. in l. 1. in principio. C. de rebus cred. & rationem

- nem assignat Alexan. receptus à Ias. num.
37. in dict. admonendi, & Ripa ibi, n. 42.
22 Extrordinarie tamen iste periurus erit pu
niendus, vt in l. quid si deferente, cum l. se-
quenti, ff. de dolo, & in l. si duo patroni, §.
23 fin. ff. de iura. Et quia ista actio in factum
oritur ad similitudinem rei iudicatae, vt in
dict. l. act ori, ideo non est necessarius libel
lus, sed per viam executiuam proceditur,
vt resoluit Ias. d. §. item si quis, in fine, &
24 Misinger. n. 35. Et plures alios effectus iu-
ramenti enumerat Ias. ibi à nu. 87.

Ex §. Octauo.

SUMMARIA.

- §. De actionibus personalibus præ-
torijs pœne persecutorijs.
2 Actio rei persecutoria ideo dici-
tur, quod per eam rem persecui-
mur.
3 Actio pœne persecutoria sic appel-
latur, ideo, quia per eam rem non tā-
quam debitum, sed tanquam pœ-
nam petimus.
4 Actionum quedam sunt pœnales
ex parte rei conuenti, & ex par-
te actoris sunt rei persecutoria.

§. 8. De actionibus persona-
libus, prætorijs, pœnæ
persecutorijs.

Ntribus §§. præcedē-
bus actū est de actioni-
bus personalib⁹ præto-
rijjs, rei persecutorijs,
ex eo sic appellatis, q̄
per eas rem nobis debi-
tā persequamur. Nunc
autē agēdū erit de personalibus prætorijs,
pœnæ persecutorijs, per quas pœnā per
3 sequimur propter aliquod delictum. Nam
ip̄ eis rem non petimus tanquam principa-

le debitum, sed tanquam pœnam, de qui-
bus Iustinianus agit in §. pœnales, in liti-
de actionib⁹. & eorum tria exempla ponit,
scilicet, de actione in factum ex albo cor-
rupto, & de actione de in ius vocando,
& de actione ne in ius vocati vi aut frau-
de eximantur, licet plures alias, & innume-
rabiles actiones pœnales prætor introdu-
xerit, vt inquit text. in dict. §. pœnales, in
fin. & aliquas enumerat glo. fin. ibi. Quarū
tres sunt species, quedam est pœnalis ex
parte rei conuenti, & ex parte actoris est
persecutoria rei, scilicet, quando reo nihil
ad est, actori tamen abest. Quedam vero
est pœna ex parte actoris, & ex parte con-
uenti est persecutoria rei, vt quādo actori
nihil abest, & reo adest. Tertia species est,
quādo pœnalis est ex parte actoris, & rei,
vt quādo actori nihil abest, & reo nihil
adest. Et harum trium specierum exempla
ponunt Ias. & Plater, numer. 1. Misinger.
nume. 4. Anto. Vssilo, num. 2. dict. §. pœ-
nales. Et de tribus exemplis à Iustinia-
no ibi positis à nobis agendum erit in se-
quentibus.

Ex §. Nono.

SUMMARIA.

- 1 §. De actione in factum, ex albo
corrupto.
2 Album prætoris quedam erat ta-
bula in qua prætorum edicta, a-
ctiones, & interdicta erant con-
stituta.
3 Triplex erat prætoris album.
4 Contra corruptentem album præ-
toris, quod gratia iurisdictionis
perpetua propositum erat, in fa-
ctum actio datur.
5 Actio de albo corrupto, vtpote
popularis cuiuslibet de populo com-
petit.
6 Actionis de albo corrupto pœna est
quingenta aureorum.
7 Contra mandatum datur actio de
albo

albo corrupto.

8 Contra eum qui quocunque modo
prætoris album corrumpit datur
quingenta aureorum pœna.

9 Pœna falsi potest plecti album præ
toris corruptum.

10 Statuta & ordinationes ciuitatu
successerunt hodie loco albi præto
ris iam abrogati.

11 Pœna quingenta aureorum
contra album prætoris corrupen
tem proposita, non fit sed accu
santi tribuitur.

12 Corruptum album prætoris tẽ
porale & speciale nõ puniuntur pœ
na quingenta aureorum.

13 Libellus in actione contra albũ
prætoris corruptentem.

§. 9. De actione in factum, ex albo corrupto.

Albũ prætoris erat qua
dam tabula de alba, in
qua prætores sua edicta,
actiones, & interdicta
palam proponebant, vt
omnibus in notesceret
erat que triplex. Primũ,
in quo nomina decuriorum, & magistra
tum describebantur. Secundum in quo
edicta tẽporalia & specialia proponeban
tur, vt citationes particulares. Tertium
erat, in quo proponebantur, edicta perpetua
prætoris. Ita explicant Isf. num. 7. Oto
man. nu. 2. Miling. nu. 10. & Brisson. lib. 1.
de verborum significatione, verbo albem.
Et de vltima specie albi prætoris intelli

tur ista actio in factum, de albo corrupto,
quæ datur cõtra corruptentem illud, quod
in albo prætoris propositum erat, causa in
iurisdictionis perpetuæ competitque cuilibet
de populo. Et pœna huius criminis est
quingenta aureorum, quod probat text.
in l. si quis id quod iuncta glo. verb. quing
entorum. ff. de iurisdic. omni. iudic. & no
tant ibi Bart. Alex. & Soci. num. 6. & 7. &
Faf. nu. 10. Gomez. nu. 5. & Miling. n. 15.
in d. §. pœnales, & communiter omnes ex
Derio in l. semper in obscuris. nu. 5. ff. de
regulis iur. Quæ actio datur etiam contra
mandatorem, vt probat text. in d. l. si quis
id quod, competitque contra eum qui albũ
corruerit seu deleuerit, siue interlineau
rit. siue corroserit, siue raserit, vt in l. quita
bular. ff. ad legem Aquiliam, & in l. si quid
ff. de falsis potestque, etiam talis delinquens
puniri pœna falsi, vt in l. hodie. ff. de falsi
sis. Et quantum hodie in defectum dinem ab
ierit tale albũ prætoris, tamẽ loco eius suc
cesserunt statuta, & ordinationes ciuita
tum, quæ tota die conficiuntur. Et est ad
uertendum, quod pœna quingenta au
reorum, quæ in hac actione venit, applica
da erit parti agenti contra delinquentem,
non verò filco secundum glof. in dict. l. si
quis id, verbo, quingentorum, receptam a
Bart. ibi num. 3. Alexan. num. 15. Isf. col.
fin. & Soci. nu. 27. Ex quibus constat quæ
requirantur ad hoc, vt illa actio alicui con
tra aliquem competat. Nam requiritur
quod quis corrupisset seu deleuisset, siue
interlineauisset, siue corroderet, siue rasi
set, vel id facere mandasset, edictum perpe
tuum, & generale appositum in albo præ
toris. Secus verò si esset speciale, & tẽ
porale, vt putã editum de citando aliquẽ
vel simile, iuxta text. in dict. l. si quis id ibi
perpetuæ iurisdictionis causa, ubi ita intel
ligunt Bart. & reliqui DD. communiter
ex Isf. in dicto. §. pœnales, num. 23. resu
tantes glof. in dict. l. si quis id verbo, per
petuæ, & in dict. §. pœnales, verbo ex al
bo. Et libellus in hac actione erit concipi
endus forma sequenti.

Libellus in actione contra corruptentem album prætoris.

F Vltimo vezino desta ciudad, y como vno del pueblo, y en aquella
via y forma que mejor lugar de derecho aya, parezco ante V. m. y
acuso

acusó à fulano vezino desta dicha Ciudad. Y contando el caso, premillas las solemnidades del derecho, digo que así es, que el sobredicho reo acusado con poco temor de Dios, y su consciencia, y en desfacato de la justicia, y en gran daño y escandalo de la Republica, en vn dia deste presente mes de Mayo, que se contaron ocho dias del, fue à las casas de Consistorio desta Ciudad, y quito y rompió vn edicto, y ordenança perpetua general, por V. merced, y el Consistorio desta dicha Ciudad fecha: en la qual se ordenaua, y mandaua, que ninguno fuesse osado de meter vino fuera parte en esta Ciudad. Por lo qual auer así fecho, cometio graue y enorme delicto, digno de gran punicion y castigo, è incurrio en pena de cinquenta ducados, aplicados al acusador conforme à derecho. Porque pido à Vuestra merced, que auida mi relacion por verdadera, ò la parte que della baste, del sobredicho me haga entero cumplimiento de justicia, declarandolo por hechor, y perpetrador del dicho delicto, y condenandolo en la pena de los dichos cinquenta ducados en que incurrió, por quitar, y romper el dicho edicto y ordenança, aplicandolos conforme à derecho, y en las demas penas contra los semejantes delinquentes establecidas por fuero y derecho, leyes, y pragmaticas destos Reynos. Sobre que pido justicia, y costas, y el oficio de V.m. imploro. Y juro en forma de derecho, &c.

Ex §. Tertio.

SUMMARIA.

- 1 §. De actione de in ius vocando parentem, aut patronum.
- 2 Contra vocantem parentem, aut patronum, matrem, aut omnes ascendentes utriusque sexus usque in infinitum, prodita est à pratore actio.
- 3 Regulariter inter patrem, & filium nulla esse potest.
- 4 In certis casibus potest filius patrem conuenire.
- 5 In quibus casibus potest filius patrem conuenire, venia petita id facere debet.

6 Emancipatus filius patrem sine venia in ius vocare nequit.

7 Libertus nisi venia petita patronum conuenire non potest.

8 Contra filium, aut libertum parentes, aut patronos, in ius sine venia vocantes pena quinquaginta aureorum ipsis conceditur.

9 Si filium aut libertum vocationis sine venia facta ante litem contestatam peruenierit non imponitur ipsis pena quinquaginta aureorum.

10 In libello responsorio rei soler pena lis actio proponi contra filium, aut libertum sine venia vocantes parentes, aut patronos.

11 Libellus in actione de in ius vocanda pa-

do patrem aut patronum Hispanie
compositus.

§. 3. De actione de in ius vo- cando parentem, aut patronum.

Lia actio pratoria pec-
nalis prodita est con-
tra vocantem in ius
sine venia parentem,
vel patronum. Quod
intelligendum est pa-
rentem sine venia in
iudicium vocari non

posse tam patrem, quam matrem, & om-
nes ascendentes, utriusque sexus vsque in
infinitum, vt probat text. in l. quique liti-
gandi. ff. de in ius vocando, & firmat glos.
in §. penales in tit. de action. verbo, par-
tem, receptam communiter ex Oroscio nu-
mer. 3. in l. quique litigandi. Licet enim fi-
lius familias regulariter conuenire nō pos-
sit parentes suos, etiam cum venia, vt pro-
batur in l. his nulla, ff. de iudic. & in l. final.
C. de in ius vocando, in aliquibus tamen
casibus bene poterit eos in ius vocare, vt
notat glos. in dict. l. his nulla, & glos. in cap.
fin. verbo, regulariter, de iudic. in 6. & pro-
bat l. 2. & 3. tit. 2. part. 3. dummodo in pra-
dictis casibus, filius prius à iudice petat ve-
niam conueniendi suos parentes, secundū
glos. in dict. §. penales, verbo, cum id nō
impetrasset, & glos. in l. adoptiuum, verbo,
vocati, ff. de in ius vocando. Et hanc com-

munem opinionem esse testatur Ias. in dia-
cto §. penales, num. 87. Quinimo etiam
filius emancipatus tenetur veniam petere
si parentes in ius vocare velit, iuxta text.
in l. 4. verfic. prator, & in l. adoptiuum, §.
1. ff. de in ius vocand. & in l. 3. tit. 2. par. 3.
& in l. 4. tit. 7. part. 3. Idemque obseruandū
erit in liberto in ius vocante suum patro-
num, vt probatur in dict. l. quique litigan-
di, & in d. §. penales, iuncta glo. verb. patro-
no. Et qui absq; venia in casibus permisis-
8 vocauerit parentem, vel patronum incidit
in poenam quinquaginta aureorū, & pro
illa exigenda datur parenti, vel patrono
aduersus filiū, vel libertum ista actio poena-
lis, pratoria, vt probatur in l. in eū, ff. de in
ius vocando, & in §. fin. in tit. de poena te-
merelitantū, & explicat Felin. in c. ad
liberandum, de Iudicis, l. l. nu. 43. & Misin
9 ger. nu. 29. in d. §. penales. A qua tamen
poena filius, vel libertus liberari poterit, si
antelitem contestatam eos vocationis pra-
nituerit, vel si vocati in termino coram iu-
dice non comparuerint, aut si comparuerint
prædictam poenam non petierint, secundū
10 glos. in d. §. penales, verbo, in ius vocaf-
set, & ibi Ias. num. 85. per tex. in l. quanuis,
ff. de in ius vocando. Et ista actio penal-
is intentari solet in libello responsorio rei,
quem reus producit aduersus actionem ab
actore propositam. Nam postquam reus
allegat suas exceptiones per versic. Otro-
si, petit quod actor puniatur in poena quin-
quaginta aureorum, ob id quod sine venia
conuenit suum parentem, vel patronum.
Aliquando vero ista actio proponitur de
per se: & tunc libellus erit concipiendus
forma sequenti.

Libellus in actione de in ius vocando, pa- trem, aut patronum.

F V lano vezino desta ciudad, padre legitimo de fulano, parezco an-
te V. m. y acuso al dicho fulano mi hijo, y contando el caso, digo.
Que el dicho mi hijo sin pedir me la venia que conforme à derecho
es obligado, me ha emplazado ante V. m. y me puso demanda, y ha
seguido, y proseguido la causa hasta el punto y estado en que está la
dicha causa: la qual fue por mi contestada, y respondido à su deman-
da, y ha perseverado en el dicho pleyto sin se auer apartado del: por
lo qual ha incurrido en pena de cinquenta maravedis de oro. Por
que pi-

que pido à v.m. que aida mi relacion por verdadera, en la parte que baste, por su sentencia declare el dicho mi hijo auer incurrido en la dicha pena, y assi declarado, le condene, compela y apremie, à que me la de y pague. Sobre que pido justicia, y costas, y el oficio de v. m. imploro. Y juro, &c.

Eodem modo mutatis mutandis erit concipiendus libellus aduersus libertum in ius vocantem patronum sine venia, &c.

Ex §. Tertio.

SUMMARIA.

§. De actione, ne in ius vocati vi, aut fraude eximantur.

Si vocatus ad ius per aliquem impediatur ne veniat, actor aduersus impediendum iurare potest in litem quanti sua inter sit vocatum non venisse.

Etiamsi aliquem eximens penam soluat, exemptus ab actione non liberatur.

Si dolo tantum et fraude quis fecerit quo minus in ius vocatus non veniat, penalis actio pratoria aduersus ipsum constituitur.

Libellus in actione contra vi, vel dolo eximentem vocatum in ius.

§. 3. De actione, ne in ius vocati, vi, aut fraude eximantur.

Libellus in actione contra vi, vel dolo eximentem vocatum in ius.

F V lano parezco ante V.m. y me querello, y pongo demanda à fulano, y contando el caso, digo que assi es. Que auiendo yo sacado vn mandamiento de prision contra fulano por cien ducados que me deuia

Vocati in ius aliquando veniunt, vel nolentes venire ducentur per familiam. Sed dum veniunt, aut ducentur eximuntur vi, vel aliter à manibus familiarum per aliquos, aduersus quos actio penalis in factum prodita est à pratore, in quantum actor in lite iurauerit sua interesse vocatum non venisse. Ita probat text. in §. penales, ibi eximerit in lite de actione. & in l. 1. cū sequētibz, ff. ne quis eum, qui in ius vocatus. Vbi disponitur, quando hæc actio cessauit, & si vi eximēs soluerit ex eo non liberabit debitore principale exemptum, vt probatur in l. si per alium, §. fin. & in l. fin. ff. ne quis eum qui in ius vocatus, vi eximat. Si vero absq; vi, sed solummodo dolo, vel fraude quis faciat quo minus in iudiciū vocatus non veniat, actio pratoria penalis in factum competit, vt probat text. in d. §. penales, ibi, cuiusue dolo, & in tit. ff. de eoper quem factū erit. Et in hoc differunt predicti tituli, & notat glo. in Rubric. ff. de eo per quem factum erit, & glo. in d. §. penales, verbo, item aduersus eum, & ibi explicat late Ias. num. 92. Et ad hoc vt ista actio competat requiritur, quod vi aut dolo quis eximerit vocatum, & quod ob id citatus non venit in ius, vt notat Masingerus in d. §. penales, nu. 53. Et libellus erit concipiendus forma sequenti.

deuia, y no me queria pagar, antes se andaua por ausentar desta ciudad, y lleuandole ya preso el alguazil mayor desta ciudad, el dicho aduerso le salio al camino y con gran fuerza y violencia le quitò el dicho preso, y hizo que huyesse, y se retraxesse al monasterio de san Francisco desta ciudad. Por lo qual el dicho fulano mi deudor no parecio ante V.m. è yo he dexado de cobrar mi deuda, y se me han seguido de daño, costas, è intereses tantas mil maravedis. Porque pido à V.m. que auida mi relacion por verdadera, en la parte que baste, del dicho aduerso me haga entero cumplimiento de justicia, y por su sentencia le condene à que me de y pague los dichos cien ducados, con mas los daños, costas è intereses que se me han recrecido de no se auer traydo à la carcel el dicho fulano, las quales estimo en tantas mil maravedis, saluo la judicial taslaciõ de V.m. Sobre que pido justicia y costas, y el officio de V.m. imploro. Y juro à Dios y à esta † que los dichos cien ducados me son devidos, y no pagados, y que de daños, costas, è intereses de no auerse puesto en la carcel el dicho fulano se me han seguido las dichas tantas mil maravedis, y que esta demanda no pongo de malicia, &c.

Ex Cap. Tertio.

SUMMARIA.

- 1 **T**ertium caput de actionibus præiudicialibus.
- 2 Actio quædã est præiudicialis, quædam non præiudicialis.
- 3 Præiudicium dictum à, præ, & à verbo, iudico.
- 4 Præiudiciales actiones, ideo sic appellantur quod eam habeant prærogatiuam, ut cum alijs concurrentes præferri debeant.
- 5 Varijs modis dicitur actio præiudicialis.
- 6 Cum de alicuius status disceptatur præiudicialis actio appellatur.
- 7 Si concurrat cum alijs causis status questio, ante omnia terminanda est.

1 Tres sunt præiudiciales actiones, quibus de alicuius statu queritur.

2 Questio an quis liber sit, vel seruus, à iure ciuili descendit.

3 Præiudiciales actiones reales sunt.

Caput. 3. De actionibus præiudicialibus.

- 1 **I**nlinianus Imperator in §. præiudicialis instit. de actio. constituit hanc diuisionem actionum, asserens actionum quasdam esse præiudiciales, quasdam vero non. Et ob prædictam rationem in dict. §. annexis, singularem tractatum de actionibus præiudicialibus, secundum Fabrum, Angelum, & la sonem ibi numer. 21. in probata ratione gloss. 1. in principio. Et pro perfecta harum actionum cognitione constitutum est quod præiudicialis dicitur à, præ, & à verbo, iudico as. Et inde præiudicium est res, que cum statuta fuerit, affert iudicaturis exemplum, quod sequitur in eadem caus.

SUMMARIA.

causa, vel in simili. Ita ex Ascanio colligit Ambros. Cast. in suo dictionario, verbo, *pra iudicium*, Misinger. num. 1. & Otoman. num. 7. in dict. §. *pra iudiciales*, & pluribus iuribus firmat Brissonius libr. 14. de verbor. significatione, verbo, *pra iudicium*.

¶ Unde *pra iudiciales* actiones dicuntur, quae in cognitione alicuius causae habent aliquam praerogativam, ita quod praecedere debeant si cum alijs occurrant. Et licet varijs modis actio *pra iudicialis* dicatur, ut docet Bart. in l. fundum, ff. de exceptionibus, de iust. siue contra, §. 1. ff. de liberis agnoscendis, & late Ias. in d. §. *pra iudiciales*, a num. 1. tamen in nostra specie actio *pra iudicialis* dicitur quando agitur de statu alicuius personae: nuncupaturque *pra iudicialis*, quia pra iudicat alijs quaestionibus inter actorem, & reum, ut decidi non possint, donec quaestio status finiatur, ut probatur in toto titulo, C. de ordine cognitionum, & in cap. tuam extra eodem titul. Et huiusmodi actiones de statu personae sunt tres. Quartum prima est per quam quaeritur an aliquis sit liber vel servus. Secunda qua quaeritur an aliquis sit libertus, vel in genus. Tertia est, qua quaeritur, utrum quis sit filius neene. Quorum prior a iureci uili descendit, quia originaliter ex l. duodecim tabularum iudicium *liberalis* causa in iuratum fuit, licet ex post facto praetor non nulla circa idem iudicium institueret de qua agitur in toto titulo, ff. & C. de *liberali causa*. Reliquae duae posteriores praetoriae sunt, ut de illa qua quaeritur, utrum quis sit libertus, vel ingenuus, constat in titulo ff. si libertus ingenuus esse dicatur. De tertia vero, qua quaeritur, an quis sit filius neene, constat ex toto titul. ff. de liberis agnoscendis. Ex quaestulo oritur dubium, cum ibi Senatusconsulta huius actionis meminerint, quare illam praetoriam appellat Imperator in dict. §. *pra iudiciales*? Quia in re dicendum erit originaliter praetorem eam introduxisse, licet ex post facto Senatusconsulta addiderint plura. Et omnes supradictae tres actiones sunt reales: quia dantur pro rebus in corporalibus, scilicet pro iure, quod alicui competit ex sua persona, vel alterius, ut quando agit pro iure ingenuitatis, filiationis, vel servitutis secundum Ias. numero 20. & Misinger. numero 10. in dicto §. *pra iudiciales*, & Olde dorpium in explicatione acti. *pra iud.* Et de vnaqueque a nobis agendum erit in sequentibus.

- 1 *Liberalis causa* dicitur cum quaeritur, utrum quis sit liber vel servus.
- 2 Actio *pra iudicialis* competit ei, qui aliquem in possessione libertatis constitutum servum suum esse asseuerat, & e converso.
- 3 Duplex est actio *pra iudicialis* de *liberali causa*, directa scilicet, & utilis.
- 4 Directa *pra iudicialis* actio de *liberali causa* competit domino, & seruo.
- 5 Actio *pra iudicialis*, quae *liberalis causa* nuncupatur utilis, competit dominis praedictorum, aduersus adscriptitios, & similes, & e contra.
- 6 Si quis ex possessione servitutis in libertatem proclamet, libertate probare tenetur.
- 7 Qui aliquem servum esse suum contendit, probare hoc tenetur.
- 8 Lite ordinata super alicuius servitute pro probanda liber nihilominus reputatur.
- 9 Perens aliquem in servum suum, perstulare debet in libello quod iudex declaret competere sibi ius in illo seruo, & servus e contra.
- 10 Libellus in actione, qua dominus contendit servum suum esse, sermo ne Hispano formatur.
- 11 Libellus in actione, qua servus contendit se liberum esse.

§. 1. De actione præiudiciali
li, qua quæritur, vtrum
quis sit liber, vel
seruus.

Actio præiudicialis, qua
quæritur, vtrum aliquis
sit liber, vel seruus, nūc
patur liberalis causa: datur
que quando quis cōtendit
eum, qui est in quasi posses
sione libertatis, suū seruū
esse. Et è cōtrario datur quādo quis cōtendit
se liberū esse, cū tamē sit in quasi posses
sione seruitutis. Et in quod differat actio ista
à rei vēdicatione, tradit Misinger. in §. præ
iudicialis, n. 2 §. insli. de actio. Et hac actio
est duplex, directa nēpe, & vtilis. Directa
cōpetit domino, & seruo, vtilis verò domi
nis prædiorū aduersus colonos, adscripti
tios, tributarios, originarios siue cēlitos. Et
ex diuerso datur his omnib⁹ aduersus suos
dominos, secūdum glo. magna in d. §. præ
iudiciales, & ibi l. l. nu. 44. & Mising. nu.
18. Et circa hanc actionem aduertendum
erit, quod quando aliquis ex seruitute in
libertatem proclamatur, & est in quasi posses

sione seruitutis, habetur loco actoris, & li
bertatem probare tenetur, vt probatur in
l. circa, 14 ff. de probationibus, & in l. gene
raliter, 12 ff. de exceptionibus, interimq;
pro seruo reputatur, iuxta tex. in l. lite ordi
nata, iuncta glos. fin. C. de liberali causa.
Quando verò quis est in quasi possesio
ne libertatis habetur loco rei, & qui cō
tendit eum esse seruū, loco actoris: ac ideo
probare debet eum esse se seruū, loco acto
ris: ac ideo probare debet eum esse seruū,
vt probatur in l. quoties, 18. ff. de probatio
nib. & in l. fin. de liberali causa. Et interim
pro libero habetur, & procuratorē consti
tuere potest, iuxta tex. in d. lite ordinata,
iuncta glos. fin. Et in hac actione requiri
tur, quod in facti narratione agens dicat
se esse in quasi possessione libertatis, vel
seruitutis, & quod dominus agens in libello
cōcludat, quod iudex declaret illud ius
seruitutis sibi competere, & illū seruū in
eius potestatem sibi ad iudicandum esse. Et
ex diuerso seruus agens in libello cōcludat,
quod iudex declaret se liberum, & sui iu
ris esse, & reum condemnet ne eum im
pediat vti sua libertate. Nam cum ista ac
tio sit realis, hoc in ea requiritur, vt in l. ex
diuerso, §. 1. ff. de reuindicatione. Et libel
lus erit concipiendus formalis sequenti.

Libellus in actione qua dominus contendit
quem seruū esse.

¶ Vltimo parezco ante V. m. y me querello y pongo demanda à fula
no mi esclauo, y digo: Que siendo el dicho fulano mi esclauo, y
auindome como tal de servir, y estando en possession vel quasi de
llo, en todas las cosas que vn esclauo suele y acostumbra à servir à su
señor, se ha ydo y ausentado de mi casa, diziendo, y jactandose que es
persona libre, y no ha querido boluer à servir me, ni dar me la obediē
cia que los tales esclauos deuen à sus señores. Porque pido à V. m. que
auida mi relacion por verdadera, en la parte que baste, del dicho ad
uerso, me haga justicia, declarandome por señor del sobre dicho, y co
mo tal esclauo pertenecer me, iure dominij, vel quasi: y así declarado
me lo mande adjudicar, compeliendolo, y apremiandolo à que me
buelua à servir en todo aquello que los esclauos suelen y acostumbra
servir à sus amos. Sobre que pido justicia, y costas, y el oficio de V. m.
imploro. Y juro, &c.

Libellus in actione qua seruus contendit, se liberum esse.

F Viano parezco ante V. m. y pongo demanda à fulano, y digo que es assi: Que siendo yo como soy hombre libre, no sugeto, ni deuio, do seruidumbre à aiguna persona, y estando en possessio, vel quasi de mi libertad, el dicho aduerso sin titulo ni causa me anda inquietando, y perturbando en mi libertad, jactandose, y diziendo, que yo fuy su esclauo, y que le deuo seruidumbre, no siendo assi. Porque pido à V. m. q̄ auida mi relacio por verdadera, en quāto baste, del sobredicho me haga justicia, declar dome por hōbre libre, y no sugeto, ni deuer seruidumbre al dicho aduerso, ni à otra persona alguna, y mādandole que no me inquiete, ni perturbe en mi liberrad. Sobre que pido justicia, y costas, y el oficio de V. m. imploro. Y juro, &c.

Ex §. Secundo.

SUMMARIA.

1 §. De actione qua queritur, utrum quis sit libertus, vel ingenuus.

2 Si seruus manumissus sit, & se ingenuum esse dixerit patrono eius praiudicialis actio competit.

3 Si ingenuus quis à patrono esse negetur habet praiudicalem actionem contra ipsum.

4 Multa debet libertus patrono prestare.

5 Patronus aliquem ingenuū in suū libertum petens, postulare debet in libello, quod patronus illius hominis à iudice declaretur.

6 Libertus ingenuum se esse contendens petere debet quod ingenuus declaretur, & quod deinceps super ingenuitate à patrono non perturbetur.

7 Libellus in actione, qua quis contendit se patronum alicuius esse.

1 §. 2. De actione, qua queritur, utrum quis sit libertus, vel ingenuus.

2 Praiudicialis actio, qua queritur, utrum quis sit libertus, vel ingenuus, competit patrono, qui ex seruitute aliquem manumissit aduersus liberum manumissum, qui est in quasi possessione libertinitatis, & dicit se ingenuum, & non libertum esse, & è contrario datur liberti qui se ingenuum, & in quasi possessione ingenuitatis esse dicit aduersus eum, qui dicit illum esse suum libertum. De qua actione agitur in toto tit. ff. si libertus ingenuus esse dicatur. Et ista actio est directa, inuenta à iure pratorio, ut probat tex. in §. praiudiciales, in ff. de actio. Et ad hanc actionem proponendam sunt repetenda quæ diximus in actione præcedenti. Et circa eam est aduertendum, quod libertus tenetur prestare multa suo patrono, ut notat glossa verbo, repleatur, in §. sed nostra, in l. de successione libertorum. Debetque patronus in libello huius actionis concludere, quod iudex declaret se illius rei conuenti legitimum patronum esse, & illum suum libertum, condemnandumque ad obsequia patroni debita prestanda. Et ex diuerso libertus concludere debet, quod iudex declaret se ingenuum esse, & quod iudex condemnnet reum, quod eum non perturbet in sua ingenuitate. Et libellus erit concipiendus forma sequenti.

3

4

5

6

7

8

9

Libellus

Libellus in actione qua quis contendit se patronum
alicuius esse.

F Vltimo parezco ante V. m. y me querello, y pongo demanda à fula-
no mi liberto, y digo que es así: Què teniendo yo, y posseyendo al
dicho aduerso como mi esclauo le di libertad, y le aborrí, y hize libre,
y por la dicha razon gané el derecho de patronazgo, que los señores
que aborran, y dan libertades à sus esclauos, confor me à derecho fue-
len ganar. Y estando en la qual possession dello, agora el dicho aduer-
so mi liberto se jacta y alaba, diziendo que es ingenuo, y no obliga-
do à las cosas que los libertos son obligados à sus señores, y se subtrae
dellas. Porque pido à V. m. que auida mi relacion por verdadera, en
la parte que basta del dicho aduerso, me haga justicia, declarandome
por legitimo patron del, y q̄ el es mi liberto, así declarado le conde-
ne, compela, y apremie, à que haga en mi seruicio todas aquellas co-
sas que los libertos son obligados à sus patronos. Sobre que pido justi-
cia, y costas, y el oficio de V. imploro. Y juro, &c.

Libellus ex parte liberti erit formandus
mutatis mutandis, sicut in actione præce-
denti diximus, de libello ex parte serui.

Ex §. Tercio.

SVMMARIA.

1 §. De actione præiudiciali, qua qua-
ritur an quis sit filius necne.

2 Præiudicialis actio, qua queritur
sit quis filius, necne, accomodatur
parentibus aduersus suos liberos,

pietatem, & debitam reuerentiã
eis non exhibentes.

3 Aduersus parentes filios negantes
præiudicialis actio datur.

4 Prætoria iure fuit ad inuentum præiudicialis actio, qua queritur sit
quis filius, necne.

5 Pater actionem præiudicalem in-
tendens petere debet, quod patrem
se legitimum esse à iudice declare-
tur.

6 Pater in libello concludere debet,
quod filius condeneretur ad præstan-
dam ei reuerentiam, pietatē, obe-
dientiam, & reliqua parentibus
debita.

7 Filius in libello concludere debet,
quod iudex declaret se esse filium
legitimum talis patris, & ex eo
genitum, & quod ab eo agnosca-
tur, nec in suo iure amplius pertur-
betur.

8 Filiatio qualiter probari debeat.

9 Genitus durante matrimonio inter
aliquos in tantum præsumitur ef-

se eorum filius, quod matri asserit
se eorum filium, quod a dulcerum esse non est creden-

Si quis fuerit in quasi possessione fi-
liationis, alioquin pater
officio iudicis compellendus erit
ad alimentum præstandum.

Libellus in actione, qua quis con-
tendit se

die se esse filium alicuius sermone Hispano conceptus.

12 *Libellus in actione, qua quis contendit se patrem alicuius esse.*

13. *De actione præiudiciali, qua queritur, an quis sit filius necne.*

Actio præiudicialis, qua queritur an quis sit filius competit parentibus aduersus liberos non exhibentes reuerentiam, & pietatem parentibus debitam: & ex diuerso

8 datur liberis aduersus parentes non agnoscences partum matris, & asserentes non esse suos filios. Et utroque casu ista actio directæ est, ut firmat glo. magna, in §. præiudiciales, in fine de action. & de ea loquitur totus titulus. ff. de lib. agnos. & text. in l. 1. & penult. ff. de obsequiis à liberis. Et à iure prætorio fuit inuenta, ut probatur in dict. §. præiudiciales. Et circa libellum huius actionis requiritur, quod pater in facti narratione dicat se esse in quasi possessione filiationis: & quod concludat, quod iudex de-

clare, eum esse verum, & legitimum patrem filij, & filium condemnat ad præstandam eidem omnem reuerentiam, pietatem, obedientiam, & reliqua parentibus debita, iuxta text. in l. liberto, cum l. sequenti, ff. de obsequiis à liberis. Et contra filius in libello concludere debet, quod iudex declaret eum legitimum filium esse ex tali patre genitum, agnoscendumque esse à suo parente, nec in posterum perturbandum esse in suo iure.

7 Cuius filiatio probanda erit probatio matrimonium in facie Ecclesiæ à suis parentibus contractum fuisse, & durante matrimonio dominatum fuisse, iuxta text. in l. filium eum diffinimus, ff. de ijs qui sunt sui vel alieni iuris. Ex qua probatione in tantum præsumitur filius esse, quod credendum non erit matri asserenti illum filium adulterinum esse, tutumque filium in foro conscientie esse secundum Salicetum in l. si vicini, C. de nuptijs Ricardum in 4. dist. 1. 15. quæstio. 4. art. 5. Boerium in decisione 399. & Sotum lib. 4. de iustitia & iure, quæst. 7. art. 2. Et pendente lite super filiatione si filius fuerit in quasi possessione filiationis per patrem alendus erit: alioquin per iudicis officium alimenta petenda erunt, & cum causæ cognitione summaria præstanda, ut docet Bartol. in l. si neget, ff. de lib. agnos. & Mising. in d. §. præiudiciales, nu. 29. Et libellus forma sequenti concipiendus erit.

Libellus in actione qua quis contendit se filium alicuius esse.

11 **F** Vlando vezino desta ciudad, con licencia que ante todas cosas à V. m. pido, y siendome concedida, ò injustamente denegada, como mas aya lugar de derecho, parezco ante V. m. y pongo demanda à fulano mi padre, y digo que es así: Que el dicho fulano mi padre se casò y velò in facie Ecclesiæ, con fulana mi madre: y durante entre ellos el dicho matrimonio me huuieron y procrearon por su hijo legitimo, y por tal me reconocieron, criaron, y alimentaron, llamando me ellos hijo, y yo à ellos padres: y en tal possession vel quasi fui è soy auido, y tenido, y comunmente reputado. Y despues acá el dicho mi padre me ha echado de su casa, diziendome, que no soy su hijo, y no quiere sustentarme, ni darme los alimentos necesarios, conforme à la qua-

à la qualidad de su persona, y à la hazienda que tiene, aunque à ello es obligado. Porque pido à V. m. que auida mi relacion por verdadera, en la parte que baste, por sentençia declare ser yo su hijo legitimo de los dichos fulano y fulana mis padres, y ellos ser mis padres legitimos, y estar obligados à hazer conmigo todo aquello que los padres son obligados de hazer con sus hijos legitimos: y asì declarado condene al dicho mi padre à que me reciba en su casa, y me de los alimentos necesarios, conforme à la calidad de su persona, y de la hazienda que tiene. Sobre que pido justicia, y costas, y el oficio de V. m. imploro, &c.

Otrofì, à V. m. pido, que de su oficio, el qual para ello imploro, mà de, compela, y apremie al dicho mi padre à que me de alimentos durante este pleyto, asì los que son necesarios para mi persona, como para dar al Letrado, escriuano, y procurador, y para ello, &c.

**Libellus in actione qua quis contendit se patrem
alicuius esse.**

Fulano parezco ante V. m. y pongo demanda à fulano mi hijo, y digo que es asì: que yo me casé, y velé, como lo manda la santa madre Iglesia, con fulana mi legitima muger. Y estando asì casados huuimos y procreamos por nuestro hijo legitimo entre otros al dicho fulano, y por tal lo reconocimos, criamos, y alimentamos en nuestra casa, y en possession vel quasi de nuestro hijo legitimo ha siempre estado, y està: y por tal es auido y tenido, y comunmente reputado: por lo qual me deue la obediencia y reuerencia paternal, y està obligado à me alimentar, pues yo no tengo de que, y se subtrahe de lo hazer, diziendo que no soy su padre. Porque pido à V. m. que auida mi relacion por verdadera en la parte que baste, por su sentençia me haga del dicho mi hijo justicia, declarádome por su padre legitimo, y à el por mi hijo legitimo, y asì declarado lo condene à que me de los alimentos necesarios, y lo demas que los hijos suelen y deuen dar à sus padres. Sobre que pido justicia, y costas, y el oficio de V. m. imploro. Y juro, &c.

Ex Cap. Quarto.

SVMARIA.

Actiones quadam sunt persecutoria rei, quadam pene, qua-

dam pene, & rei simul.

2 Actiones persecutoria rei dicuntur, quibus petimus id quod ex patrimonio nostro abest.

3 Actiones persecutoria pene dicuntur qui-